

4

OSMANLININ YETİMİ BOSNA

Yaşar Danışmaz

OSMANLININ YETİMİ
BOSNA
Yaşar DANIŞMAZ

OSMANLININ YETİMİ
BOSNA

Yaşar Danışmaz

KAYNAK
YAYINLARI

OSMANLININ YETİMİ BOSNA

Editör
Hasan Hayri DEMİREL

Görsel Yönetmen
Engin ÇİFTÇİ

Kapak
İhsan DEMİRHAN

Mizanpaj
Necmi TOPAL

ISBN
975-8775-88-X

Yayın Numarası
172

Basım Yeri ve Yılı
Çağlayan Matbaası / İZMİR Tel: (0232) 252 20 96
Haziran 2006

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Alayköşkü Cad. No: 12 Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: (0212) 519 39 33 Faks: (0212) 519 39 01

Kaynak Yayınları
Emniyet Mahallesi Huzur Sokak No: 5
34676 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20
www.kaynakyayinlari.com.tr

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

"Bu hareket, yazılacak ve üzerinde ciddi durulacak bir hadisedir. Birkaç düzine kara sevdalı, kimsenin düşünmediği ve akıl edemediği bir dönemde hasret ve hicran mülahazalarına takılmadan, 'gurbet' ve 'yad eller' demeden, hedef Hak rızası, açıldılar dört bir yana; azimli, kararlı ve güvenle dopdolu olarak... Gönüllerindeki ülke tutkusunu, memleket sevdasını hizmet aşkıyla bastırarak Allah (c.c.) yolundaki mücahedelerini, çok az insanın duyabileceği şekilde duydu, yaşadı ve peygamber havarileri gibi; 'Girdik reh-i sevdaya cünunuz.' deyip yürüdüler mağriplere, maşrıglara. Gençliğin, gençlik ruhundaki dünyevi arzu ve emellerin karşı konulmaz bir cazibeyle herkesi kendine çektiği, cismaniyetin insani duygu ve düşünceleri baskı altına aldığı, hayatın o en mavimtırak demlerinde, değişik istek ve dürtüleri bastıran başka bir vuslat iştiyakıyla uçup gittiler adeta her yana, yüreklerinde ilk saftakilerin heyecanı..."

Demişti "örnekleri kendinden bir hareketi" anlatırken Hakk'ın kara sevdalısı ve eklemişti:

"Öyleyse ifade ve üslup ne seviyede olursa olsun, çağın bu önemli hadisesi mutlaka anlatılmalıdır; her şeyden evvel tarihe not düşmek ve bu kahramanlığı gerçekleştiren adanmışlara vefa borcumuzu eda etmek için anlatılmalıdır. Aksine çok kısa zamanda, dünyanın dört bir yanında duyulup hissedilen bu yumuşak esinti, bu sımsıcak hava bu taptaze düşünce ve bu sevgi, hoşgörü

meltemleri anlatılmazsa vefa, civanmertlik, diyergamlık gibi yüksek hasletlere karşı da saygısızlık gösterilmiş olur."

Onlar, Bosna'da insanlığın gördüğü en acımasız savaşlardan birisi devam ederken de gitmişti. Okul açmak, nesle sahip çıkmak, ağlamaları dindirmek, ruhlara Mesihî solukları üflemek için…

Zor zamanda gidilmişti, zor zamanlar yaşanmıştı.

Onların yaşadıkları anlatılmazsa arkadan gelenler o yaşananları hiç bilemeyecek ve hissedemeyecekti. O ilk heyecanı belki de hiç duyamayacaklardı.

Onların yaşadıklarının bir kısmı yazılmaya ve anlatılmaya çalışıldı. Hissettikleri duygular, gördükleri rüyalar, döktükleri gözyaşları nasıl ifade edilebilirdi ki?

Bu vesileyle onların yaşadıklarıyla birlikte Bosna'nın tarihi, kültürü, insanı ve hayatı da ifade edilmeye çalışıldı.

Takvim yaprakları 1990'lı yılları gösterdiğinde dünyanın birçok yerinde, özellikle de Orta Asya ve Balkanlar'da tarihî gelişmeler yaşanıyordu.

Balkan coğrafyasının önemli bir bölümünü elinde tutan Yugoslavya Devleti, Tito'nun ölümünden sonra (1980) zor günler geçirmeye başlamış, özellikle Doğu Bloku'nun çöküş sürecine girmesiyle birlikte Yugoslavya da dağılma ve çözülme aşamasına gelmişti.

1991 yılında Yugoslavya Federasyonu'nu oluşturan devletler; Slovenya, Hırvatistan, Makedonya, Kosova, Bosna- Hersek; bir bir bağımsızlıklarını ilan etmeye başlamıştı.

Kosova ilk ayrılık kıvılcımını çakmış ancak bağımsızlığını kazanamamıştı. Ardından Slovenya ayrıldığını ilan etmiş; fakat Yugoslavya'nın devamı ve mirasçısı olarak kendilerini gören Sırplar tarafından kabul görmemiş, savaşmaya zorlanmıştı.

Gerçekten de Sırplar kendilerini eski Federasyonun asıl sahipleri olarak görüyorlar ve bu karışık dönemde 'Büyük Sırbistan

İdeali'ni gerçekleştirmek istiyorlardı. Bu amaç doğrultusunda Federasyon'a ait olan Federe orduyu planlı bir şekilde ele geçirmişler bütün silah ve mühimmata hâkim olmuşlardı. Ordunun idari kadrosu da çoğunlukla Sırplardan oluşuyordu. Kendilerini Federasyon'un gerçek hâkimi gördüklerinden bağımsızlığını ilan eden devletlere göz yummayacaklar, 'büyük ideal'lerini gerçekleştirmeye çalışacaklardı.

Bu amaç doğrultusunda ayrıldığını ilan eden Slovenya ile savaşa tutuşmuşlar fakat Avrupa'nın büyük baskısı karşısında bir haftalık bir çatışmanın neticesinde geri çekilmek zorunda kalmışlardı.

Sonra Hırvatlar da aynı yolu izleyince onlarla da mücadeleye girmişler, savaş altı ay kadar sürmüş, yine Batılı Katolik devletlerin baskısıyla anlaşma yapmak zorunda kalmışlardı.

Makedonya ise savaş olmadan ayrılmıştı. Bu devletlerin bağımsızlıklarını önce Almanya sonra da AB ülkeleri Aralık 1991'de hızlı bir şekilde tanımıştı.

Federasyonu oluşturan diğer bir ülke olan Bosna-Hersek'te ise 1990 yılının sonlarında yapılan seçimleri Aliya İzzet Begoviç liderliğindeki Demokratik Eylem Partisi (SDA) kazanmış; Aliya, Devlet Başkanı seçilmişti.

Bosna-Hersek Cumhuriyeti ırkçı Sırpların boykotuna rağmen bir referandum düzenlemiş ve çıkan sonuç üzerine Mart 1992'de bağımsızlığını ilan etmişti. Bu referandumda Müslümanlar, Katolikler ve cumhuriyet sınırlarında yaşayan diğer unsurlar da bağımsızlık yönünde oy kullanmıştı.

İşte bu olay sonucunda Bosna-Hersek'teki çeteci Sırp milisleri çoğunluğu Sırp olan Yugoslav Federal Ordusu'nun da desteğini alarak yirminci yüzyılın en büyük dramlarından birinin yaşandığı Bosna savaşını başlatmışlardı.

1992 yılının Ramazan Bayramı'nın birinci günü Saraybosna'da ilk kurşun sıkılmış, daha sonra bu ateş bütün bir Bosna-Hersek'e yayılmıştı.

Kısa süreceği zannedilen savaş; uzadıkça uzamış, büyük acıların, dramların, göçlerin, açlıkların ve sıkıntıların da yaşanmasını beraberinde getirmişti

Binlerce masum insanın öldüğü bu savaş, Avrupa'nın ortasında "yüzyılın ayıbı" olarak ortaya çıkmıştı.

Bosna-Hersek diye bir ülkeyi yeniden keşfetmemiz için 1992 yılında patlak veren feci savaş mı gerekecekti? O zamana kadar (birkaç nostaljik yazı ve kitap hariç) unuttuğumuz bu küçük, bu şirin ülke ve bu ülkenin insanlarının yaşadıkları, bütün dünya ile aynı anda bizim gündemimize de oturdu. Acı ve ızdırapları bir daha gözümüzün önünden hiç gitmeyecek şekilde…

Bosnalıların yaşadıkları çileyi Türkiye halkı da iliklerine kadar duyar. Artık yardımlar başlamıştır. Kimin elinden ne geliyorsa onu ortaya koymaya çalışır. Geceleri Anadolu'dan en anlamlı ve samimi dualar yükselir Bosna için. Nice insanın gözünde yaş olarak vardır artık Bosna. Anadolu anneleri, orada ölenleri kendi evlatları ve akrabaları olarak algılarlar.

İşte hemen hemen aynı zamana denk geliyordu Bosna'daki savaşın başlaması. Orta Asya'ya yüzünü dönmüş kara sevdalılar için tek hedef Orta Asya insanı olamazdı. Balkanların gözü yaşlı idi ve Balkanlar kaynıyordu. "Unutulmuş ülke" ve ülkeler vardı. Oralara da gidilmeliydi. Oralardaki nesillere de sahip çıkılmalı, oraların da acılarına ortak olunmaya çalışılmalıydı.

Fakat savaşın en çetin olduğu zamanda mı gidilmeliydi? "Asra gülen adam"a göre öyle olmalıydı. Önemli olan "zor zamanda koşmak"tı. Gerçek dostlar zor zamanda yardıma koşardı ve gerçek dost zor günde belli olurdu. Akan kanın bir an önce durması için gayret gösterilmeliydi.

En önemlisi o coğrafyadaki yeni nesle millet ayrımı yapmadan sahip çıkılmalı ve onları birleştirecek, bir arada yaşatacak, insanlığa anıt gibi sunacak okullar açılmalıydı. Onun için savaş devam ederken gidilmeliydi ve de öyle oldu.

Savaşın en koyu olduğu zamanda, 1994 yılının Ekiminde bir grup kara sevdalı genç “yitik ülkeye” doğru yola çıktılar; arkalarına bakmadan, hiçbir endişe duymadan, okul açmak, ateşleri gül bahçelerine çevirmek için...

Yaşar DANIŞMAZ

HOŞÇAKAL ANNE

1994 yılıydı. Ağustos ayının sıcağı, nemiyle birlikte bütün bir İstanbul'u etkisi altına almış, insanları gölge yerlere sığınmaya mecbur bırakmıştı. Yine de caddeler dolup boşalan insan yığınlarıyla doluydu.

İstanbul sokaklarında, sıcaktan terlemenin yanında yeni heyecanlarla terleyenler de vardı.

Bunlardan ikisi İbrahim'le Mehmet Beylerdi. Gönüllerinin mimarının işaretiyle büyük bir sevdaya dil beste olmuşlar, Bosna'ya gitmeye karar vermişlerdi.

Bosna'da savaş devam etmekteydi ve en acımasız boyutlara ulaşmıştı. İnsanlar genelde Bosna'dan kaçıyorlardı. Herkesin göç etmeye çalıştığı bir coğrafyaya gitmek kimilerine göre akıl kârı bir iş sayılmayabilirdi. Bosna'ya gidecek olan sadece kendileri de değildi. Başkaları da vardı, Muzaffer Bey, Akif Bey, Mahmut Bey, Mustafa Bey, Recep Bey ve Tuncay Bey, toplam yedi kişiydiler.

Üniversiteyi yeni bitirmişler, hayata idealleri ve gayeleri doğrultusunda bakmayı öğrenmişlerdi. Bu bakış tarzı onların hayatlarının tamamını değiştirmiş, hadiselere manayı harfiyle bakmayı öğretmişti. Bu duygu ve düşünceyle birlikte ideal hâline getirdikleri "başkaları için yaşama" anlayışı bundan sonraki kararlarına da yön verecekti. Işığa sevdalı yedi insan, geride her şeylerini bırakarak Bosna'ya gidip çetin savaş ortamında ve çok zor şartlarda yeni nesle sahip çıkmaya çalışacak, okullar açmak için uğraşacak, akan kanın dinmesi için mücadele edecek ve o coğrafyaya barışın

hâkim olması için hayatlarını ortaya koyacaklardı. Bu düşünceler içinde yaz sıcağının terletmesine aldırmıyor, fakat bir şeyi düşünmekten de kendilerini alıkoyamıyorlardı:

"Ailelerine meseleyi nasıl açacaklardı…"

"Anne ben savaşın bütün hızıyla devam ettiği Bosna'ya gidiyorum." dediklerinde annelerin kalbi buna nasıl dayanacaktı?

Gözleri gibi kollayıp büyüttükleri, kem gözlerden sakındıkları biricik ciğerparelerinin, insanların vahşi bir kıyıma tabi tutulduğu bir ülkeye gitmelerine gönülleri nasıl razı olacaktı?

Gitme meselesi değil, asıl bu sorular kafalarını meşgul ediyordu. Ama kararlarını vermişlerdi. Sıkıntı çekilmeden, meselelerin üstüne üstüne gitmeden, yoklukları ve problemleri göğüslemeden yeni umutlar yeşerir, yepyeni bir nesil yetişir miydi?

Kar, tipi, boran olmadan, toprak aşkla ve heyecanla sürülmeden bahar mevsiminde sevgi tohumları atılmadan, dolu başaklar, aydınlık yarınlar ortaya çıkar mıydı?

Onlara göre bu dönem tam bir bahar mevsimiydi. Tohumlar toprağa şimdi saçılmalı, ruhların ilhamları muhtaç gönüllere şimdi akmalıydı. İşin fikir mimarı da öyle demiyor muydu: "Aç açabildiğin kadar sineni, ummanlar gibi olsun, inançla geril ve insana saygı duy, kalmasın el uzatmadığın, alaka duymadığın bir mahzun gönül."

Bu dönemde kendilerini; o insanlara uzanacak ellerin sahibi talihliler olarak görüyorlardı. Yine onlara göre kader önlerine su serpmişti, bu kadar insanın arasından görev onlara düşmüştü. Bu ne büyük bir talihlilik, ne büyük bir bahtiyarlıktı! Zaman kollarını açmış onları bekliyordu.

İbrahim Bey de diğerleri gibi, sevgili annesine sıkıla sıkıla meseleyi anlatmış, fedakârlıklardan bahsetmiş, başkaları için yaşamanın ne demek olduğunu ifade etmeye çalışmış, sonra sözü Bosna'ya getirmişti.

"Anne, ben Bosna'ya gidiyorum." dediğinde:

"Ama oğlum!" inlemesi duymuştu.

Vefakâr anne gözyaşlarıyla suladığı: "Oğlum! Nasıl olur?" cümlesini zor kurmuş, sonra da kendini koyvermişti.

Her anne gibi o da oğlunu iyi tanıyordu. O vakte kadar onu hiç üzmemişti. Her "Anne" deyişinde apayrı tatlar ve duygular yaşardı. Allah, ona tam istediği gibi bir evlat lütfetmişti. Güzel insanlarla birlikte olduğunu biliyordu ve bu durumdan çok da memnundu. Çünkü oğlu da ona göre dünyanın en güzel insanlarından birisi olmuştu. Bu yüzden başta gözü yaşlı insana olmak üzere emeği geçen herkese dilinin döndüğünce günde beş kez dualar ediyordu. Ama şimdi nereden çıkmıştı Bosna'ya gitmek meselesi?

"Oğlum! Savaşın olmadığı başka bir ülkeye gitsen olmaz mıydı?" diye sorabilmişti anne.

İbrahim Bey:

"Kader Bosna." demişti.

Bosna'ya gitmek İbrahim Bey'e ve arkadaşlarına göre bulunmaz bir nimetti. Bu nimetin ne olduğunu, nasıl kaybedilmeyecek bir fırsat olduğunu ailelerine anlatmaya çalıştılar dilleri döndüğünce.

Anneler çok fazla direnmediler. Oğullarının yanlış bir iş yapmayacaklarını biliyorlardı.

Mehmet Bey'in durumu biraz daha zordu. Çünkü babası iki ay önce vefat etmiş, ailenin en büyük çocuğu olarak bütün sorumluluk onun omuzlarına yüklenmişti. Bakmakla yükümlü olduğu iki erkek iki de kız kardeşi vardı. Onlar da okuyorlardı. Mehmet Bey, üniversiteyi yeni bitirmiş, henüz ailesinin bulunduğu Devrek'e dönememişti. Bosna'ya gitmeye karar verdiğinde ailesi yanında değildi. Vakit çok kısıtlıydı. Acil olarak pasaport ve vize işlemlerine başlanılması da gerekiyordu. Fakat önce annesinden izin almalıydı, yanına gidip gelmeye zaman da yoktu. Tek çare telefon gözüküyordu.

Karışık duygular içinde telefona sarıldı. Telefonun diğer ucunda annesi onu dinliyordu. Hâl hatır sorduktan sonra asıl meseleye geçti, tatlı bir ses tonuyla: "Bosna'ya gidiyoruz." deyiverdi.

Annesi bir şey söylemiyordu. Saniyelerin yıl kadar uzun gelebileceğini o zaman anladı Mehmet Bey. Karşıdan annesinin soluk alışveriş sesi geliyordu. Kaç dakika geçti bilmiyordu. Kulaklarında annesinin hüzünlü sesi bir dua gibi çınladı. Hiç kesmeden, ötelerden gelir gibi o sesi dinledi:

"Oğlum, ben seni ta baştan Allah'a (c.c.) adamıştım. O'nun yolunda ol diye hep yalvardım. Allah da (c.c.) bunu bana nasip etti. Vatanını, milletini, bayrağını seven bir evlat verdi. Gideceğini biliyordum oğlum. Geçen gece rüyamda benden ayrıldığını görmüştüm. Sen okuldayken biz sensizliğe alışmaya çalıştık. Bu günleri tahmin ediyorduk. Dualarım hep seninle olacak. Gözün arkada kalmasın oğlum. Git, orada seni nice gözü yaşlı insan bekliyor. Allah'a (c.c.) emanet ol yavrum, Allah'a emanet."

Dünyalar Mehmet Bey'in olmuştu. "Allah (c.c.) bana ne güzel bir anne nasip etmiş." diye düşündü. Sonra da kendi kendine: "Kendi çevremi ve kendi ailemi seçme hakkı bana bırakılmamış ama Rabbim bana bir fırsat verip istediğin anneyi seç deseydi yine seni seçerdim anneciğim." diye mırıldandı.

Artık gönül rahatlığıyla pasaport ve vize işlemlerine başlayabilirdi.

Böylece ailelerden izinler alınmış pasaportlar çıkarılmış gerekli hazırlıklar yapılmış ve gitmek vakti gelmişti.

Babalar, kardeşler ve akrabalar onları uğurlamaya gelmişti.

Annelerin hâli bir başkaydı. Çirkin savaşın devam ettiği coğrafyaya canlarını, ciğerparelerini uğurluyorlardı binbir hüzünle.

Dünyalarını bavullarına sığdıran yiğitler; karışık, problemli, bir o kadar da kutlu bir coğrafyaya, "yitik ülkeye" doğru yola çıkıyorlardı.

MERHABA SARAYBOSNA

Ocak ayının sonları yaşanıyordu. Çok yoğun bir kar yağıyor, ihtiyar otobüs ağır ağır yol alıyordu. İçindeki yolcuların yorgunlukları her hâllerinden belliydi. Bosnalı ihtiyarlar, genç askerler, anneler bir de ilk defa Saraybosna'ya giden iki Türk delikanlısı aynı otobüste aynı kaderi paylaşıyorlardı.

Normal zamanlarda Zenitsa ile Saraybosna arası iki saat ancak sürerdi. Savaş bütün her şeyi etkilediği gibi zamanın akışını da etkilemişti. Tam yirmi saattir bu kısa yolu almaya çalışıyorlardı.

Birçok yolu Sırplar tuttuğundan sadece bazı köy yollarını kullanabilmişler; dolambaçlı yollardan, sarp geçitlerden tehlikeler atlatarak geçmek zorunda kalmışlardı.

Savaş başlayalı bir şehirden başka bir şehre gitmek için tehlikeleri ve saatlerce süren yolculukları göze almak gerekiyordu. Tabi her an ölümle burun buruna gelmek de vardı. Birçok yerde yolcular keskin nişancılar tarafından öldürülmüş veya arabalar snaypırlar tarafından taranmıştı.

Akif Bey ile İbrahim Bey çıktıkları bu yolculuktan şikâyet etmiyorlardı. Bu yolculuğun bir gayeye matuf olarak çekilmesi gerekiyordu. Yola çıktıklarından beri çok fazla konuşmamışlardı. Diğer yolcular da öyleydi. Savaş konuşulacak konuları da azaltmıştı.

Otobüs birden durdu ve ışıklarını söndürdü. İbrahim Bey'in düşünceleri yarıda kesilmişti. Herkes sus pus olmuştu.

Şoför Boşnakça bir şeyler söyledi, çok hızlı ve sessizce konuştuğu için ne dediğini anlamamışlardı. Gecenin karanlığında otobüs tekrar yola çıktı ama ışıklarını yakmamıştı.

Arkalarında oturan asker, bu iki yabancıya durumu anlattı. İbrahim Beyler az da olsa Boşnakça biliyorlardı.

Meğer Sırplara ait bölgelerden geçerken fark edilmemek için ışıkları söndürüp öyle gidiliyormuş.

İbrahim Bey, Boşnakçayı biraz daha öğrenebilseydim diye düşündü kendi kendine. Boşnakça, Sırpça, Hırvatça aslında aynı dillerdi sadece bazı terim farklılıkları vardı. Bu üç etite birbirleriyle dil problemi yaşamadan konuşabiliyorlardı.

Bosna'nın en müsait şehri Zenitsa idi. Her yerde savaş vardı ama Zenitsa diğer şehirlerden daha güvenliydi. Önce buraya gidilecek oradan da Saraybosna'ya geçilecekti. İki gruba ayrılarak yola çıkmışlardı. Akif Beyler yardım kamyonu içinde, birkaç kilometrede bir Hırvatlar tarafından durdurulup aranarak saatlerce yolculuk yapmışlar ve Zenitsa'ya gelmişlerdi. İbrahim Beyler ise kalabalık ve eski bir otobüste, Hırvat bölgesindeki uzun ve yorucu yolculuklarının ardından Boşnak bölgesine girmişlerdi.

Onları korkunç bir manzara karşılamıştı. Yakılmış ve yıkılmış evler, tarumar olmuş bahçeler, sessiz ve kimsesiz beldeler, yorgun, soluk ve bitkin yüzler, taranmış ve şarapnel parçası isabet etmiş binalar, yıkılmış köprüler ve minareler...

"Allah'ım bu nasıl bir manzara." diye içlerinden geçirmişlerdi.

"Her taraf harap eller baykuşlara bayram
Köprüler bir bir yıkılmış ve yollar yolcusuz
Gelip uğrayanı kalmamış çeşmeler susuz
Her taraf harap eller baykuşlara bayram"

Akif Beyler önce geldikleri için tek odalı bir yer kiralamışlar İbrahim Beyleri karşılayıp bu eve getirmişlerdi. Evin tek odası vardı. Tuvaleti çalışmıyordu. Mutfakta buzdolabı ve fırın yoktu.

Odun sobasıyla idare etmeye çalışıyorlardı. Yiyebilecekleri çok bir şey de bulamamışlardı. Tek odada hep birlikte yatmak durumunda kalmışlardı.

Sabah olunca zaman kaybetmeden Saraybosna'ya gitmeleri gerektiğini konuştular. Çünkü asıl savaş orada gerçekleşiyordu. Asıl oraya gidilmesi gerekiyordu. Her şeyin olumlusu da olumsuzu da oradan başlardı. Sabah eski bir otobüsle yola çıktılar. Saraybosna onları bekliyordu. Yolculuk hava kararıncaya kadar sürdü.

Derken otobüste aniden bir hareketlenme oldu. Otobüs karanlık bir yerde durmuş, yolcularını indirmeye başlamıştı. Şoför sessizce bir şeyler söylemiş, en son inen onlar olmuştu.

Ortalık sessiz ve karanlık aynı zamanda ürkütücü idi, kar yağışı da hâlâ devam ediyordu. Arkalarında oturan askerlerle ahbap olmuşlar ve onlardan bulundukları yerin İgman Dağı'nın etekleri olduğunu öğrenmişlerdi.

İgman Dağı Saraybosna için çok önemliydi. Savaş başlamadan önce Sırplar Saraybosna'nın çevresini toplarla ve tanklarla tutmuşlar, savaşın başlamasıyla birlikte de bütün giriş ve çıkışları ele geçirmişlerdi. Şehre serbestçe girip çıkmak neredeyse imkânsızlaşmıştı. Bazı teşebbüsler olmuş ama bu insanlar ya öldürülmüş ya da esir edilmişti. Şehre yardımlar bile ulaşamıyordu.

Önceleri İgman Dağı'ndan belli bir bölge uzun çatışmalar sonucunda Boşnakların eline geçmiş, dağın orta bölgesinden bir koridor açılarak şehre giriş çıkış sağlanmıştı. Bu bölge birçok kez bombalanmıştı. Tetikte bulunan Sırp keskin nişancılar göz açtırmıyordu. Bunlara rağmen şehir, İgman'daki bu bölgeden nefes alıyordu. Geçişler saatlerce sürse de giriş çıkış yapılabiliyordu.

Önemli bir problem daha vardı. İgman Dağı ile şehrin girişi arasında uluslararası havaalanı bulunuyordu. Bu havaalanı Birleşmiş Milletlerin elindeydi ve İgman Dağı'nı geçit olarak kullanan Müslümanlar bu havaalanından geçmek zorundalardı. Ancak arazi

açık olduğundan, çevreye konuşlanmış snaypırlardan kurtulmak mümkün olmuyordu. Yüzlerce insan burada şehit edilmiş veya sakat bırakılmış, bunun önü de alınamamıştı.

Boşnaklar bu durum üzerine 1993 yılında havaalanının altından geçecek, bir ucu İgman Dağı'nın eteklerine, diğer ucu şehrin girişine ulaşacak sekiz yüz metre uzunluğunda bir buçuk metre genişliğinde, insanların zor da olsa geçebilecekleri, malzeme ve yaralıların taşınabileceği, giriş çıkışın güvenli bir şekilde yapılabileceği bir tünel yapmışlardı.

Şehre girmek isteyen herkes burayı kullanmak zorundaydı.

İbrahim Beyler de tünele en yakın Boşnak köyüne yedi kilometre uzaklıkta otobüsten inmişlerdi. Otobüs bu bölgeden ileriye geçemiyordu. Yolcular bu yedi kilometreyi, yürüyerek katetmek zorundaydılar.

Yürüyüş; kar yağışı, soğuk bir hava ve insanı ürperten bir sessizlikle başlamıştı. Ara sıra yukarıdan bombalar geçiyor, makineli tüfekler yanlarında patlıyormuşçasına sesler duyuluyordu. İnsanlar sırtlarında yüklerle çıktıkları bu yolculuğa alışık gözüküyordu. İki delikanlı ise olup biteni kestirmeye çalışıyordu.

Uzun ve tehlikeli bir yürüyüşten sonra tünele gelmişlerdi. Tünelin önünde, insanların sığabileceği toprak bir kanal vardı. Herkesi oraya almışlardı. İnsanlar, sessizce sıralarının gelmesini bekliyordu. Kanalın içi ana baba günü gibiydi; genç-ihtiyar, kadın-erkek herkesin hâli perişan görünüyordu. Kanalda, tedavi edilmeye çalışılan yaralılar da vardı. Yolcular donuk gözlerle etrafı seyrediyorlardı. Saat gecenin on ikisiydi fakat kendilerine bir türlü sıra gelmiyordu. Tünelin önündeki hareketlilik artıyor, azalmıyordu.

Kar hızını artırmış, soğuk kendisini daha fazla hissettirmeye başlamıştı. Ayaklarına sular girmiş, üstleri başları da ıslanmıştı. Diğer insanlar hazırlıklı gözüküyordu. Herkesin ayağında botlar

sırtlarında kalın paltolar vardı. İki delikanlı ise kösele ayakkabılarıyla öylece kalakalmışlardı.

Sıra İbrahim Beylere ancak sabahın dördü gibi gelebilmişti. Herkes tek tek içeri alınıyor, herkesin sırt çantası kontrol ediliyor, geçiş izni belgelerine bakılıyordu. Her şey düzgünse çamurlu yoldan tünele girilip karşıya, yani şehre geçilebiliyordu.

İbrahim Beylerin sırt çantaları yoktu. Getirdikleri malzemeleri el çantalarına koymuşlardı. Nöbetçi asker geçiş izni belgelerini sordu fakat bu belgeden onlarda yoktu. Pasaportlarını çıkarıp gösterdiler ancak asker kabul etmedi. Ne yapmaları gerektiğini sorduklarında komutandan izin alınması gerektiği cevabını aldılar. Komutan, ancak dokuz civarı orada olabiliyordu. Çaresiz, yorgun, sırılsıklam ve uykusuz bir şekilde oraya yakın bir köye gidip komutanı beklemeye başladılar.

Hiç uyumadan sıkıntıyla geçen bir gecenin ardından polis komutanı saat dokuz gibi gelmişti. Komutanla görüştüklerinde müthiş bir hayal kırıklığı daha yaşadılar. Çünkü tünelden geçiş izni için kendisi yetkili değildi. Söylediğine göre izni ancak ordu komutanı verebiliyordu.

Hrasnitsa Köyünün sokaklarında bitkin bir şekilde dolaşmaya başladılar. Tarifsiz duygular yaşıyorlardı. Silah sesleri onları artık çok fazla etkilemiyordu. Akşamı beklediler. Şanslarını tekrar deneyeceklerdi. Zaten yapabilecekleri fazla da bir şey yoktu.

Tünel o gece de çok kalabalıktı. Sıra kendilerine gelinceye kadar yine gece yarısı olmuştu. İşin kötü tarafı sonuç aynıydı.

Askerlerden birisi onların hâllerine acıdı, onlara bir çözüm yolu gösterdi. Hırasnitsa Köyündeki bir komutanın ismini vererek onunla görüşmeleri gerektiğini, onun yardımcı olabileceğini söyledi. Bu bilgi onlar için yeni bir umuttu. Güçlerini yeniden toparladılar.

Sabah vakti köyde, artık aşina oldukları sokaklarda, komutanın evini aramaya koyuldular. Şarapnel parçalarının delik deşik

ettiği bir eve ulaştılar. Bodrum katta yaşayan yaşlı bir amca ve Anadolu insanını hatırlatan bir teyze onlara kapıyı açtı. Bu güzel insanlar aradıkları komutanın anne ve babasıydı.

İbrahim Beyler az çok bildikleri Boşnakçalarıyla dertlerini anlatmaya çalıştılar. Komutan evde yoktu. Bosna'da eli silah tutan herkes gibi o da cephedeydi.

Yaşlı teyze iki gencin hâlini gördü, bir anne şefkati içinde onları içeriye davet etti. İki genç gerçekten çok perişan görünüyordu. İki gecedir uykusuz ve açlardı. Çamur içinde kalmışlardı. Aynı zamanda müthiş üşümüş ve yorulmuşlardı.

Yaşlı kadın biraz daha odun attı, tanrı misafiri iki genci sobaya yakın oturtmuştu. Amca onlara çok sevinecekleri bir haber verdi. Ertesi gün ramazanın ilk günüydü. Oğulları, ramazanda gündüzleri köy camisinde mukabele okuyordu. Aynı iş için yine gelecekti.

Bu haber onları çok mutlu etti. Bu arada yaşlı kadın Allah ne verdiyse yiyecek bir şeyler hazırladı oğlunun elbiselerinden getirip, üstlerini değiştirmelerini istedi. Onlar üstlerini değiştirirken teyze onlara sormadan yataklarını hazırladı. Bir anne basireti ile bitkin hâllerini sezmişti.

Kul daralmadan Hızır yetişmezmiş sözünü doğru çıkarırcasına bu sevimli iki yaşlı insan imdatlarına gönderilmişti.

Yataklarına girmeden önce ellerini sonsuz merhamet sahibine açıp onları yalnız bırakmadığı ve en zor anlarında onlara sahip çıktığı için hamd ve senalar ettiler.

Nasıl ve ne kadar uyuduklarını bilmeden kalktıklarında yaşlı kadın elbiselerini temizlemiş ve kurutmuş, çamurdan ne olduğu belli olmayan ayakkabılarını da pırıl pırıl yapmıştı.

Komutan bir gün sonra geleceği için o gece şanslarını bir kere daha denemeye karar verdiler. Kendilerine sahip çıkan ev sahiplerinin ellerini öpüp onlara teşekkür ettikten sonra tünele doğru yola çıktılar.

Uzunca bir beklemenin ardından sonuç değişmemişti. İşin kötü tarafı tüneli o gece su basmış aşırı havasızlık nedeniyle tünel kullanılamamıştı.

Askerler sabaha doğru onlara azda olsa yiyecek bir şeyler verdi, onlar da gurbetteki ilk sahurlarını böylece yaptılar.

Tünelin önünde görev yapan herkes tanımıştı bu iki genci. Herkes Saraybosna'dan kaçarken bu insanların, ısrarla Saraybosna'ya girmek istemelerinin sebebini anlamaya çalışıyordu görevliler. Ölümün kol gezdiği bir şehre bu insanlar niçin girmek isterlerdi.

Sabah olunca komutanın mukabele okuduğu camiyi bulmak için artık çok iyi bildikleri köye tekrar gittiler. Camiye girdiklerinde manzara etkileyiciydi. Savaş bütün şiddetiyle devam ettiği hâlde cami yarısına kadar doluydu ve insanlar toplanmış mukabele okuyorlardı. Bu insanların şuuru görülmeye değerdi.

Mukabele bitince komutanla görüşüp durumlarını anlatmaya çalıştılar. Komutan, anlayışlı bir insandı. Onları tünelde iftara davet etti ve orada buluşmak temennisiyle yanlarından ayrıldı.

Akşam iftar vakti tünelin önünde onları bekleyen komutanla buluştular. Orta yaşlarda, uzun boylu, heybetli birisiydi komutan. Oda da savaş şartlarına göre güzel sayılabilecek bir sofra hazırlanmıştı. İki genç ilk iftarlarını da ilk sahurları gibi askerlerle birlikte ömür boyu unutamayacakları bu tünelin girişinde yaptılar.

Komutana ne yapmak istediklerini, niçin buraya geldiklerini açık yüreklilikle anlatmaya çalıştılar. Sofradaki herkes çok etkilenmişti. Tünel komutanı yaptıkları fedakârlıklar için teşekkür etti ve üç gün boyunca onları tünelden geçirmedikleri için özür diledi. Gençler çektiklerini unuttuklarını, her şey için teşekkür ettiklerini belirttiler.

İftardan sonra sonu gelmez gibi duran tünel girişine gelindi. Karşı tarafa, yani kavuşmak istedikleri, ümitlerinin ve ideallerinin şehri Saraybosna'ya geçme zamanı gelmişti.

Büyük bir heyecanla tünele girdiler. Çantalarını sırtlarına almışlar dizlerini bükerek yürüyorlardı. Bir ara sekizyüz metrelik tüneli bitiremeyeceklerini zannettiler. Solukları kesilir gibi oldu. Neden sonra ileride solgun bir ışık şeklinde tünelin sonunu gördüler. İnanamıyorlardı, tünel bitmişti ve onlar şehre giriyorlardı.

Tünelden başlarını çıkardıklarında lapa lapa yağan kar altında bembeyaz örtüsüne bürünmüş, ışıksız şehir, ürküten bir sessizlik içinde "hoş geldiniz" diyordu.

Onlarsa çocuklar gibi sevinçli ve heyecanlı bir şekilde; bilmedikleri, tanımadıkları, ölümün kol gezdiği, günde ortalama iki bin bombanın düştüğü bir şehre girmeye hazırlanıyorlardı.

ŞEHİR EY ŞEHİR

"Drina Köprüsü" yazarının söylediği "Şehri ilk ziyaret edenlerin izlenimleri burasını daha önce gördükleri şeklindedir. Oysa Saraybosna her şehre benzer ama hiç bir şehir değildir." cümlesini hatırladılar. İvo Andriç ne kadar da doğru söylüyordu.

Geleli iki üç gün olmuştu ama sanki bu şehirde doğup büyümüşlerdi. Burası İstanbul'un eski mahallelerinin devamı mı, yoksa Bursa'nın Hüdavendigar semtinin aynısı mıydı? Şairin ecdat için kullandığı "Nerede, ardına çil çil kubbeler serpen ordu" mısrası buralar görülüp mü yazılmıştı?

Dörtyüzbeş yıl önce gelen Osmanlının ilk atlısı da acaba şu an durdukları yerde mi durmuştu?

Bu şehir, onlara çok şeyler hatırlatıyor ve bu şehir onlara geçmişle geleceğin iç içeliğini çağrıştırıyordu. Bu şehir onlardan bir parça, bu şehir ecdadın emaneti, atinin ruhu, istikbalin de manası idi.

Şehirde dolaşmak çok kolay değildi. Bir yerden bir yere giderken, hızlı hareket etmek gerekiyordu. Saraybosna'nın etrafını saran bütün tepeler tutulmuş, kilit noktalarda Sırp keskin nişancıları yerleşmiş ölüm saçıyorlardı.

Şehrin herhangi bir yerinde herhangi bir zamanda kör bir kurşun insanların cinsiyetine ve yaşına bakmadan dünya hayatını bitirebiliyordu. Böyle hadiselerin örnekleri de çoktu, bu şekilde yüzlerce çocuk, ihtiyar, kadın, genç, asker şehit edilmişti.

Saraybosna üç ana bölümden oluşuyordu. Havaalanından şehre girince insanı karşılayan Alipaşino Polye, Cengiç Vila, Novo Sarayevo; Tito döneminin bütün özelliklerini üstünde barındırıyordu. Kibrit kutusu gibi binalar, ince yüksek apartmanlar estetikten uzak, ruh ve mana itibariyle de soğuk duruyordu. Tito döneminde inşa edilen bu yeni bölge geçilince, 1878 yılında Osmanlının bölgeyi terk etmesinden sonra gelip bu topraklara yerleşen ve yaklaşık kırk yıl hâkimiyet kuran Avusturya - Macaristan döneminin eserleri başlıyordu. Barok mimarisiyle yapılmış soğuk, büyük taş binalar heybetlerini muhafaza etmekle birlikte, yıkık dökük hâlleriyle de viraneyi andırıyordu. Eski Şehir (Stari Grad) denilen Trabeviç Dağı'nın eteklerine kurulan şehir ise Osmanlının kurduğu, ruh ve manasını üflediği bir semtti.

Avusturya-Macaristan dönemi mimarisiyle Osmanlı mimarisinin kesiştiği noktada Ortodoks Kilisesi ve Katolik Katedrali vardı. Saraybosna'daki hemen bütün binalar top mermisi veya şarapnellerden nasibini almış birçoğu yanmış veya taranmıştı. Kilise ve Katedralde ise herhangi bir tahribat yoktu. Top mermileri ve kurşunlar nasılsa bu binalara isabet etmemişti. Katedralin az ilerisinde Osmanlı dönemi eserleri başlıyordu. Biraz yürüyünce ön bahçesinde eski ve yeni şehitlerin yan yana yattıkları Ferhadiye Camisiyle karşılıyordu gelenleri. Ferhadiye Camisinin önünden Trabeviç Dağı'na doğru bakıldığında şehrin tamamı gözler önüne seriliyordu.

Ferhadiye semtinin az ötesinde dağın eteklerine doğru tarihî Başçarşı vardı. Tek katlı eski binaların birçoğu harap olmasına rağmen bu çarşı hâlâ ahşabın, estetikle izdivacını yansıtıyordu. Başçarşı'nın birkaç yerinde bütün güzellik ve zerafetleriyle bedestenler göze çarpıyordu.

Gazi Hüsrev Bey (Begova) Camisi ile bitişik eski bir saat kulesi yılların tasallutuna rağmen hâlâ ayakta duruyor, yanında kımızı kiremitli ahşap dükkânlar, hanlar ve kapalı çarşılar yer alıyordu.

Trabeviç Dağı'nın eteklerine doğru çıktıkça Bursa'nın eski mahallelerine benzeyen Osmanlı semtleri ve birçok cami, görmesini bilenlere çok şey ifade ediyordu. Biraz daha yukarılara doğru şehri tepeden gözetleyen Osmanlı Kalesi duruyordu.

Begova Camisinin kubbesinde ve minaresinde top mermisi delikleri vardı. Birçok dükkân ve evlerin çatıları da aynı akıbete uğramış, çökük ve yıkık bir şekilde mahzunluklarını sergiliyorlardı.

Yapılarıyla, mimarisiyle; sokak ve caddelerin genişliği ve darlığıyla insanın muhayyilesinde ifade ettiği farklı manalarla iki ayrı medeniyetin varlığı Saraybosna'da çok net belli oluyordu. Saraybosna'yı Saraybosna yapan, belki de medeniyetlerin buluştuğu ve kaynaştığı yer olmasıydı.

Sokaklar boş, caddeler yorgun görünüyordu. Tek tük gelip geçen insanlar, ürkek ve çekingen davranıyorlardı.

Begova Camisini geçince Başçarşı dükkânlarının üç tarafını sardığı geniş alanda Sebil, bütün güzelliğiyle gelenleri karşılıyordu. Osmanlı dönemini çok güzel yansıtan, meydana olağanüstü bir hava katan bu çeşme; yer yer şarapnel ve mermilere hedef olsa da dimdik ayakta duruyor ve görevini hâlen ifa ediyordu.

Camileri, Katolik Katedralini, Ortodoks Kilisesini, Sinagogu bir arada görmek, üç büyük dinin asırlar boyunca burada nasıl iç içe yaşadığına ve Saraybosna'nın Avrupa'nın Kudüs'ü olduğuna şahit olmak, tarifi güç duygular uyandırıyordu.

Osmanlının, temelden kurduğu bir şehirdi burası. İlk yerleşim yeri de Başçarşı'nın yukarısındaki Kovaçi Mahallesi idi. Bu semtte, kurulduğundan bu yana Müslümanlar yaşamaktaydı.

Bu mahallenin yanında kavuklu, sarıklı mezar taşlarıyla eski bir mezarlık bulunuyordu. Osmanlının şehitleri ile o dönem Müslüman Boşnakları şehri yukarıdan gören bu mezarlığa defnedilmişlerdi. Mezarlığın hemen yanında savaştan önce çocuk

parkı olarak kullanılan genişçe bir alan bulunuyordu. Bu alan, şehir dışındaki mezarlıklara gidilemediğinden şehitlerin defnedildiği bir yer hâline gelmişti

Eski ve yeni şehitler yan yana, omuz omuza ilginç bir manzara oluşturuyor, bu manzara gözlerden gönüllere çok şey aktarıyordu.

Türkiye'den gelen iki genç oturacakları evi de bu mahalleden kiralamışlardı. Bu ev, küçük bir bahçesi, iki odası ve bir mutfağı olan savaş şartlarına göre fena sayılmayacak bir evdi. Her ev gibi birçok yeri kırık döküktü. Pencerelerine cam yerine naylonlar takılıydı.

On yedinci yüzyıl ortalarında Saraybosna'yı ziyaret eden Evliya Çelebi'nin yazdıkları, Osmanlı dönemiyle ilgili önemli ipuçları veriyor. Evliya Çelebi; Başçarşı'da 1080 dükkân olduğunu, sokakların kaldırım döşeli ve temiz olduğunu, kâgir binalı bedestende her türlü eşyanın satıldığını, çarşının üstünün kalın direklerle örtüldüğünü ve şehirde 180 sıbyan mektebi, 47 tekke, 3 kervansaray, 23 han, 7 imaret ve yetmiş yedisinde cuma namazı kılınan 177 cami olduğunu anlatıyor. Evliya Çelebi'nin; Başçarşı'nın bitimi, Bentbaşı'nın başlangıç noktasında bulunan millî kütüphanenin yandığından haberi yoktu. O kütüphane; Avrupa'nın en nadide el yazması eserlerinin olduğu, içinde Osmanlıdan kalma binlerce belge ve kitabın bulunduğu bir kütüphaneydi. Ağır bombardımanlara çok fazla dayanamamış, binlerce ciltlik muhteşem bir tarih göz göre göre yanıp kül olmuştu. Kütüphane çevresindeki mahalleler günlerce yanmış kitap kokusu solumuştu.

Bombalar şehrin görünümünü ne kadar değiştirse, eskiyle irtibatını koparmaya çalışsa da birçok sokak ve cadde ismi eskinin varlığını devam ettiriyordu. Bedesten Sokak, Burusa Caddesi gibi isimler birçok köşe başında rahatlıkla görülebiliyordu.

Bombalamalara ve keskin nişancılara rağmen Saraybosna'da hayat devam ediyordu. İnsanlar gündüzleri ihtiyaçlarını karşılamak ve işyerlerine gitmek için mecburen sokağa çıkıyorlardı.

Bazı köşe başlarında karşıya geçmeden önce beklemek gerekiyordu. Binaların köşelerine yazılan "Pazi snajper" (dikkat nişancı) yazıları insanların buralarda daha dikkatli olmaları gerektiğini hatırlatıyordu. Buralardan hızlı adımlarla koşarak, sağa sola zikzaklar yaparak geçmek gerekiyordu. Tabii ki herkes hedefine varamıyor, beklendik hain kurşunlar insanların bütün hayallerini sona erdirebiliyordu.

Şehirde, toplu taşıma araçları işlemiyordu. Bazen tek tük de olsa özel araçlar çok hızlı bir şekilde, taranmayı ve bombalanmayı göze alarak yollardan geçmeye çalışıyordu. Geceleri, ne olursa olsun, otomobillerin farları açılmıyordu.

Şehirde su, elektrik ve gaz da yoktu. Her şey elektriğe ve doğal gazlı sisteme göre ayarlandığından, hiçbir düzen kurulamıyordu. Yokluklara alışmak kolay değildi ama insan zamanla mecburen alışıyordu.

Bu şehrin insanları en zor şartlarda yaşamaya alışmıştı. Su ihtiyaçlarını; sıraya girerek -özellikle geceleri- çeşmelerden, yağmur yağdığında bir kapta biriktirerek veya kışın karları eriterek karşılamaya çalışıyorlardı.

Yakıt ihtiyaçları ormana gidilemediği için önceleri evlerdeki ahşap eşyalar kullanılarak, savaş uzun sürünce de şehirdeki bazı ağaçlar kesilmek suretiyle karşılanmaya çalışılıyordu.

Nasıl yaşanırsa yaşansın iki delikanlıya göre burada gerçekten asrın dramı yaşanıyordu.

Bu duygular içinde şehrin görünen hüznünden biraz olsun uzaklaşabilmek için Begova Camisine gitmeye karar verdiler. Yollardan koşarak geçip camiye vardıklarında ikindi ezanı yeni okunuyordu. Caminin bahçesindeki manzara çok etkileyiciydi.

İnsanlar savaşa rağmen genç-ihtiyar, kadın-erkek demeden bu kutlu mabede koşmuşlardı.

Silahların gölgesinde, top sesleri arasında ama huşu içinde, bütün dertlerini ve sıkıntılarını Yüce Yaratıcıya arz ettiler.

Namazdan sonra dikkatlerini çeken bir şey oldu. Cemaatin çoğu dağılmamış mihrabın etrafını saracak şekilde oturmaya devam etmişti. Onlar da beraber oturup olan biteni seyre başladılar. Mihrap bölgesinde yaklaşık otuz kişi kendi aralarında Kuran cüzlerini dağıtarak okumaya durdular.

Ramazan ayındaydılar. Mukabele olsa sadece bir cüz okunurdu ancak görünüşe göre bütün bir Kuran bir seferde bitirilecekti. Acaba o güne has bir şey miydi bu?

Meraklarını gidermek için ihtiyar bir amcaya usulca yaklaşıp durumu sordular.

"Evlat," dedi yaşlı adam: "Bu hatim, bu camiyi yaptıran, Saraybosna'nın kurulmasında büyük emeği geçen ve dışarıdaki bahçede metfun bulunan Gazi Hüsrev Bey'in ölüm tarihi olan 1541 yılından beri komünizm ve savaş dönemi dâhil kesintisiz her gün 453 yıldır okunmaya devam ediyor. İnşaallah kıyamete kadar da devam edecek."

Nereye geldiklerini şimdi daha iyi anlıyorlardı ve inanıyorlardı ki güzel hasletleri yüzüsuyu hürmetine Allah (c.c.) bu milleti zayi etmeyecekti. Allah (c.c.) hayallerini kurdukları barış ortamında bütün entitelerin çocuklarından oluşan bir nesle sahip çıkmayı da onlara nasip edecekti.

HACI MULİÇ EFENDİ

Dışarıda kar serpiştiriyor, diğer gecelerin aksine bomba sesleri duyulmuyordu. Şehir büsbütün sessizliğe bürünmüş, bazı naylonlu pencerelerden, ölü mum ışıkları süzülüyordu.

Ramazanın son günleri yaşanıyordu. "Kadir Gecesi bu gece mi acaba?" diye içinden geçirdi. Bugün çok fazla şehit haberi gelmemişti. Keskin nişancıların ateşi sonrası yaralanan veya ölen kimse de olmamıştı.

Devam eden savaşa rağmen her gece huşu içinde kılınan teravih namazını bu gece de kalabalık bir şekilde ifa etmişlerdi. Namazdan sonra Fatih Camiinin bir köşesine çekilip, yaşı altmışı aşmış, nur yüzlü, keskin bakışlı, yaşına rağmen heybetli duruşuyla caminin baş imamı Hacı Muliç Efendi ile sohbet ettiler.

Hacı Muliç Efendi gün görmüş bir insandı, karşılarında bir tarih gibi duruyordu. Birinci Dünya Savaşından sonra kurulan Federasyon'u görmüş, Yugoslavya dönemindeki komünizm sistemini yaşamış, iki neslin çektiği birçok acılara şahit olmuş, milletine önderlik eden gerçek bir aydındı. Güzel konuşurdu, etkileyici vaazları ve hutbeleri meşhurdu. Savaşın en zor anlarında insanlar akın akın bu camiye koşuyor moral depolayıp üzerlerine yaşama sekinesi inmiş gibi buradan mutlu bir şekilde ayrılıp kaldıkları yerden işlerine devam ediyorlardı.

O gece de yine güzel şeylerden bahsediyordu. Söz dönüp dolaşıp Osmanlıya gelmişti. Osmanlıyı çok sever, hemen hemen

her sohbetinin başköşesine onu koyardı. Kutsal bir ismi anıyor gibi cümlelerini dikkatle ve özenle seçerdi.

– Biz ne bulduysak Osmanlıda bulduk, dedi. Sonra da gözlerini birkaç kişinin üzerinde gezdirerek:

– Biz nereden geliyoruz, biliyor musunuz, diye sordu.

Etrafına toplanmış sekiz-on kişi meraklı gözlerle baktılar imam efendiye, kimseden ses çıkmayınca yine kendisi devam etti:

– Biz; Osmanlı, bu topraklara gelmeden önce Hıristiyanlığın Bogomil mezhebine inanırdık. O zaman da Katolikler ve Ortodokslar bizi sevmezlerdi. Birçok defa Katolik Kilisesine bağlı kalalım diye Papa'nın önderliğinde büyük seferlerle üzerimize geldiler. Çok büyük kıyımlar yaşandı. Ortodoks olan Sırplar da fırsat buldukça bizi hırpalıyorlardı. Büyük acılar yaşıyorduk. Aslında biz onlarla aynı kökten geliyoruz. Hepimiz Slav ırkıyız. Aynı dili konuşuyor, birbirimize benziyoruz. Tek farkımız Hıristiyan olmamıza rağmen farklı bir mezhebe inanıyor olmaktı.

– Bu mezhepteki farklılıklar neydi biliyor musunuz?

Akif ve İbrahim Beyler bu sorunun cevabını oldukça merak ediyorlardı. Bogomil mezhebini duymuşlardı fakat diğer mezheplerden farkını çok bilmiyorlardı.

– Neydi Hocam, diye sordular.

İmam Efendi derin bir nefes alarak kaldığı yerden devam etti:

– Bizim farkımız; vaftizi, mukaddes resimleri, azizler kültürünü ve haçı kabul etmememizdi. Papaz sınıfının da varlığını istemiyor, Tanrı ile insanın arasına kimse girmemeli diyorduk. Aynı zamanda Hz. İsa'yı da Tanrı'nın oğlu olarak görmüyorduk. İşte bu farklar yüzünden sevilmiyorduk. Bu yüzden bu coğrafya hep kan gölü hâline geliyordu. Ta ki Sultan Fatih buraya gelene kadar…

Bu sözü söyleyince durdu, gözleri buğulandı. Sonra Türklere dönerek:

– Evlat, bilir misiniz, biz en çok Allah'ı (c.c.) sonra Efendimizi (s.a.s.) sonra Sultan Fatih'i severiz. Eğer o olmasaydı Boşnak milleti diye bir millet belki de yeryüzünde varlığını devam ettiremeyecek, en önemlisi Müslüman olamayacaktık.

Hacı Muliç Efendi bu akşam tam bir tarih dersi veriyordu. İnsanlar nefes almaktan çekinir gibi onu dinliyordu. Çok okuduğu, olaylara ve tarihe vakıf olduğu ifadelerinden net bir şekilde anlaşılıyordu.

– Gerçi, Sultan Fatih'ten önce Osmanlı alperenleri ve gazileri; Sarı Saltuklar, Ayvaz Dedeler buralara gelip yerleşmişler, halkla bütünleşip insanlara İslam'ı sevdirmişlerdi. Bosna fethedilmeden önce birçok köy ve kasabaya bu güzel insanlar gelip yerleşmişler ve bulundukları yerlerde bir İslam rüzgârı esmişti. Fatih'in 1463'te Bosna'ya gelmesi bizim için en önemli dönüm noktası oldu. Fatih'le birlikte bu coğrafyaya huzur geldi. İnsanlar artık baskı ve zulüm görmüyordu. Gerçek manada hoşgörü ve birlikte yaşama anlayışı ortaya çıktı. Kimse kimseyi öldürmüyor, hiç kimse baskın olacak, canımıza, ırzımıza, namusumuza halel gelecek diye korkmuyordu. Fatih; bu coğrafyada yaşayan Katoliklere, Ortodokslara, Bogomillere tam manasıyla dinî özgürlük vermiş, herkes dilediği gibi dinini ve inançlarını inandığı gibi yaşamaya devam etmişti. Hiç kimse farklı bir mezhebe inandığı için kınanmıyor ve hor görülmüyor, baskı altında kalmıyordu. Ayrıca insanlara İslamiyete girsinler diye de herhangi bir baskı yapılmıyordu. Bununla alakalı size çok önemli bir belge göstereceğim, dedi.

Elini cüzdanına götürdü, küçük bir naylona sarılı kâğıt parçasını çıkardı. Derin bir nefes aldı. Heyecandan eli titriyordu.

– Ben bu belgeyi otuz beş senedir kutsal bir emanet gibi yanımda taşıyorum ve gerekli olduğunda çıkarıp insanlara gösteriyorum. Savaş öncesinde birçok Sırp ve Hırvat vatandaşımıza da bunu okumuştum. Çok şaşırmışlardı. Asırlarca bu topraklarda Osmanlı çatısı altında yatan huzurun reçetesidir bu. Bu reçete aynı zamanda bu

toprakların; solmayan ve pörsümeyen, değerini kıyamete kadar hiç yitirmeyecek olan panzehiridir. Ne mi bu kadar önemli olan belge? Fatih'in buraya geldiğinde yayınladığı Bosna'daki insanları alakadar eden bir ferman… Lütfen dikkatli dinleyin olur mu?

Hacı Muliç Efendi, naylona sarılı kâğıdı yavaşça açıp gözlüklerini gözüne doğru biraz daha yakınlaştırdıktan sonra çok önem verdiği her hâlinden belli olan Fatih'in fermanını okumaya başladı.

"Yardım Allah'tandır (c.c.)

Bosna Rahiplerine, Sultan Muhammed Han- ı Merhumun verdiği ahitname suretidir.

Nişan- ı Hümayun şudur ki:

Ben ki, Sultan Mehmet Han'ım; üst ve alt tabakada bulunan bütün halk şu şekilde bilsin ki, bu fermanı taşıyan Bosna rahiplerine lütufta bulunup şu hususları buyurdum:

Söz konusu rahiplere ve kiliselere hiç kimse tarafından engel olunmayıp rahatsızlık verilmeyecektir. Bunlardan gerek ihtiyatsızca memleketimde duranlara ve gerekse kaçanlara emn-ü eman olsun ki, memleketimize gelip korkusuzca meskûn olsunlar ve kiliselerinde yerleşsinler; ne ben, ne vezirlerim ve ne de halkım tarafımdan hiç kimse bunlara herhangi bir şekilde karışıp onları incitmeyecektir.

Kendilerine, canlarına, mallarına, kiliselerine ve dışarıdan memleketimize getirecekleri kimselere dahi, yeri ve göğü yaratan Allah (c.c.) hakkı için, ulu Peygamberimiz (s.a.s.) hakkı için, Mushaf hakkı için, yüz yirmi dört bin peygamber hakkı için ve kuşandığım kılıç için en ağır bir yemin ile yemin ederim ki, yukarıda belirtilen hususlarda söz konusu rahipler benim hizmetime ve benim emrime itaatkâr oldukları sürece hiç kimse tarafından muhalefet edilmeyecektir."

28 Mayıs 1478

Orac Kalesi Yurdu'nda

– İşte dört yüzyıl buradaki farklı dinleri ve mezhepleri bir arada tutan huzurlu hayatın reçetesi… Biz bu ruhla asırlarca beraberce yaşadık. İnşallah yine aynı manayı yakalayabilirsek beraber yaşayacağız. Fakat birileri bunu istemediler, istemiyorlar ve istemeyecekler de. Ancak biz bu ruhu hiç kaybetmemeliyiz. Şimdi anlıyor musunuz, Fatih'i neden bu kadar çok sevdiğimizi?

Dışarıda kar yağışı hızlanmış, sokaklarda kimseler kalmamıştı. Caminin içinde ise doyumsuz bir muhabbet devam ediyor, çağlar öncesine gidiliyor, heyecan gittikçe artıyordu. Bir Boşnak delikanlısı konuşmanın bu safhasında heyecanla sordu.

– Efendi hazretleri, peki bize ne oldu?

İmam Efendi böyle bir soru bekliyormuş gibi yüzünde samimi bir gülümsemeyle birlikte belirli belirsiz, acı bir ifadeyle cevap verdi:

– Evlat... Osmanlı güçlü olduğu dönemlerde bu huzur hep oldu. Ne zamanki savaşlar kaybedilmeye, ekonomik sıkıntılar baş göstermeye ve ekonomi gerilemeye başladı. O zaman işler karıştı. Bin sekizyüzlü yılların başında Sırplar Osmanlıya karşı ayaklandılar. Devlet- i Âli'ye birçok cephede savaştığından Sırplara ayrıcalıklar vermek zorunda kaldı. Avusturya-Macaristan'la yapılan savaşta Osmanlının yenilmesi bizim için en talihsiz günlerin başlangıcıydı. 1878'de Osmanlı, Bosna'yı fiili olarak Avusturya-Macaristan'a devretmişti. Bu halk Osmanlının buradan gitmesini hiç istememişti biliyor musunuz, hiç istememişti? Hatta Avusturya-Macaristan'ın ordusuna karşı gönüllü birlikler kurulup savaşıldı da. Fakat ne yaparsınız ki karşı durulamadı. Kötü günler başladı.

Sözün burasında Hacı Muliç Efendi gözlerini Akif ve İbrahim Beylere dikip:

– Biz, Osmanlı buralardan gidip dönmemek üzere çekilince "Osmanlının ardından" diye ağıtlar yakıp söyledik yıllar boyu. Anneler bebelerine ninni diye onları mırıldandılar, önemli gün ve gecelerde insanlarımızın dilinde onlar oldu ve hâlâ onları söylüyoruz. Biz Osmanlı çatısı altında sizinle kardeş olmuştuk, hem de nasıl bir

kardeş biliyor musunuz? Biz sizin kız kardeşinizdik, nazik ve nazenin durumumuzla, bir avuç sayımızla, namusuna düşkün hâlimizle, biz sizin kız kardeşinizdik. Siz buradan gidince biz kimlerin eline kaldık düşünebiliyormusunuz?

Sesi titriyor, gözyaşlarına hükmedemiyordu. Herkes etkilenmişti. Sanki zaman durmuş, dünya dönmüyordu. Kimsenin bir şey söylemeye takati yok gibiydi. Neden sonra imam efendi kesik sesiyle sözlerini tamamlamaya çalıştı.

– O günden sonra yüz binlerce insanımız bu toprakları terk etti. Birinci Dünya Savaşında yine bizim insanımızdan binlercesi ya katledildi ya da göç ettirildi. İkinci Dünya Savaşı sırasında ise yüz binin üzerinde şehit verdik. Gördüğünüz gibi hâlâ vermeye devam ediyoruz. Bizi, sırf Müslüman olduğumuz için Avrupa'nın ortasından atmaya veya göç ettirmeye, olmayınca da yok etmeye çalışıyorlar şimdi olduğu gibi... Anlayacağınız evlatlar, bizim acılarımız Osmanlı buradan gideli beri artarak devam ediyor. Bu coğrafya o günden beri hep kan kokuyor.

Son cümleyi söyledikten sonra tekrar durdu, dışarıya baktı. Kar oldukça şiddetlenmişti. İçeride yanan mumlar da sönmeye yüz tutmuştu. Bir müddet gözlerini dinlendirir gibi biraz kapalı tutup tekrar açtı. Sonra İbrahim Beylere dönerek usulca:

–Sizi burada görünce çok sevindim evlatlarım. Bu sevincin ne demek olduğunu ancak vuslatı bekleyenler bilebilir. Allah'ıma akan şehit kanının her zerresi adedince şükürler olsun ki sizi burada görmeyi bize nasip etti. Çünkü biz sizin yolunuzu yüz yirmi yıldır bekliyorduk.

Son cümleyi zor söylemiş hıçkırıklara boğulmuştu. Herkes ağlıyor ve birbirine sarılıyordu.

Camideki hıçkırıklar gözyaşlarına karışarak Saraybosna'nın esrarlı sessizliğinde bir ümit, bir heyecan oluyordu.

Bosna'ya yeni gelen gençler ise 'gelmenin' manasını daha iyi anlıyorlardı.

TÜRKÇE KİTAPLARI

Kış, bütün şiddetiyle bastırmış, Saraybosna baştanbaşa beyaz bir örtüye bürünmüştü. Kar kalınlığı yarım metreyi bulmuş, soğuk hava güne ve geceye hâkim olmuşu.

Ramazan ayı henüz bitmemişti. Savaş şartlarında da olsa hayat devam ediyordu. Bu şehir her geçen gün biraz daha yokluklar şehri oluyor ama ümitler tükenmiyordu.

Yakacak sıkıntısı had safhadaydı, elektrik hâlâ yoktu. Su ihtiyaçlarını karları eriterek gideriyorlardı. İnsanlar savaşa inat düzgün giyinmeye çalışıyor, erkekler tıraşsız gezmiyordu. Varsın birçok meyveyi tanımasındı çocuklar, birçok giyeceği ve çikolatayı rüyalarında bile göremesinlerdi, ama coşkuları, sevinçleri, çocuklukları hüzünlerle beraber devam ediyordu. İki yıldır yumurta yemeyen, portakalın şeklini unutanları bile vardı.

Bütün bu yokluklar içinde Bosna halkının vazgeçemediği ve asla vazgeçemeyeceği çok önemli bir meselesi vardı; çocukların eğitimi...

Çoğu okul, içine girilemeyecek durumdaydı. Ders kitabı, kalem, kâğıt gibi okumak için gerekli malzemeler de yok denecek kadar azalmıştı. Fakat çocukların eğitimi çok önemliydi ve aksatılmamalıydı.

Onlara göre okul sadece bir binadan ibaret değildi. Bosna çocukları için birçok bodrum okul olmuştu. Bombardımanın yoğun olduğu günlerde çocukların gelip gitmesi aksasa bile mümkün

olduğunca bu günleri telafi etmeye, eğitim öğretim faaliyetlerini aksatmamaya çalışıyorlardı.

Her şeye rağmen bu kutsal çaba devam ediyordu. Bosnalı çocuklar bütün sıkıntılara rağmen geleceğe hazırlanıyordu

Akif ve İbrahim Beyler, Tarık Bey'i tanıdıklarına ne kadar çok sevinmişlerdi. Çünkü Tarık Bey onlara hayallerini gerçekleştirme fırsatı sunmuştu.

Tarık Bey Bosnalı bir aydındı. İki üniversite bitirmiş, yurt dışında eğitim görmüş, hayatını eğitime ve Bosna insanına adamış, vatanperver bir insandı.

Savaş sırasında eğitimin devam etmesine vesile olan şahıslardan biriydi. İnsanlara eğitimin gerekliliğini elinden geldiğince anlatmaya çalışıyor eğitim ortamları hazırlamak için gayret gösteriyor, görüşülmesi ve konuşulması gereken kimler varsa onları buluyor, derdini anlatmaya çalışıyordu. Onun gibi aydınlar sayesinde Bosna'da eğitim aralıksız devam ediyordu. Tarık Bey aynı zamanda birkaç okulun organizesini ve bir okulun da müdürlüğünü yapıyordu. Türkiye'yi ve Türk insanını çok seviyordu. Osmanlı tarihini iyi biliyor ve kendisini Osmanlı insanı olarak görüyordu. Dünyada, özellikle Orta Asya'da açılan Türk okullarından da haberdardı. Türkiye'den gelen delikanlıların amaçlarının okul açmak olduğunu duyunca çok sevinmiş ve her türlü yardımı yapacağını kendilerine ifade etmişti.

O gün birlikte karar vermişlerdi, eğitim öğretim faaliyeti yapılan yerlerde ücretsiz Türkçe dersleri vereceklerdi ve Tarık Bey, bunun birçok okulda olması için gayret edecekti.

Nasıl da heyecanla anlatmışlardı buraya geliş gayelerini. Bosna'da okul açmak, her kesimden her entiteden ayırım yapmadan sımsıcak, tertemiz bir nesil yetiştirmek istediklerini...

Aslında birçok kişiye bu düşüncelerini açmışlardı. Okul açmak için buraya geldiklerini söyleyince insanlar şaşırmış, savaş

devam ederken okul açma fikrini birçok kimse bir yere koyamamıştı.

Aslında haksız da sayılmazlardı. Savaşın ne zaman biteceği bile belli değildi. Böyle bir zamanda okul açmak çılgınlıktı. Bu iki genç insana göre her ne pahasına olursa olsun, kilitlendikleri gayelerini gerçekleştirmelilerdi. İşte, onları çok iyi anlayan güzel bir insan bulmuşlardı. Bekledikleri ilk adımı Allah (c.c.)'ın inayetiyle atmışlardı.

Büyük bir heyecanla Türkçe derslerine başlamışlar ve savaşın müsaade ettiği kadarıyla çocuklarla ilgilenmeye çalışmışlardı.

Türkçe derslerine rağbet tahminlerinden fazla olmuştu. Diğer okul idarecileri de Türkçe derslerine sıcak bakmış, bu eğitim sevdalılarına gönüllerini ve sınıflarını açmışlardı. Artık resmen öğretmenlik yapıyorlardı. Bu, gelecekte açmayı düşündükleri okulları için çok önemli bir adımdı. Artık onların da savaş gülleri bulunuyordu. Birçok defa gelip giderken ölüm tehlikesi geçirseler de onları yeşil tutmaya çalışıyorlardı.

Tarık Bey'le sık sık bir araya geliyorlar, istişare yapıp, nasıl daha verimli olabileceklerini konuşuyorlardı. Zenitsa'da kalan arkadaşları da aynı faaliyetlere başlamışlardı. Onlar da uzak yakın demeden birçok okulda Türkçe dersleri veriyordu.

Mehmet Bey de onlardan biriydi. İdeallerinin delisiydi. Diğerleri gibi durmadan birileriyle tanışıyor, çocuklarla yakından ilgileniyor, velilerine kadar gidip onlarla dost oluyordu.

Yeni tanıştığı birisi Visoko'nun Graçanitsa Köyünden bahsetmiş ve bu köydeki medreseyi anlatmıştı.

Bosna'da, Osmanlı döneminden kalma medreseler, tekkeler aynı adla varlıklarını devam ettiriyordu. Komünizm dönemi dâhil bu müesseseler kapatılmamış; halk, her şeye rağmen buralara sahip çıkmıştı. Medreseler savaş zamanında da dimdik ayakta duruyorlardı. Medreselerde din ilimleriyle birlikte fen ve sosyal ilimler de okutuluyordu. Tekkelerde ise haftanın birkaç

gecesinde bir araya geliniyordu. Graçanitsa Köyündeki medrese de böyle bir müessese idi.

Visoko, Zenitsa'ya normal şartlarda iki saat mesafede, Saraybosna'ya yakın bir yerdi. Fakat savaş şartlarında bu mesafe on saati geçiyordu. Graçanitsa Köyü ise Visoko'ya yürüyerek bir saatlik mesafedeydi. Mehmet Bey orada da ders verebileceğini öğrenince zaman kaybetmeden yola koyulmuş, uzun bir yolculuktan sonra Visoko'ya varıp oradan da, arabalar çalışmadığı için, yürüyerek Graçanitsa'ya gitmişti.

Medresenin müdürüyle konuşup olumlu cevap alınca dönüşteki sıkıntılı uzun yollar kısalmış, sanki uçarak Zenitsa'ya gelmişti.

Bu geliş gidişler bombalanmalar altında, snaypırların olduğu yerlerden koşarak geçişlerle kelle koltukta haftalarca devam etti. Mehmet Bey, haftanın bir günü; kar, yağmur, çamur demeden; usanmadan ve bıkmadan medreseye gelip gidiyordu. Onu tanıyan bazı Boşnak dostları bu olayı delilik olarak yorumluyorlardı. Mehmet Bey'e göre ise deli olmadan dünyanın makûs talihi değişmezdi.

Hem Zenitsa'da hem de Saraybosna'da Türkçe dersleri hızlı bir şekilde devam ediyordu ancak ders vermek için Türkçe kitaplara ihtiyaç vardı. Bu kitaplar muhakkak temin edilmeliydi. Aksi takdirde dil öğretimi eksik kalacaktı. Türkiye'deki dostlarıyla acilen irtibata geçip kitapları temin etmişler fakat kitapların Bosna'ya gelişi problem olmuştu. Çünkü Türkiye'den düzenli olarak ne bir uçak ne de bir otobüs geliyordu. Bu işin tek bir çözümü vardı. O da Zenitsa'daki Türk askerî birliği...

Evet, Zenitsa'ya Türkiye'den gelmiş, savaş zamanında NATO içinde yer alıp burada önemli misyonlar yüklenen bir Türk birliği vardı. Bu birlik halkla iyi bir diyalog kurmuş halka faydalı olmak için gayret ediyordu. Köylere varıncaya kadar yolları düzeltiyorlar, okulları, camileri, kiliseleri tamir ediyorlar, sosyal tesisleri mümkün

olduğunca imar etmeye çalışıyorlardı. Bu yüzden sadece Boşnakların değil, Sırp ve Hırvat halkının da takdirini topluyorlardı. Bu birlik ve onun şahsında Türk askeri Zenitsa'da çok seviliyordu.

Birliğin komutanlarıyla da tanışıyorlardı. Ara sıra ziyaretlerine gidip hâl hatır soruyorlar onlar da misafirlerine Türk çayı ikram ediyordu. Çok güzel bir diyalogları vardı. Birliğin ihtiyaçları için Bosna'ya haftada bir, askerî uçak geliyordu. Kitaplar bu uçakla getirildi.

Kitapların bir kısmının Saraybosna'ya götürülmesi gerekiyordu. Kitapları götürme işi Mehmet Bey'e düşmüştü. Zor bir işti. Kışın soğuğu, kar ve fırtına devam ediyordu. Ramazanın son günleriydi.

Bir ay önce İbrahim Beylerin geçtikleri bu yolu bu sefer kırk adet kitapla Mehmet Bey katedecekti. Aynı uzun ve sıkıntılı yolculuk yaklaşık yirmi saat devam etti. Otobüs İgman Dağı'nın eteklerine gelmeden Hadziç denilen yere yakın Sırplar tarafından fark edildi ve top ateşine tutuldu.

Yolcular; otobüsten hızla inerek ormanlık alana doğru koştular ve ağaçları kendilerine siper ettiler. Allahtan kimseye bir şey olmamıştı.

Bu bölgeden itibaren yürünmesi gerekiyordu. Mehmet Bey de gecenin karanlığında kitapları sırtına vurarak yürümeye başladı. Tünele kadar gelince yorgun, sırılsıklam ve bitkin bir hâlde kendilerini tünelin girişindeki kanala bıraktılar.

Gece yarısına doğru tünele girmek için bekleyenler, giriş izin belgelerini göstererek askerlerin önünden geçmeye başladı. Mehmet Bey sırtında kitaplarla giriş izninin olmadığını o an fark etti. Yapacak bir şey de yoktu. Kitapları muhakkak yerine ulaştırmalıydı.

Hiçbir şey yokmuş gibi kendinden emin bir şekilde ayağa kalktı, elbiselerini düzeltip sıraya girdi. Bildiği bütün duaları

mırıldanarak sırasının gelmesini bekledi, önündekiler tek tek içeriye girip sıra kendisine geldiğinde kalbi duracak gibi olmuştu.

O sırada enteresan bir olay yaşandı. Belgeleri kontrol eden askere içeriden komutanı seslenmiş, onlar kendi aralarında bir şeyler konuşurken görevli asker bir yandan da eliyle Mehmet Bey'e buyur içeri gir der gibi yapmıştı. Böylece Mehmet Bey'e izin belgesi sorulmadan içeriye girmek nasip oldu.

Tünelin içinde beli bükük, sırtında kitaplarla ilerleyen delikanlının gözünde sevinç gözyaşları ve dilinde hamd ve senalar vardı.

İlk defa geldiği ve hiç bilmediği, tehlikelerle dolu şehir, onu kurşunlarla karşılamış; gece, soğuğu ve karanlığıyla merhaba demişti.

Sırtında yüküyle açık alanlarda koşarak, köşe başlarında saklanarak; rast geldiği polis ve askerlere adres sorarak arkadaşlarının yanına varmıştı.

Gece on bir buçuk gibi tünelden çıkarak başladığı yolculuğuna sabah altı gibi noktayı koyabilmiş, tam altı buçuk saat Saraybosna'nın karla örtülü sokaklarında sırtındaki yükle dolaşmış, birçok tehlike atlatmıştı.

Arkadaşlarının kaldığı evi bulduğunda adım atacak hâli kalmamıştı. Üstü başı sırılsıklam bir şekilde kendini arkadaşlarının kucağına zor atmış, bir asırlık ayrılık yaşamışlar gibi birbirlerine sarılarak gözyaşlarıyla hasret gidermişlerdi.

Nesillerin yetişmesi ve Türkçeyi dünya dili yapma adına ortaya konulan bu civanmertlikler tarihe nasıl kaydedilecek ve insanlar bu olayı nasıl değerlendireceklerdi bilinmez ama tarihe not düşmek böyle bir şey olsa gerekti.

PATLAMAYAN BOMBA

Evleri, Başçarşı'nın yukarısında daha önce park olup şimdi şehitlik olan yerin yanı başındaki mahalledeydi. Burası eski Osmanlı evlerinin çoğunlukta olduğu dar sokaklı bir mahalleydi.

Sabahın erken saatlerinde ders vermek için çıkıyorlar çoğu zaman hava karardıktan sonra dönebiliyorlardı. Evlerinde diğer evler de olduğu gibi su, elektrik, doğalgaz ve tüp yoktu.

Isınma ihtiyaçlarını salona kurdukları derme çatma bir soba ile karşılıyorlardı. Her zaman odun bulamıyorlar onun için de mümkün olduğu kadar idareli olmaya gayret ediyorlardı. Gerçi pazarda çuvallarla ara sıra odun satılıyordu. Fakat fiyatı otuz, kırk mark olabiliyordu.

Soba yanmayınca sıcak su da olmuyordu. Soğuk yağmur sularıyla yıkanmaya alışmışlardı. Sobalarını yemek, bazen de ekmek pişirmek için de kullanıyorlardı. Gerçi yemekleri çoğu zaman ya hazır bir çorba veya bazen pazarda bulabildikleri otlardan yaptıkları ıspanak yemeğine benzeyen bir yemekti. Ara sıra şehre gelen yardımlardan konserve gibi şeyler de alabiliyorlardı. Bazı insanlar, başka ihtiyaçlarını karşılayabilmek için, yardım malzemelerini pazarlarda satıyorlardı.

Saraybosna'nın dışında ki şehirlerde de durum aynıydı ama Saraybosna'da bütün giriş ve çıkışlar tutulduğu için dışarıdan kolay kolay yardım gelemiyordu. Bundan dolayı Birleşmiş Milletler insani yardım malzemelerini uçaktan atıyordu. Atılanları yakalamak

için insanların birbirleriyle mücadele ettikleri, yaralananların hatta ölenlerin olduğu anlatılıyordu.

Gönderilen yardım malzemelerinin içinde, tarihi geçmiş olanlara rastlamak mümkündü. Bazı yiyecek maddelerinde ise domuz ve ürünleri bulunabiliyordu. Tabi bütün yardım malzemeleri böyle değildi. Özellikle Müslüman ülkelerden gelenler çok sağlıklı ve çeşitliydi. Batı'dan gelenlerin içinde de güzel olanlar vardı. Değişik yardım kuruluşları çaresiz insanlara ellerinden geldiğince yardımcı olmaya, insanların hayati ihtiyaçlarını karşılamaya çalışıyorlardı. Bunların içinde Müslüman olmayan kuruluşlar da vardı.

İnsanın olduğu her yerde bulunduğu gibi yardımları kötüye kullanan ve yardımlardan para kazananlar da vardı. Bu yolla savaş zengini olan kişilerin sayısı az değildi. Bunlar, bir şekilde ele geçirdikleri yardım malzemelerini fırsat bu fırsat deyip çok yüksek fiyatlarla satıyorlardı.

Şehirde sadece yiyecek sıkıntısı değil başka ihtiyaçları karşılamada da sıkıntı vardı. Su, sabun, odun, ilaç... En temel bu ihtiyaçlar bile zorlukla temin ediliyordu.

İnsanlar yemek için buldukları erzaklarını, boğazlarından kısarak veya kendileri için ayırdıkları değerli eşyalarını satıyorlardı. Kadınlar kendi giydikleri eşyaları pazara götürüp satışa çıkarıyorlardı.

İbrahim Beyler de bu hayattan nasiplerini almışlardı. Buralara çok fazla parayla gelmemişlerdi. Ellerine geçen miktar ayda iki yüz doları geçmiyordu. Çoğu kez, savaş sebebiyle o para da kendilerine ulaştırılamıyordu. Mümkün olduğunca iktisat ederek bazen de aç kalarak hayatlarını kıt kanaat devam ettirmeye çalışıyorlardı. Kaderin önlerine koyduğu hayat buydu ve onlar hâllerinden şikâyetçi değillerdi. Aksine şükrediyorlardı.

Savaşla birlikte enflasyon çıldırmış, en çok tüketilen mallar ateş pahası olmuştu. Un, şeker ve kahvenin kilosu en az elli dolara

çıkmış, diğer gıda maddelerinin fiyatları da onlar kadar olmasa da fırlamıştı.

En çok Türk çayını özlüyorlardı. Bazen yardım kuruluşlarının paketlerinde, bazen de pazarlarda çay bulunabiliyordu. Ara sıra değişik otları kaynatarak çay yapıyorlardı fakat bu hiçbir zaman Türk çayının yerini tutmuyordu. Çay tiryakileri çay içmeden nasıl yaşayabilir onu da öğrenmişlerdi. Aralarında söz vermişlerdi, çayı asıl içilmesi gerekli yerde içeceklerdi. İştahlarını oraya saklıyorlardı.

Herkes nasıl yaşıyorsa onlar da öyle yaşıyordu. Herhangi bir ayrıcalıkları yoktu. Onlardan fazla hiçbir şeye sahip değillerdi. Onların üzüldüklerine üzülüyor, sevindiklerine seviniyorlardı. Kısaca insanların içerisinde insanlardan bir insan olarak yaşıyorlardı.

Savaş bütün şiddetiyle devam ediyordu. Top atışları çoğalmış, şehrin muhtelif yerlerinde çıkan yangınlar daha fazla görülmeye başlamıştı. Top mermileri evlerin çatısına bazen balkonuna bazen de pencerelerden içeriye düşüp patlıyordu. Topun pusulası yoktu. Nereye gideceğini kimseye sormuyordu. Bu yüzden insanlar genelde evlerin alt katlarında veya bodrumlarda yaşıyorlardı.

O gün kalktıklarında yoğun bir bombardımanın başladığını görünce sokağa çıkmanın tehlikeli olacağını düşünüp biraz beklemeye karar verdiler. Aslında tehlikeye alışıktılar. Bombalar birçok defa elli-yüz metre yakınlarında patlamış; bazı zamanlar kurşun, kulaklarının dibinden vınlayarak geçmişti. Zikzaklar çizerek koştukları köşe başlarından sınaypırlarca defalarca taranmışlardı. Her seferinde onların buralara gelmesini murad eden Zat-ı Zülcelâl (c.c.), onları korumuş, kollamış, gözetmişti. O kadar tehlikeler atlatmalarına rağmen, burunları bile kanamamıştı.

Evlerinde oturmuşlar, şiddetli bombardımanın bitmesini veya azalmasını bekliyorlardı. Bu arada boş durmuyorlar sevdikleri

kitaplardan pasajlar okuyarak müzakereler yaparak kitab-ı kebir-i kâinatı daha iyi anlamaya çalışıyor, böylece şarj oluyorlardı.

Çok yakınlarından gelen müthiş bir gürültüyle irkildiler. Naylonlarla kaplı pencerelerine topraklar sıçramış, bazı pencereler parçalanmıştı. Oturdukları ahşap evin kuvvetli bir şekilde sarsıldığını hissettiler. Bombanın evlerine düştüğünü zannedip yere yattılar. Yangın çıkmamıştı. Etrafta şarapnel parçaları yoktu. İçlerinden birisi parçalanan pencerelerden birinden dışarıya bakınca hayret içinde kalıp arkadaşlarını çağırdı. Bir havan topu evlerinin bahçesine düşmüş, kocaman bir çukur açıp oraya saplanmış fakat patlamamıştı.

Ya bu top patlasaydı… Hepsinin ağzından gayriihtiyari "Aman Allahım… Aman Allahım…" cümlesi çıktı.

O gün kendilerini görüp gözeten; gurbet ellerde, çetin bir savaşın içinde muhafaza eden Zat'a, ellerini açıp gözyaşlarıyla, şükür ve niyazda bulundular.

İGMAN DAĞI HİKÂYESİ

İgman, Saraybosna'nın düzlüğüne tepeden bakan en yüksek ve en ihtişamlı dağ idi. Şehri yukarıdan süzen şahin bir bakışı ve kendine çok güvenen bir duruşu vardı. Her zaman nazlı bir gelin gibi süslü olurdu. Yeşilin bütün tonlarının bulunduğu elbisesi ona çok yakışır, naz makamındaki beyaz gelinliğini her kış erken giyinir, üzerinden geç çıkarırdı.

İgman Dağı'nı ilk defa gören de, birkaç defa gezen de ona tutulur, birçok insan her an görmek istediği bir sevgili gibi ilk fırsatta kendini bu dağın kollarına bırakırdı.

Onun âşıkları; baharla birlikte akın akın bu; sinesi geniş, gönlü ferah dağa koşar, oynayıp, eğlenip, piknik yapıp, yaşama sevinçlerine sevinç katarlardı. Kışları ise Saraybosna'dan önce kar ilk buraya düşer, bembeyaz örtüsü sevenlerini kendine çekerdi.

Kayak yapmak, kartopu oynamak, karla güreşmek belki de başka hiçbir dağda buradaki kadar zevkli değildi. Bunun için olsa gerek, çok az dağa nasip olan kış olimpiyatları seksen dört yılında İgman'da yapılmıştı. Bosna'da olduğu gibi bütün dünyada bu nazlı dağ tanınır, sevilir hâle gelmişti. O tarihten sonra özellikle kış sporları için dünyanın dört bir tarafından insanlar akın akın İgman'a gelmeye başlamış ve kapasiteler taleplere cevap veremez olmuştu. Bu durum doksan iki yılında savaşın başlamasına kadar sürdü. Onbinlerce insanın gezdiği, nefes aldığı dağda, artık yüzlerce top ve tankla birlikte binlerce asker gezinmeye başlamış ve şehrin üzerinde endamlı bir gelin gibi duran dağ, bu defa

şehrin üzerine bir karabasan gibi çökmüştü. Bütün tepelerden olduğu gibi İgman'dan da şehre doğru bombalar yağar hâle gelmiş, dağ, o sevimli ve şirin hâlini büsbütün kaybetmişti.

Yüzbinlerce insan hapsolmuş, bütün giriş ve çıkışlar tank ve toplarla kesilmişti. Şehir nefes alamıyor, şehir bunalıyordu. İnsanlar bir yol bulup en azından nefes alabilecekleri bir çıkışın olması gerektiğini biliyorlar, bunun için de çözüm yolları düşünüyorlardı. İşin şakaya gelir tarafı yoktu. Her gün onlarca insan ölüyor, erzakları ve zaten az olan silahları tükeniyor, dışarıdan herhangi bir yardım gelemiyordu. Ümitler tükenmeye yüz tutmadan bir çıkış yolu bulunmalıydı.

Uzun görüşmelerin sonunda vardıkları karar her ne pahasına olursa olsun İgman Dağı'ndan şehre giriş ve çıkışı sağlayabilecek birkaç kilometrelik bir alan alınmalı, vefalı İgman onlara bağrını açmalıydı. Bu, çok kolay yapılabilecek bir şey değildi. Ellerindeki silahlar ve takviye kuvvetler çok azdı fakat bundan başka yapılabilecek farklı bir çözüm yolu görünmüyordu.

Çok zor bir görev olduğundan çember yarma hareketine askerlerin içinden önce gönüllü olanları seçeceklerdi. Yetmezse diğer birliklerden takviye yapılacaktı. Beklenilenden fazla asker ortaya çıkmış takviyeye ihtiyaç kalmamıştı.

Gönüllülerin içinde diğerlerinden farklı bir asker vardı. Kendisi Sırp olmasına rağmen bu vahşete göz yumamamış, çok sevdiği Boşnak arkadaşıyla birlikte Saraybosna'yı savunmak için kendi isteğiyle orduya katılmıştı. Çocukluktan beri birlikte büyüdükleri, aynı mahallede komşu olarak yaşadıkları, birlikte gülüp birlikte ağladıkları arkadaşıyla bu kararı vermişlerdi. Birbirlerini en zor anda bile yalnız bırakmamışlar, üniversiteyi birlikte okumuşlar, iki kardeş gibi birbirlerine sahip çıkmışlardı. Savaş da aralarındaki bu muhabbeti değiştirmemiş, mazlumun yanında yerlerini almışlardı. Kendisinin lise birinci sınıfa giden bir oğlu, ortaokula yeni başlamış bir kızı vardı. Boşnak arkadaşının da on

üç yaşında bir oğlu bulunuyordu. Her ikisi de gönüllüler arasına girmiş, hareket başlamadan birlikleri belli olmuştu. Belki de hayatlarında ilk defa ayrılıyorlardı. Boşnak arkadaşı mühendis olduğu için geri destek bölüğünde görev yapacak, kendisi dağın tepesine doğru girişilecek çember açma harekâtının içinde bulunacaktı. Her ikisinin de geri dönememe ihtimali vardı. Ayrılmadan önce son defa birbirlerine sıkı sıkı sarıldılar ve hemen her Bosnalının birbirlerinden ayrılırken kullandıkları "Allah'a emanet" cümlesini ıslak gözlerle söyleyip birbirlerini Allah'a emanet ettiler.

Çatışmalar kışın soğuğunda ve çok şiddetli bir şekilde başladı. Zorlu harekât İgman Dağı'nı sardı. Mücadele günlerce devam etti ve o, girdiği birçok çatışmada büyük yararlılıklar gösterdi. Beraber çatıştığı askerler bu gözü pek yiğidi çok benimsedi ve ondan aşk, şevk alır hâle geldi.

Korkusuz ve fütursuz oluşu, bir an önce açılması gereken koridoru açmak isteği, bu amaç doğrultusundaki müthiş gayreti, arkadaşları arasında onu kahraman yapmıştı.

Şiddetli bir çatışma anında birçok askerle birlikte şehit düştü. Dağ gibi bedeni üç hain kurşuna hedef olmuş ve bir çınar gibi yere yıkılmıştı. Vefat etmeden önceki son sözleri "Arkadaşıma haber verin çocuklarıma sahip çıksın ve beni buraya, öldüğüm yere İgman'a gömün." olmuştu.

Şehitleri defnettikleri gibi onu da elbiseleriyle birlikte birçok askerin gözyaşları ve duaları ile birlikte defnetmişlerdi. O artık İgman Dağı'nın tapusuydu. Her yiğidin gidişi hüzünlü olurdu. Fakat bu gidişte bambaşka bir hüzün vardı.

Arkadaşı olan mühendis onun ölüm haberini bile alamadan, üç hafta sonra acımasız şarapnellerle şehit edilmişti. Mühendisle birlikte onbir arkadaşı da ebedi hayata göç etmişti.

Toprağa düştükleri yer İgman Dağı'nın eteklerinde bir yerdi. Defnedilmeleri için yakın bir köye getirilmişler, gömülmeden

önce üzerleri aranmıştı. Mühendisin cebinde; defterini bulmuşlar, okumuşlardı. Defterin sayfalarında Sırp arkadaşıyla yaptığı sözleşmeden de bahsediyordu.

Kim önce ölürse arkadaşını toprağa verecek ve çocuklarına sahip çıkacak, hayatı uğruna onları kollayıp gözetecekti. Eğer her ikisi de ölürse sonra ölen vasiyet edip önce ölenin yanına defnedilecek ve kıyamete kadar yan yana birlikte yatacaklardı.

Mühendisi Sırp arkadaşının yanına götürüp elbiseleriyle birlikte defnettiler. Savaşın belki de en anlamlı birlikteliği İgman Dağı'nın bir avuç toprağında gerçekleşmişti. Onların bu şekilde bir araya gelmelerine gökler ağlamış, yağmur hiç kesilmeden bardaktan boşanırcasına gece yarısına kadar yağmıştı.

Bosnalılar bir hafta sonra İgman Dağı'ndan kendilerine yetecek kadar bir koridor açmayı başarmışlardı. Bu, savaşın seyrini değiştirmişti.

Açılan bu koridordan gelip geçen insanlar, iki kahramanın destanını İgman Dağı'ndan başlayarak Saraybosna'ya ve bütün Bosna-Hersek'e taşımışlardı. Bu hikâye artık dilden dile dolaşmaktaydı.

Müdür Bey'in anlattığı İgman Dağı hikâyesi onu çok etkilemiş ve son kurduğu cümle aklına takılmıştı: "Ölmeyen diğerinin çocuğuna sahip çıkacak." Fakat şimdi her ikisinin çocukları da "Allah'a emanetti."

Genç adam:

– Aslında hepimiz O'na emanet değil miyiz, diye düşündü. O en güzel vekil ve her şeyi hikmetle yapandı.

Akşam hikâyeyi arkadaşlarına anlattı çocukların kendi talebesi olduğunu söyledi, onlar da çok etkilenmişti. Mademki onlar emanetti. O zaman bu çocuklara sahip çıkmaları gerekmiyor muydu?

Kararlarını vermişlerdi. Onların velileri olacaklar ve her türlü ihtiyaçlarını gidermeye çalışacaklardı. Nasip olursa açmayı

düşündükleri okullarda okutacaklar ve üniversiteyi okutmak için onları Türkiye'ye göndereceklerdi.

Düşündüklerini Müdür Bey'e açtılar, müsaade etmeleri hâlinde bu kararı gerçekleştirmek istediklerini söylediler. Müdür Bey verdikleri bu karardan dolayı onları tebrik edip kucakladı.

Okul açma ve nesle sahip çıkma düşüncesiyle gelen delikanlılar böylece Bosna'da ilk defa veli olma sorumluluğunu da sırtlarına yüklenecek ve sabırla onlara kol kanat germeye çalışacaklardı.

Allah (c.c.) bu çiçeği burnundaki velileri mahcup etmeyecekti. Bu çocuklar yıllar sonra Türkiye'de aldıkları üniversite diplomaları ile gelecek, öğretmenleri de dünyanın en talihli velileri olarak şükredeceklerdi.

AMERİKA'DAN GELEN HEDİYE

Amerika'dan Bosna'ya gelen bir genç ile tanışmışlardı. Kendisi yirmi bir yaşındaydı. Boston'da üniversitede tanıştığı Boşnak arkadaşı bütün hayatının değişmesine vesile olmuştu. Önce İslamiyet'in nasıl bir din olduğunu, sonra da bu dinin insanı huzura kavuşturan güzelliklerini öğrenmişti. İçindeki şeytan ve nefisle mücadelesi üniversiteye girdiği yıl başlamış, ikinci sınıfın sonunda İslamiyet'i seçmişti.

Sonra Bosna'daki korkunç savaş başlamıştı. Arkadaşıyla sık sık Bosna'daki savaşı konuşur, olanlar karşısında oldukça üzülürdü.

Arkadaşının elinde gördüğü bir kız fotoğrafı ise hayatında yeni bir sayfa açacaktı. Gördüğü fotoğraf arkadaşının amcasının kızının fotoğrafıydı. Bu kızı çok beğenmiş nasılsa kendini kaptırmıştı. Anlayamadığı duygular hiç görüşmediği kıza kendisini yaklaştırmıştı. Arkadaşına meseleyi açtı. Müsaade ederse kızla görüşmek istediğini söyledi. Eğer o da kendisini beğenirse evlenmeyi düşündüğünü ifade etti.

Arkadaşı buna sıcak bakmış hatta amcasının kızıyla görüşerek onun da konu ile ilgili olumlu düşündüğünü söylemişti.

Amerikalı gencin hayatı enteresan bir yöne doğru sürüklenmeye başlamıştı. Merak ettiği Bosna'yı görmek hem de evlenmeyi düşündüğü kızla görüşmek için yolculuğa çıkmaya karar vermişti. Görüşmek istediği kızın Bosna'da değil de birçok Boşnak gibi göç etmek zorunda kaldığı Slovenya'daki göçmen kamplarının birinde olduğunu, biletini almadan az önce ancak

öğrenebilmişti. Bir defa kararını vermişti. Ailesi karşı çıktığı, üniversitesi devam ettiği hâlde gidecekti. Slovenya'nın başkenti Lubliyana'ya indikten sonra bir taksiye binmiş, arkadaşının vermiş olduğu adrese gitmişti. Bosnalıların yaşadığı dramı görünce yüreği burkulmuş, barakalardaki şartları, yokluk içinde devam ettirilmeye çalışılan hayatları görünce çok etkilenmişti. Aradığı kızın o an evde olmadığını öğrenince nerede olabileceğini sormuş, gençlerin gittikleri bir eğlence merkezinin adresini almıştı.

Uğruna hayatını değiştirmeye göze aldığı kızın kendinden geçmişçesine dans ettiğini görmüş, diğer gençlerle birlikte sarmaş dolaş hâlleri bütün hayallerinin ve planlarının orada noktalanmasına sebep olmuştu. Kendisiyle görüşmeden ve hiçbir şey konuşmadan oradan ayrılmış büyük acıların yaşandığı ülkeye doğru yola çıkmıştı. Saraybosna'ya gelene kadar çok zahmet çekmiş, birçok yerde sorgulanmış, saatlerce karakollarda kalmış, açlık çekmiş, dayak yemiş ama yılmamıştı. Her türlü sıkıntıya göğüs gererek Saraybosna'ya gelmeyi başarmıştı.

Bunları anlatırken düşüncelerinden de bahsetmişti. Ona göre bu, savaştan öte bir şeydi. Kapana kıstırılan kuşların hâli söz konusuydu. Yirmibirinci yüzyılda insanlığın kat ettiği bunca gelişme, bunca ilerleme bu olayı sonuç vermemeliydi. Çünkü burada yaşananların insanlıkla bir alakası olamazdı. Neden hâlâ bu ayıp durdurulmuyor, neden hâlâ bebekler, kadınlar, yaşlılar akıl almaz bir şekilde öldürülüyorlardı? Buz adacıklarının arasında sıkışan balinanın yardımına koşmak için seferber olan insanlık neden binlerce insanın göz göre göre öldürülmesine seyirci kalıyordu? Burada, tarihin gördüğü en acımasız savaşlardan biri yaşanırken insanlığın hiçbir şey yokmuş gibi davranması anlaşılır gibi değildi. Ona göre Müslüman dünyası da bu savaşla kendi durumunu ortaya koymuştu.

Yine ona göre Türkiye'den gelen idealist gençlerin niyetleri ve düşünceleri hem burası hem de dünyanın geleceği için çok

önemliydi. Birilerinin öngördüğü medeniyetler çatışması bu şekilde durdurulabilirdi. Yaşama düşüncesinden çok yaşatmayı arzu eden bir fikrin oluşumuyla üç entitenin çocukları ve yetişen yeni nesil ancak bir arada tutulabilirdi.

Bu düşüncenin sistemleşmesi ve kurumsallaşmasının neticesi olan eğitim yoluyla dünyanın önündeki büyük problemler çözüme kavuşturulabilirdi. Böylece yeni yetişen nesil bir arada yaşama sanatını öğrenebilirdi. Türk delikanlıların okul açma ve nesle sahip çıkma fikri, bir şeyler yapma adına ona çok değerli gelmişti.

Amerikalı delikanlının anlattığı maceralı hayat hepsinin dikkatini çekmişti. Tanışmaları da enteresan olmuştu. Bir gazete bürosunda karşılaşmışlar, muhabbetleri uzayınca onu evlerine götürmüşler ve birlikte Allah ne verdiyse yiyip içmişlerdi.

O gece geç saatlere kadar oturmuşlar, hasbıhâl etmişlerdi. Delikanlı saat gece yarısını geçtiği için onlarda kalmıştı.

Derslerinin olmadığı günler erken saatlerde kendilerine en yakın pazaryeri olan Trzişte'ye gitmeyi âdet edinmişlerdi. Evdeki yiyecek malzemeleri oldukça azalmıştı. Sabahleyin Amerikalı delikanlının uyanmasını beklemişler, sonra da kahvaltı yapmışlardı. Pazara gitme saati de bundan dolayı geçmişti. Bu saatten sonra gidilse de alabilecekleri çok bir şey kalmadığını biliyorlardı.

Saat geç olunca delikanlıyı okul müdürlüğü yapan dostları Tarık Bey'le tanıştırmak için okula gitmişlerdi. Okuldaki koşuşturmalar dikkatlerini çekmiş, Tarık Bey'i sorduklarında hastanede olduğu cevabını almışlardı. Çok geçmeden olay ortaya çıkmıştı. O sabah pazaryerinin en kalabalık olduğu saatte bir bomba pazaryerine düşmüş, yüze yakın insan şehit olmuş, yüzlercesi de yaralanmıştı.

Yaralılarının içerisinde Tarık Bey'in kızı ve İbrahim Bey'in Cennet Nine dediği Tarık Bey'in kayınvalidesi de vardı. Duydukları hadise inanılacak gibi değildi. Pazaryerine vardıklarında

gördükleri manzara karşısında donakalmışlardı. Kanlar içerisinde insanlar hâlâ yerlerde yatıyorlar, yaralılar bağırıp yardım istiyorlar, dışarıdan koşup gelen afallamış insanlar ne yapacağını bilemez hâlde gözyaşları içerisinde yakınlarını arıyorlar, görevliler derme çatma sedyelerle yerde yatanları kaldırmaya çalışıyorlardı. Ortalık can pazarına dönüşmüştü. Manzara gerçekten çok ürkütücüydü. İnsan olanın yüreği buna dayanamazdı.

Bütün dünya basını bu katliamı birinci haber olarak veriyordu. Bu olay tarihe "Pazaryeri Katliamı" olarak geçecekti.

Pazaryerinin bir köşesinde dalgın gözlerle olan biteni seyreden delikanlılar, onlar için ta Amerika'dan getirtip bugün burada ölü veya yaralılar arasında olmalarını engelleyen genç insanı gönderen Zat'ı düşünüyorlardı.

OKUL MÜJDESİ

Savaş bitecek gibi görünmüyordu. Çarpışmalar bütün şiddetiyle devam ediyor, ufukta en ufak bir barış emaresi görünmüyordu.

“Zaman çok çabuk geçiyor.” sözü bu coğrafya için geçerli değildi. Tam tersine bir gün bir yıl kadar uzundu. Arkası kesilmeyen bombardımanların biri bitiyor diğeri başlıyordu. Dünyadaki silah fabrikaları bütün üretimlerini sanki Saraybosna’nın tepelerine gönderiyordu. Üç yıldır aralıksız süren trajedi insanların gelecekle ilgili düşüncelerini de yıllardan aylara, hatta günlerden saatlere düşürmüştü.

Tabii ki uzun vadeli planlar da vardı. Fakat bunlar genelde ülkelerinin kaderine hükmeden liderlerin tekelinde idi. İki tarafın da kendilerine göre düşünceleri vardı. Bir taraf bütün programını öldürmek üzere yaparken, diğer taraf ölmemek için sistemler kuruyordu.

Bir de geleceğe uzun vadeli bakan ve ona göre planlar yapmaya çalışan, onun gerçekleşmesi için de geceli gündüzlü gayret eden, bu coğrafyaya barışı, sevgiyi ve huzuru getirmek için uğraşan delikanlılar vardı. Onlar, savaşın içinde kar çiçekleri yetiştirmek için kolları sıvamış, bütün zorluklara ve çilelere rağmen hedefledikleri yolda yürümeye çalışıyorlardı. Bir taraftan okullarda Türkçe dersleri vermeye devam ediyor diğer taraftan insanlarla ilişkilerini geliştiriyorlardı. Hem Saraybosna’da hem de Zenitsa’da yüzlerce öğrencileri ve onlarca dostları olmuştu.

Çocuklarla diyalogları bir annenin evladının üzerine titremesi gibiydi. Onları, geleceğin fikir işçileri, barış sevdalıları olarak görüyor ve her şeylerini seferber ediyorlardı. Çocuklar ve aileleri de bu eğitimcilerden çok memnundu.

"Herkesin Bosna'yı terk ettiği bir zamanda onlar buralara gelmiş, bizimle birlikte aynı kaderi paylaşmış ve üstelik bize yardım ellerini en kutsal vazife olan eğitimle uzatmışlar" diye düşünüyorlardı. Bu muhteşem sevgi, bu topraklarda kıyamete kadar devam edecek köprüler kurmuş, gelecek adına ümit tomurcuklarının oluşmasına vesile olmuştu.

Onlar her şeye rağmen Bosnayı çok sevmiş, Bosna da onları sevmişti.

Savaş devam etmesine rağmen Bosna devletinin müesseseleri işlerini yapmaya devam ediyordu. Dönemin Millî Eğitim Bakanı da vazifesinin başındaydı.

Akif Beyler bulunuş gayelerine matuf Eğitim Bakanıyla birkaç defa görüşmüşler ve okul açma düşüncelerini güzel bir şekilde iletmişlerdi. Bakan Bey bu teklifi ilk duyduğunda çok şaşırmış, böyle zor bir zamanda başka örneği olmayan bu düşünceyi dikkatli bir şekilde dinlemişti.

Dünyanın değişik yerlerinde açılan bu okulları duymuştu ama onların benzerlerinin savaşın devam ettiği ülkesinde açılabileceğini hiç düşünmemişti.

Bosna'da özel okul anlayışı yoktu. Yugoslavya döneminde komünizm rejimiyle idare edildiğinden bir gelenek olarak her şey devlet eliyle yapılıyordu. Devletçilik en önemli ilkelerden birisiydi. Bunun için de özel teşebbüs yoktu ve desteklenmiyordu. Bağımsızlıktan sonra yavaş yavaş bu anlayıştan kurtulmaya çalışsalar da savaş birçok şeyin yürümesini engellemiş, özelleştirme ve dışa açılım, mecburen durmuştu.

Akif Beylerin meselelerine inanmışlığı Bakan Bey'i etkilemişti. Duruşları netti ve kararlı hâlleri takdire şayandı. Bu coğrafyanın geleceği ile ilgili, samimi ve dolu dolu idiler.

Bakan Bey'in etkilendiği en önemli noktalardan biri de bu okullarda sadece Boşnak çocukların okumayacak olmasıydı. Sırp, Hırvat ve diğer entitelerin çocukları, din ve mezhep ayrımı gözetilmeden aynı çatı altında kardeşçe bir arada bulunma ve yaşama sanatını öğrenecek, aynı dersleri görerek geleceğe hazırlanacak ve Bosna'nın ufkunda ümit olarak doğacaklardı.

Bu, çok önemli bir proje ve büyük bir hedefti. Görüşmelerin sonunda Bakan Bey'den aldıkları cevap kendilerini çok mutlu etmişti.

Bakan Bey okulların açılması için herhangi bir problemin olmadığını, şartlar yerine gelince açılış işlemlerinin başlatılabileceğini, söylemişti.

Geleli beş ay olmuştu. Beş ayın sonunda duymak istedikleri en güzel cümleyi duymuşlardı. Şimdi şartların yerine gelmesi için uğraş vereceklerdi.

Saraybosna'da savaş çetin geçtiği için bir bina alıp orada eğitim öğretim yapmak çok zordu. Hem imkânları yoktu hem de şartlar elverişli değildi.

Binalar genelde harabe hâlini aldığından tadilat ve tamirat gerekiyordu fakat bu şartlarda bunun yapılması imkânsızdı. O zaman Bosna'nın çatışması en az olan, güvenli bir bölgesi Zenitsa'da okul düşünülebilirdi. Aynı zamanda Türk birliği de bu şehirde bulunuyordu.

Bu fikirlerini Bakan Bey'e açtıklarında aldıkları cevap sevindiriciydi. Bakanlık açısından herhangi bir sakınca yoktu. Fakat o bölgenin kanton valisinin izin ve yer vermesi gerekiyordu. Onlara göre Bakan Bey sıcak baktıktan sonra Vali Bey de olumlu bakardı.

Anadolu sevdalısı iş adamları bu habere çok sevinmişler, açılması düşünülen okulları destekleyeceklerini her şeyleri ile göstermek için de bir heyet kurup Zenitsa'ya gelmeye karar vermişlerdi.

Akif Beyler Saraybosna'dan Zenitsa'ya doğru yola çıkacak, iş adamları heyeti de hava yoluyla önce Zagreb'e gidecek daha sonra zor bir yolculuk yapıp otobüsle Zenitsa'ya geçeceklerdi.

Millî Eğitim Bakanlığının referansıyla tünel geçiş izinlerini zorlanmadan almışlardı. Akif Bey gelen heyeti karşılamak için diğer arkadaşlarından önce Zenitsa'ya gitmiş, heyetle buluşmuştu.

Türkiye'den gelen, ömrünü eğitime adamış sevgi kahramanları Saraybosna'daki diğer delikanlıları da görmek istemiş ve onlarla birlikte olmayı arzu etmişlerdi.

Mart ayının ortalarıydı. İbrahim Beyler Zenitsa'ya gitmek için Saraybosna'dan yola çıkmışlar, tüneli gece yarısı geçip askerî bir kafileyle Hrasnitsa Köyüne doğru yola koyulmuşlardı. Hava soğuk ve yağmurluydu. Askerlerin söylediğine göre otobüs onları köyde bekliyordu.

Yağmur altında bir kaç saatlik bir yürüyüşten sonra köye vardıklarında otobüsün güvenlik gerekçesiyle Hrasnitsa'ya iki saatlik mesafedeki Pazariç'te bekletildiği haberi üzerlerinde soğuk duş etkisi yapmıştı.

Yollarına çaresiz devam edeceklerdi. Yağmur hızlanmıştı. Beş ay önce karlı bir gecede indikleri İgman Dağı'nda bu defa tırmanışa geçmişlerdi.

Karanlık ormanda yürüyüşleri saatlerce sürmüştü. Pazariç'e geldiklerinde tepeden tırnağa ıslanmış ve bitkin bir hâldeydiler. Yol arkadaşlarıyla birlikte yanmış ve terkedilmiş askerî bir binaya girmişler ve geceyi bu binada geçirmeleri gerektiğini yine orada öğrenmişlerdi.

Otobüs, yolcularını sabah on gibi alacaktı. O saate kadar beklemek gerekiyordu. Binanın her tarafı delik deşik olduğundan

soğuk içeriye giriyor, bulundukları yer hâlâ yanık kokuyordu. Yolcular ıslak elbiselerinin içinde durmadan titriyorlardı.

“Kaderde zatürre olmak da varmış.” diye düşündü İbrahim Bey. Sonra yüzünde bir sevinç yansıması oldu. Değil mi ki okulları açılacaktı ve onun adımını atmak için gidiyorlardı varsın zatürre olsundu. Artık sonrası çok önemli değildi.

Askerler hazırlıklı olduklarından sırt çantalarının içinden naylon poşetlere sarılı battaniyelerini ve kuru elbiselerini çıkarıp giyindiler ve battaniyelerine sarılıp bir kenara kıvrılıp uyudular.

İbrahim Beylerin böyle bir hazırlığı yoktu. Yorgunluktan bitkin bir vaziyette ıslak ıslak oturuyorlar, uyumamak için direniyorlardı. İbrahim Bey çöp gibi duran yığının içinden kısmen yanmış bir yorgan bulup üzerlerine almalarını sağladı. Yorganın altında ıslak vücutları titremeye devam ediyor, göz kapaklarının kapanmasına engel olamıyorlardı.

Seslerle uyandıklarında hâlâ titriyorlardı. Üstleri çamur içindeydi ve perişan görünüyordu.

Yolcular sırayla otobüse bindiler. Sıra kendilerine geldiğinde şoför, elbiselerine bakıp onları o hâlleriyle otobüse kabul edemeyeceğini söyledi. Ne diyeceklerini ve ne yapacaklarını şaşırmış, sessiz ve anlamsız bir şekilde şoföre bakıyorlardı.

Otobüse binen diğer yolcular, onların bu durumlarına acımışlar ve şoföre çıkışıp otobüse binmelerini sağlamışlardı. Şoförün davranışı onları çok üzmüştü.

Altmış yaşlarında bir teyze bu mahzun, garip delikanlıların yanına gelip, bir anne şefkatiyle onların başlarını okşamış, onlara moral vermeye çalışmıştı. Kim olduklarını bilmiyordu. Hiç görmediği şahıslardı. Onların perişan görüntüsü onu çok etkilemişti. Elini usulca çantasına götürdü ve çıkarıp 20 mark uzattı.

İbrahim Beyler çok şaşırmıştı. Kadın onlara niçin para veriyordu. Uzatılan parayı alamayacaklarını ifade etmeye çalışmışlar fakat başarılı olamamışlardı. Teyze kararlı görünüyordu. Onlara

parayı verecekti. Herkes onları seyrediyordu. Bütün ısrarlarına rağmen teyze geriye adım atmamıştı. Meseleyi daha fazla büyütmemek için parayı almak zorunda kalmışlardı. O günleri hatırlama adına hayatları boyunca parayı saklayacaklardı.

Zenitsa'da, Türkiye'den gelen heyetle ve arkadaşlarıyla buluştular. Banyo yapıp üstlerini temizledikten sonra birlikte yemeğe gittiler ve uzun bir süreden sonra ilk defa domates salatası yiyebildiler.

Randevu saati geldiğinde Vali Bey'i ziyarete gittiler. Meselelerini sözü uzatmadan anlattılar, gayelerini ve isteklerini net bir şekilde ifade ettiler.

Vali Bey'in yüzünde belirsiz bir ifade oluştu, irdeleyici birçok soru sordu. Vali Bey savaş ortamında bulunduklarından bahsetti, bu şartlarda daha acil şeylere ihtiyaç duyduklarını söyledi ve sözü "paranız varsa, savaşı kazanmamız için yardım edin"e getirdi.

Hem Türkiye'den gelenler hem de Akif Beyler, Vali Bey'i ikna etmeye çalıştılar fakat sonuç, beklentilerinin aksine çıktı.

Yapabilecekleri başka bir şey olmadığından oradan ayrılmışlar ve birbirlerini teselli etmeye çalıştılar.

İçlerinden en yaşlı olanı:

– Her şeyin bir vakti var arkadaşlar, demek ki vakit gelmemiş tohumlar toprağa tam kök salmamış, kış henüz bahara yüz tutmamış, yapılanlar yeterli olmamış. Biraz daha sabır, biraz daha gayret… Ben hücrelerime kadar inanıyorum ki Allah bir gün sizi tutup kaldıracak ve sizi mahcup etmeyecektir.

Gözleri dolu dolu, içlerinde tarifsiz duygularla yola koyuldular. Çünkü yapmaları gerektiğine inandıkları çok işleri vardı.

DAVETSİZ GELEN İKRAM

Ali Bey, Bosna'ya okul açmak için 1995 yılının ortalarında gelen dokuz kişiden biriydi. Arkadaşları Eşref, Emin, Harun Beyler ve diğerleri gibi uzun ve sıkıntılı bir yolculuktan sonra Saraybosna'ya gelmişti.

Bosna'da savaş bitmemiş fakat Birleşmiş Milletler ağırlığını biraz daha hissettirir hâle gelmişti. Saraybosna'ya ilk gelenlerin geçmek zorunda kaldıkları tünel şimdi kullanılmıyordu. Çünkü şehrin birkaç giriş çıkış noktasını Nato askerleri tutmuş, kontrollü bir şekilde giriş çıkış yaptırıyorlardı.

Şehir çepeçevre sarılıydı ve hâlâ birçok insan ölüyordu. Savaş henüz bitmemişti.

Önceki gelen kafileyi tanıyan Bosna halkı onlara güvenmiş, fedakârlıkları ve diğerkâmlıkları karşısında onlara çok bağlanmış ve onları bağırlarına basmışlardı.

Bürokrat kesimdeki şahıslar da Türkiye'den gelen delikanlıları tanımış, onların yaptıklarını birçok insandan duymuşlardı. Bu yüzden Bosna'ya bu delikanlılar gibi daha fazla insan gelmeli diye düşünüyorlar, bunun için gerekli yerlerle ve Türkiye'yle irtibat kurup istekte bulunuyorlardı. Israrlı davetleri netice vermiş savaş bitmeden ikinci öğretmen grubu da gelmişti. Onların geliş hikâyeleri de diğerlerinden farklı değildi. Öncekiler gibi anadan, aileden, sonra da canları gibi sevdikleri vatanlarından ilk defa ayrılmışlar, ilk defa uçağa binmişler, ilk defa yurt dışına çıkmışlar, ilk defa savaşın olduğu bir coğrafyaya gelmişlerdi.

Her birinin ailesinden ayrılışının hüzünlü bir hikâyesi vardı. Hikâyeler çoktu fakat Ali Bey'in durumu diğerlerinden biraz daha farklı idi.

Kalp hastası olan babasını, gelmeden önce hastanede ziyaret etmiş, boynu bükük bir şekilde:

– Allah'a ısmarladık baba diyebilmişti.

Çok bir şey konuşmadan bakışlarıyla, söylenmesi gerekenler söylenmiş ve babasının elini öpüp ayrılmıştı. Ali Bey babasını son kez gördüğünü bilmiyordu. Bosna'ya gidişinden iki ay sonra babasının vefat haberini aldı.

Harun Bey'in ailesinden ayrılması da ilginçti. Anne ve babasının çok tepki vereceğini ve onu göndermemek için ellerinden gelen her türlü yolu deneyeceklerini tahmin ettiğinden Bosna diyememiş, "Makedonya" diyebilmişti. Hayatında belki ilk defa yalan söylüyordu. Çok düşünmüş ama öyle ifade etmek zorunda kalmıştı. Çünkü onları kırarak ve aşarak gitmek istemiyordu. Onların dualarına çok ihtiyacı olacaktı. Yıllar sonra Alah (cc) sözlerini yalan çıkarmayacak bu dava adamının Bosna'dan sonraki hizmet yeri Makedonya olacaktı.

Uçakla önce Hırvatistan'ın başkenti Zagrep'e inmişler orada saatlerce bekleyip giriş yaptıktan sonra Saraybosna'ya gitmek için terminale gelmişlerdi. Burada, önceden hiç tanışmadıkları Muzaffer Bey onları görmüş ve yanlarına gelmişti. Muzaffer Bey'in ilk sorusu:

– Türkçe biliyor musunuz, olmuş; İngilizce konuşmaya şartlanmış olan Ali Bey'in ağzından gayri ihtiyari:

– Yes, çıkıvermişti.

Bu cevap kafileyi oldukça güldürmüş sonrasında da birbirlerine sık sık anlatacakları güzel bir anı olmuştu.

Saraybosna'ya çok sayıda asker ve polis kontrolünden geçtikten sonra girmişler diğerleri gibi harabe bir şehirle karşılaşmışlar mermi ve bombaların merhabaları eşliğinde ilklerle buluşmuşlardı.

Birbirlerini ilk defa bu şehirde tanıyan delikanlıların ağlayarak sarılmaları görülmesi gereken bir manzaraydı. Uzunca bir süre öylece sarılı kalmışlar aynı kaderi paylaştıkları bilinci içerisinde birbirlerinden güç alıp, güç vermişlerdi. Her iki grup da aynı duygu ve düşünce etrafında birleşip aynı gayeye matuf hareket edecekti.

Yeni gelenler de bir arada çok fazla bulunacak değillerdi. Bosna sadece Saraybosna'dan ibaret değildi. Bihaç, Tuzla, Zenitsa ve Mostar da onlardan hizmet bekliyordu.

İki gün bir arada kaldıktan sonra hizmet mahalli olan yerlerine doğru yola çıktılar. Saraybosna'da kalanlar ise aynı evde, ilk gelenlerle birlikte, kalınan yerden devam ettiler. Öğretmenlikleri hazırdı. Vakit kaybetmeden onlar da yeni okullarında aşkla, heyecanla ders anlatmaya, çocuklara ve halka ellerinden geldiğince yardımcı olmaya başladılar.

Doksan beş yılının ramazan ayı gelip çatmıştı. Halk, savaş başladığından beri dördüncü ramazanı yaşıyordu. Sanki savaş yokmuş gibi, sanki her şey yolundaymış gibi gufranla tüllenen ay, halkın üzerine esenlik ve sekine indirmişti. Gerçekten de ramazan her şeyi ile çok farklı bir hava getirmişti.

Bütün yokluklara ve çilelere rağmen Müslümanlar orucunu tutuyor, teravihlerde camileri dolduruyor, ışıksız sahurlara kalkıyor ve Kur'an okumasını bilenler mukabele okuyorlardı.

Türkiye'den gelen gençler de ramazanda daha fazla gayret ediyorlardı. Ders verdikleri çocukları bırakmıyorlar, onların iyi yetişmeleri için her şeyleriyle ilgilenmeye çalışıyorlardı.

Fatih Camii imamı Hacı Muliç Efendinin ricası üzerine cami cemaatinden Türkçe öğrenmek isteyenlere de ders vermeye başlamışlardı. Birçok asker, bazı bürokratlar ve halkın her grubundan insan bu derslere ilgi göstermişti. Buna rağmen onlar en çok çocuklara zaman ayırıyordu.

Ramazan ayının ikinci haftasıydı. Öğrencilerinden bir grubu evlerine, sahura çağırmışlardı. Çocuklar ailelerine danıştıktan sonra bu güzel daveti seve seve kabul etmişlerdi.

Genç öğretmenler eve geldiklerinde gerçeğin farkına varmışlardı. Evde yiyebilecek çok az şeyleri vardı. O da iki kişiyi ancak doyururdu.

Teravih sonrası olduğu için polis saati başlamış, dışarıya çıkıp bir şeyler bulma imkânı da kalmamıştı. Aslında dışarıya çıkmaları çok bir şey değiştirmeyecek, bir şey bulsalar da alamayacaklardı. Paraları bitmiş, kıt kanaat idare etmeye çalışıyorlardı. Kendileri bir şekilde geceyi geçirebilirlerdi fakat çocuklar ne olacaktı. Çocuklara fark ettirmeden, aralarında ne yapmaları gerektiğini konuşmuşlar ancak bir çözüm bulamamışlardı. Çocukları davet eden delikanlı, bir köşeye çekilip elerini Rahmeti Sonsuza açıp:

– Allah'ım sen görüyorsun, diyebildi.

Ne olacaktı, çocuklara ne yedireceklerdi, çocuklar karşısında durumları nasıl olacaktı. Bütün bu soruların cevabı yoktu.

Aradan saatler geçiyor çocukları davet eden delikanlı renkten renge giriyor sıcak bir yaz günündeymiş gibi boncuk boncuk terliyordu. Ne yapacaklarını bilmeden çocuklarla konuşup oyunlar oynuyor, sahurun gelmesini bekliyorlardı.

Neden sonra kapı tıkırtısı gibi bir şey duydular fakat gecenin bu saatinde kimsenin gelmeyeceğini düşünerek önemsemediler. Ses tekrarlanınca kapıyı açtılar. Gördükleri şey karşısında düşüp bayılacaklardı. Ev sahipleri olan yaşlı amca elinde büyükçe bir tencere kapının önünde duruyordu.

Ne yapacağını ne diyeceğini şaşırmış delikanlılara tencereyi uzatıp:

– Az bekleyin tekrar geliyorum, dedi.

Sonra iki tencere daha getirdi.

– Yengeniz bu akşam bir şeyler yaptı. Israrla bunları size getirmemi istedi, afiyet olsun, dedi ve ayrıldı.

Şaşkınlıklarını üzerlerinden atıp içindekilerin ne olduğuna baktılar, gördükleri şey inanılacak gibi değildi. Bir tencerenin içerisinde çocukların sayısı adedince tavuk butu, diğerlerinde ise çorba ve pilav vardı.

Ellerini Rahmeti sonsuza bir defa daha açıp yaşlı gözlerle onları en zor anlarında yalnız bırakmadığı için şükürler ettiler.

Dışarıda tane tane kar serpiştiriyor, Rahmet bütün Saraybosna'yı baştanbaşa sarıyordu. Kader bir kere daha önlerine güller serpiyor, yollarını açıyordu.

RÜYAYLA GELEN MÜJDE

"Her kışın bir baharı, her gecenin bir neharı vardır."

Bosna'da dört koca yıl süren kanlı savaş NATO'nun devreye girmesi sonucu ABD'deki Dayton şehrinde yapılan anlaşmayla birlikte sona ermişti. Sona ermişti ermesine ama geride yetim çocuklar, gözü yaşlı analar, yersiz yurtsuz insanlar, virane haneler, harap beldeler bırakmıştı.

Savaşın bilânçosu korkunçtu. Yaklaşık iki yüz elli bine yakın şehit verilmiş, binlerce insan sakat kalmış, yirmi bine yakın çocuk ölmüştü. Şehirdeki binaların yüzde sekseni yakılmış veya yıkılmış, ayakta kalanların ise duvarları delik deşik edilmişti.

Savaş bitmişti bitmesine ama bu topraklardan göç edenlerin sayısı da milyonlarla ifade ediliyordu. Bunların çoğu bir daha geri gelmemek üzere gitmişti. Savaşı başlatanların amaçlarından bir tanesi kısmen de olsa gerçekleşmişti.

Savaştan önce bir arada iç içe yaşayan üç entitenin insanları savaş sonrasında sınırlarını ve hatlarını kırmızı çizgilerle belirlemişlerdi. Mahalleler hatta caddeler ayrılmıştı. Ortasından nehir geçen şehirlerde her entite nehrin bir yakasına taşınmış, birbirleriyle mümkün olduğunca bir arada yaşamaktan kaçınmaya başlamışlardı. O kadar ki aynı okulda eğitim görmek mecburiyetinde kalınan bölgelerde sınıflar ayrılmış, hatta öğretmen odaları bile ayrı hâle getirilmiş, aynı okulu farklı iki müdür idare eder olmuştu.

Eskiden üç ayrı dinin mensuplarının bir arada rahatça yaşadıkları şehir olan ve Avrupa'nın Kudüs'ü diye tanınan Saraybosna da bu bölünmelerden nasibini almıştı.

Eski Osmanlı Camisi, Katedral, Kilise ve Sinagog hâlâ yan yana durmaktaydı ama savaşı başlatanlar aralarına görünmez dikenli teller çekmişlerdi.

Osmanlıdan sonra birçok defa bu coğrafyada kavga ve şiddet, kan ve gözyaşı eksik olmasa da İkinci Dünya Savaşından son savaşa kadar geçen süre içerisinde bir arada yaşamayı az çok öğrenmişlerdi. Hatta birbirlerinden kız alıp vermeler yüzde kırklara çıkmıştı.

Bu toplumda baba Boşnak, anne Sırp; baba Hırvat anne Boşnak veya bunların tersi binlerce çocuk yetişmişti.

Birlikte yaşanılan şehirlerde ortak bir kültür ortaya çıkmış, millî şuur farklı boyutlar kazanmıştı.

Savaştan sonra karışık evlilikler çoğunluk itibarıyla bitmiş, bu tür evliliklerden doğan çocuklar ise genel olarak kültürel kimlik krizine girmişti.

Acaba çocuk Müslüman mı yoksa Hıristiyan mı olacaktı? Hangi safı tutacak, hangi milletin yanında olacaktı. Bu ikilemi yaşayan çocuk sayısı azımsanmayacak kadar çoktu. Bu haletiruhiye içindeki çocukların bir de savaş psikolojisini yaşamış olmaları Bosna'lı çocuklarla mutlaka ilgilenilmesi gerekliliğini de ortaya çıkartıyordu.

Evet, savaş çok şeyi değiştirmişti ve hiçbir şey eskisi gibi de olmayacaktı.

Birçok Boşnak aydına göre savaş onlar için rahmet olmuştu. Çünkü savaşla birlikte kendilerine gelmişler, öz benliklerini ve öz kültürlerini tekrar bulmuşlardı. Onlara göre bundan sonra Müslüman kızlar Müslüman olmayanlarla evlenmeyecek, kayıp nesiller ortaya çıkmayacaktı. Kendisi Müslüman olup da adları Müslüman olmayan çocuklar da olmayacaktı. Tarihlerine, kimliklerine ve öz

kültürlerine daha çok sahip çıkabilecekler, geçmişte kalan kendi değerlerini yeniden keşfedebileceklerdi.

Çok büyük bir göç yaşanmasına rağmen Bosna'da, Boşnak nüfus yine çoğunluğu oluşturuyordu. Kesin olmamakla birlikte nüfusun yüzde kırk üçü Boşnak, yüzde otuz üçü Sırp, yüzde on yedisi Hırvat, yüzde onu da diğer milletlerdendi. Savaştan sonra sayım yapılmadığı için bunlar tahmini rakamlardı. Dayton anlaşmasına göre ülkeyi üç cumhurbaşkanı, sekizer ay süreyle dönüşümlü olarak idare edeceklerdi. Her biri ayrı ayrı üç entiteyi temsil ediyorlardı. Boşnaklarla Hırvatlar birlikte Federasyon kurmuşlardı. Sırplar ise Bosna devlet sınırları içinde ayrı bir cumhuriyet olarak bulunacaktı. Ayrı başbakanları, meclisleri ve alfabeleri olacaktı. Bu şartlar altında toprakların yüzde kırkdokuzu Sırplara, kalan yüzde ellibiri ise Boşnaklarla Hırvatların birlikte kurdukları Federasyon'a bırakılmıştı.

Savaş sonrası manzara böyle görünüyordu. Anlaşmadan sonra Saraybosna etrafındaki kuşatma hemen kaldırılmamış, belli bir süre daha devam etmişti.

Yeni bir devlet olduğu için ekonomik ve yapısal sıkıntılar vardı. Avrupa Gücü ve Birleşmiş Milletler bu sıkıntıları gidermek ve savaş sonrası güvenliği sağlamak amacıyla Bosna'da bulunuyordu. Yoklukların ve problemlerin giderilmesi uzun süreceğe benziyordu. Bunca yıl devam eden bir savaşın yaraları kısa sürede sarılamazdı. Zamana ihtiyaç vardı.

Eşref Beyler böyle bir ortamda okul açmak için uğraşıyorlardı. Eğitim Bakanı savaştan sonra değişmişti. Yeni Eğitim Bakanıyla yaptıkları son görüşme çok olumlu geçmişti. Zaman kaybetmeden yazılı başvurularını da yapmışlardı. Kısa bir süre sonra ısrarlı takipleri neticesinde okul açma izinlerini almışlardı.

O gün kendileri için bayramdı. Cennete gitmiş gibi sevinmişlerdi. Birkaç yıldır bekledikleri, uğruna çok şey göze aldıkları hedefleri uğruna ilk adımı atmışlardı.

Dünyalar onlarındı artık ve dünyanın en bahtiyar, en mutlu insanları olarak kendilerini görüyorlardı. Yakaladıkları yeni heyecan, aşk ve şevkle birlikte işlerinin başlarına geri döndüler. Öğrencileri ve dostlarıyla müjdeli haberi paylaştılar. Saraybosna'da meltem rüzgârları esiyordu. Fakat bu durum çok uzun sürmedi. Birkaç hafta geçmişti ama Bakanlığın söz verdiği şeyler, bir türlü hayata geçmiyordu. Prosedür çok yavaş işliyor, bina gösterileceği söylenmesine rağmen herhangi bir yer gösterilmiyordu.

Ülke komünizm sisteminden çıktığı için birçok bina devletin elindeydi ve prosedür de oldukça fazlaydı. "Zamanın çıldırtıcılığı" burada devreye girmişti. Çarkın yavaş işlemesi çok can sıkıcıydı. Okulun açılış izni çıkmıştı ama binası yoktu. Öğrenci kabul edebilirlerdi ama mekânları belli değildi. Zaman çok çabuk geçiyordu. Okulların açılma dönemi de gelip çatmıştı.

İş, yine Anadolu insanına düşmüştü. Bosna'daki delikanlılar, öğrencileri bulup kayıt edecekler, okullar açılana kadar çocuklar, Türkiye'de eğitim görecekti. Öğrencilerin bütün ihtiyaçları Anadolu insanı tarafından karşılanacaktı. Anadolu'nun sinesi genişti. Şimdiye kadar neleri ve nicelerini bağrına basmıştı. Boşnak çocukları da severek ve isteyerek kabul edecek, onlara sahip çıkacaktı.

Meseleyi etraflarındaki insanlara ve öğrencilerine açmışlar, çok geçmeden iki sınıfı dolduracak kadar öğrenci bulmuşlardı. Daha fazlası da olabilirdi. Müracaatlar çoktu. Fakat şimdilik bu kadarını kaldırabilirlerdi. Daha fazlasına güçleri yetmezdi.

Öğrencileri; ailelerin gözyaşları, delikanlıların gülücükleri ile İstanbul'a uğurlamışlardı.

Öğrenciler, okulları açılınca Saraybosna'ya dönüp kaldıkları yerden devam edeceklerdi.

Okul fiziken olmasa da resmen açılmış, çok önemli bir başlangıç yapılmıştı. Bosna'da özel okul anlayışı hiç yoktu. Tutucu bir sistemden çıktıklarından özel okulculuk ülkede yapılamamıştı.

Buna rağmen insanlar, biricik evlatlarını, gözlerini kırpmadan henüz yirmibeşindeki delikanlılara emanet edebiliyor; görmedikleri, sadece adını duydukları bir okula verebiliyorlardı. Bu, büyük bir güvenin eseriydi.

İlk öğrencilerini İstanbul'a yolcu ettikten sonra adresleri belli olsun diye Başçarşı'da, bir devlet okulunda, büro kiralamışlardı. Artık işlerini resmî olarak yürütebilecekleri bir yerleri de vardı. Sıra okul yeri bulmaya gelmişti. Prosedürün işlemesini bekliyorlardı fakat bir türlü okul için gerekli bina gösterilmiyordu. Bu durum çok can sıkıcı bir hâle gelmeye başlamıştı. Bir bina bulup tadilat, tamirat yapılıp içerisine girmenin zamanı da geçiyordu. Böyle giderse okulun açılması gelecek yıla da yetişemeyecekti.

Aradan birkaç ay daha geçti. Gelmeler, gitmeler, yazışmalar oluyor fakat bir gelişme olmuyordu. Sıkıntılı günler geçiriyorlardı. Çıldırtan bir zaman, hükmünü icra ediyordu. Hepsi bu sıkıntıyla yatıyor, bu sıkıntıyla kalkıyordu. Fikirleri de zikirleri de okul yeriydi. İçlerinden bir tanesi de yine aynı duygularla yatağa girmiş, dakikalarca sağa sola döndükten sonra uykuya dalabilmişti. Rüyasında Kâinatın Efendisi (s.a.s.), sahabenin önde gelenleri ve bu asrın çilekeşleriyle birlikte çıkagelmişti. Kâinatın Fahrı (s.a.s.) sevgi dolu gözlerle bakmış ve: "Üzülmeyin, sakın ha üzülmeyin. Biraz daha sabredin. Biraz daha gayret edin." demiş ve rüyayı göreni alnından öptükten sonra gitmişti.

Sabah, rüyasını arkadaşlarına müjdeledi. Hepsi de rahatlamışlardı. Artık endişeleri kalmamıştı. Zamanın onların lehine olarak işleyeceğine inançları tamdı.

Asra gülen adamın, söylediği "zamanın çıldırtıcılığına karşı sabır"ın ne demek olduğunu şimdi daha iyi anlıyorlardı.

SAVAŞ SONRASI MANZARA

Bosna'da yeniden ümitler yeşermeye başlamıştı. Sıkıntıyla geçen uzun dört yıl nihayet bitmiş, insanlar ürkekliklerini yavaş yavaş üzerlerinden atıyorlardı. Savaş psikolojisinden sıyrılıp normal hayata dönmek elbette kolay değildi. Birçok Batılı psikolog savaşın insanlar üzerinde korkunç bozukluklar oluşturacağını öngörmüşlerdi. Bundan dolayı savaşı yaşayan bu insanlara aslında yoğun bir terapi uygulanmalıydı.

Bu tip psikolojik yardımlar yapılmamasına rağmen insanlar kısa denilebilecek bir süre içinde normal hayatlarına dönmeye başlamışlardı. Şaşırtıcı bir durumdu bu. Bir şey, bu insanların yıllarca ayakta kalmalarını sağlamış, psikolojilerinin bozulmasını engellemiş, en zor zamanlarında dayanak ve tutanakları; güçlerinin bittiği anda güç, ümidin tükendiği anda ümitleri olmuştu. Bu güçle ayakları üzerinde durmayı becerebilmişlerdi. Bu güç, Allah'a ve ahirete imandı.

O imanla yokluklara alışmayı bilmişler, o imanla bodrumlarda aç-susuz yaşamayı öğrenmişler, o imanla günde ortalama iki bin bombanın düştüğü şehri terk etmemişler ve yine o imanla hüznün her çeşidini dağıtmayı becerebilmişlerdi. Evet, savaşın izleri gönüllerden ve ruhlardan belki yıllarca silinmeyecekti fakat psikolojileri düzgündü.

En çok etkilenenler her savaşta olduğu gibi çocuklar olmuştu. Savaştan etkilenen sadece Müslüman çocuklar değildi. Babasının niçin dönmediğini izah edemeyen annelerin sayısı hiç de az

değildi. Birkaç sene öncesinde istedikleri her şeyi alan ailelerinin şimdi hiçbir şey alamaması, karınlarının bile doğru dürüst doymaması anlaşılmazdı çocuklar için. Çocukların birçoğu savaş sonrasında yeni hayata ayak uydurmuşlar, bazıları ise alışmakta zorlanıyordu. Donuk donuk etrafını seyreden, en küçük bir gürültüden ürküp saklanan, sokağa çıkmamak için direnen, uykularından fırlayarak uyanan, bütün ısrarlara rağmen anne babalarının dizi dibinden ayrılmayan; sütün ne olduğunu yeni öğrenen, yumurtayı, portakalı, muzu ve birçok meyveyi ilk defa tanıyan çocuk sayısı az değildi. Onlar için biraz daha zamana ihtiyaç vardı ve en çok da onlar ilgiye muhtaçtı.

Bir de yetim çocukların dramı vardı Bosna'da. Hem babası hem de annesi şehit olmuş olan, ortada kalan çocuklar da az değildi. Babası şehit olup annesiyle kalan çocuklar ise on binlerle ifade ediliyordu. Anneleri kaybolan veya kaçırılan çocuklar da vardı. Bu kimsesiz çocukların kimsesi olup, onlara sahip çıkabilecek her kesimden fedakâr insanlar gerekiyordu. Savaş zamanında ve sonrasında birçok çocuk kaybolmuştu. Batılı çocuk tüccarları ülkede cirit atmıştı. Yüzlerce çocuğun akıbeti hiç bilinmiyordu. Bu savaşta yirmi bin civarı çocuk şehit olmuştu ama kaybolup bir türlü izine rastlanılmayan çocuklar da vardı.

Bosna'da Müslüman olsun, olmasın bütün anaların gözleri yaşlıydı ama kaybolan çocukların annelerinin durumu daha acıydı. Bu anneler imkânları ölçüsünde yetkililere başvuruyor, gidilmesi gereken yerlere bizzat kendileri gidiyor, kar-kış demeden koşturuyor fakat bir sonuç elde edemiyorlardı. Saraybosna'da Batılı devletlerin himayesinde Hıristiyanların açmış olduğu SOS çocuk köyünde yetimler, barındırılmaya ve okutulmaya başlanmıştı. Aynı zamanda Suudi Arabistan da kimsesiz çocuklar için bir okul inşa etmiş, yetim çocuklara sahip çıkmıştı.

Farklı entiteteye mensup anne ve babaların çocukları daha başka etkilenmişti bu savaştan. Anne babası farklı entite mensubu

çocukların önemli bir kısmı kişisel kimlik krizi yaşıyordu. Bazılarının anne babaları ayrılmak zorunda kalmış, bazıları ise kendi entitesinin bulunduğu bölgelere göç etmişti. Bu durumdaki çocuklar, daha önce yaşadıklarından farklı şeyler yaşamaya ve duymaya başlayınca hayata ayak uydurmada zorluk çekiyorlardı.

Savaş zamanında ülke dışına giden, göç eden insanların sayısı yüz binlerle ifade ediliyordu. Ülke içinde mecburi göç eden insan sayısı da onbinleri buluyordu. Bu insanlar ikamet ettikleri yerlerden ya zorla sürülmüşler ya da ölmemek için mecburen kaçmışlardı. Evini barkını yurdunu terk eden insanlar, çoluk çocuk sığınacak yerler aramışlar, birçoğu ortalıkta kalmış sıkıntı çekmişlerdi.

Dayton anlaşmasına göre göç edenler geldiklere yerlere dönebilecekti. Fakat bu, pek mümkün görünmüyordu. Savaştıkları insanların içine nasıl dönebileceklerdi? Dönseler de orada barınabilmeleri mümkün müydü?

Şehirlerde hızlı bir şekilde tadilata girişilmiş, yakılıp yıkılan binalar yeniden yapılmaya, az hasarlı binalar ise tamirat görmeye başlamıştı.

Diğer birçok şehirde olduğu gibi Saraybosna'da da en çok zarar gören yerler Osmanlıdan kalma camiler, çarşılar, bedestenler ve eski Osmanlı evleri olmuştu. Bazıları ahşaptan yapılma olduğu için çoğu yanmış pek azı kurtulabilmişti. Yangınlardan nasibini alan birçok bina vardı ama Saraybosna'daki büyük kütüphane en acı kayıptı. Avrupa'nın en büyük, Osmanlıca el yazma kütüphanesi içindekilerle birlikte göz göre göre yanmıştı.

Savaş sebebiyle bütün bütün olmasa da kaleden bakıldığında görülebilen eski Osmanlı şehri silueti oldukça zayıflamıştı. Savaşı başlatanlar muhteşem Osmanlı izlerini yok etmeyi planlamışlar mıydı bilinmez ama bir tarih, hüzünle veda etmiş gibiydi.

Savaş sonrası, halk ve şuurlu aydınlar bütün yokluklara rağmen tarihlerine ve tarihi eserlerine sahip çıkmış ve kaybedilen

doku yeniden inşa edilmeye başlanmıştı. Başçarşı baştanbaşa elden geçirilmiş yıkılan camiler aslına uygun yeniden yapılmış, hasar görenleri tamir edilmiş, Arnavut kaldırımlar ve taş yollar yeniden döşenmişti.

Doğu'dan ve Batı'dan gelen yardımların da devreye girmesiyle o eski muhteşem siluet çok kısa sürede yeniden canlanmış ve Stari Grad dedikleri eski şehir gerçekten de "Eski Şehir" havasına tekrar bürünmüştü.

Diğer şehirlerde de benzer, yeniden inşa faaliyetleri süratle başlamış ve ciddi yol alınmıştı. Mostar, bu şehirlerden biriydi. Osmanlıdan kalan eserleri ve meşhur köprüsüyle herkesin kendinden bir şeyler bulduğu bir yerdi Mostar. Maalesef savaşta en çok zarar gören yerlerdendi. Eski eserlerin birçoğu yakılıp yıkılmıştı.

Mostar Köprüsü'nün durumu ise çok hazindi. Unesco tarafından dünya mirası olarak kabul edilen ve bir şehre adını veren bu "beyaz gökkuşağı", savaş sırasında Hırvat topçusunun açtığı ateş sonucunda "medeniyetleri birleştirmeye yeminli" taşlarını Neretva nehrinin buz gibi sularına emanet etmek zorunda kalmıştı.

Mostar Köprüsü, Bosna halkı için olduğu kadar Türk halkı için de çok şey ifade ediyordu. Kanuni'nin emriyle 1566 yılında Mimar Sinan'ın kalfası Mimar Hayrettin'e yaptırılmıştı.

Mustafa Armağan Mostar Köprüsü'nü gökkuşağına benzetmiş ve onunla ilgili şunları ifade etmişti:

"Mostar yalnız insanların değil, kültürlerin, asırların, milletlerin, sanatın, Doğu ile Batı'nın üzerinden geçtiği ve öteki ile buluştuğu, tanıştığı, kaynaştığı bir köprü olmuştur.

Bugün bile Hırvat ve Boşnak bölgelerini ayıran değil birleştiren, birbirine rapteden hatta kenetleyen bir işlev yükleniyor Mostar Köprüsü. Yalnız tarihiyle değil insanların dünyaları arasında kurduğu bağlarla, medeniyetler arasına gerdiği kanatlarıyla,

içerisinde taşıdığı zengin ve çok katlı anlamlarla insanlığa gönderilmiş büyük bir mesaj özelliğini taşıyor.

Osmanlının öz evladı olan Balkanların, Avrupa ile Asya arasında zor ama gerekli olan bir diyalog köprüsü oluyor Mimar Hayrettin'in ellerinde hamurlaşarak."

Savaşın bitişiyle Mostar Köprüsü'nün aslına uygun şekilde tamirini bir Türk firması üstlenmişti. Köprü ve etrafında yıkılan Osmanlıdan kalma eserler Temmuz 2004 tarihinde yeniden dünya mirası listesine kazandırılacaktı.

Mostar'ın güneyine, Adriyatik denizine doğru giderken, Mostar'a otuz kilometre mesafede Osmanlının kurmuş olduğu ve tamamen Türk mimari tarzı içinde inşa ettiği Poçiteli Köyü ve kalesi de aynı kaderi paylaşıyordu.

Stratejik bir yer olduğundan, Osmanlı, bu köyü bir karakol olarak kullanmış ve bütün ihtiyaçlara cevap verecek şekilde, hanıyla, hamamıyla, camisiyle, medresesiyle ve üç yüz altmışa yakın eviyle tam bir Osmanlı köyü olarak inşa etmişti. 1878 de Osmanlı, bu toprakları Avusturya Macaristan imparatorluğuna devretmek zorunda kalınca bu köyden de askerlerini çekmek durumunda kalmış ve bölgeyi Boşnaklara teslim etmişti. Savaşa kadar muhteşem görünümünü devam ettiren köy, savaşla birlikte yerle bir edilmişti. Tamamen Osmanlı kokan belde, savaş sonrasında yeniden tamir edilmeye başlanmış yapımı uzun sürecek olsa da kaderine terk edilmemişti.

Mostar'a yakın Buna nehrinin çıktığı yere kurulan Alperenler tekkesi ise, varlığını devam ettiriyordu. Bu tekke; Osmanlı Bosna'yı fethetmeden elli yıl önce yapılmış bir eserdi. Osmanlı alperenleri fetihten önce bu topraklara gelip yerleşmişler, buralarda insanlarla kaynaşıp, müesseseler kurmuşlardı. Onun için de Osmanlı ordusu fetih için bu coğrafyaya geldiğinde çok fazla zorlanmamıştı. Çünkü bu toprağın insanı Osmanlı insanını

tanıyordu. İşte bu tekke o dönemde kurulan yüzlerce müesseseden yalnızca birisiydi ve Sarı Saltuk, içinde metfundu.

Bosna'da bir milletle birlikte bir tarih de yeniden diriliyordu. Bu dirilişin Bosna'ya barış ve huzur getirmesi insanların en büyük beklentisiydi.

ZAMAN ÖTESİ MERASİM

Bahar, Saraybosna'ya geç gelmiş, çiçek kokuları, yaprak hışırtıları etrafı sarmıştı. Yeşil bir ülke olan Bosna, baharla birlikte bütün güzelliğini sergilemeye durmuş, ırmakların çağlamaları kuş seslerine karışır olmuştu. Gerçekten de Bosna, baharda çok güzel olurdu. Yeşilin bütün renkleri en çarpıcı endamıyla kendini gösterir, küçük su birikintileri içinde yüzen kuğular, etrafında onları seyredenlere resitaller sunar ve ağaçlardan gelen hışırtılar en güzel şarkıları insanoğlunun kulağına fısıldardı. Bosna nehri bu bölgeden çıkıp nazlı nazlı akarak Adriyatik'e dökülürdü.

Savaşın bitmesinden sonra yaşanan ilkbahar insana olağanüstü şeyler çağrıştırıyordu. Halk, uzun bir süreden beri tabiatla hiç bu kadar baş başa kalmamıştı.

Kâinat ve dünya o kadar düzenli ve temiz idi ki insanlar müdahale etmese her şey yerli yerinde tertemiz ve düzenli olarak kalacaktı. Kirlilik, önce insanın içinde başlıyordu. Ruhlar kirleniyor sonra da etrafına taşıyordu. Hele bu asırda kirlenmiş ruhlar ne kadar çoktu ve etrafını da ne kadar etkilemişti. Dünya kurulalı beri temiz ruhlar ve saf sineler hep olmuştu ama bu asırdaki kadar az olmamıştı. Ahir zamandı yaşanılan elbette… Sinesi ak, ruhu ve gönlü ak insanlara ne kadar çok ihtiyaç vardı.

Bütün kirlenmelere rağmen bir nesil tertemiz, terütaze kalmayı başarıp kirlenen dünyamıza ve ruhlarımıza maya olmaya başlamıştı. Elbette başkaları da vardı fakat onlar başlangıçta bir avuçtular. Sonraları Allah birini bin ederek insanlığın kararan ve

kirlenen dünyasına ışık olarak lütfetti. Bu duruluk onların şahıslarından gelmiyordu. On dört asır önce çöle inen Nur'un getirdiği abıhayat olan fermanlar günümüz insanını da aydınlatıyordu. O kaynak ne yazık ki birkaç asırdan beri kurutulmaya çalışılmış, söndürülmek istenmişti. Fakat O, her zaman ve her yerde "solmaz, pörsümez yeni" idi.

Asrın kirlenmelerini tespit eden zat o kaynaktan aldığı reçeteleri günümüz insanının istifadesine sunmuş, yeniden asli yörüngeye doğru hareket başlamıştı. İnsanlığın iftihar tablosundan gelen hayat bahş reçeteler 'Asra Gülen Adam'la birlikte müesseseleşecek ve insanlığın kurtuluşu adına dünyanın dört bir yanına serpilecekti. O müesseselerde yetişenler, insanlığın kaybettiği birçok değeri yeniden kalsın düzeltmeyelim ve kirlenen dünyamıza bir ümit, bir ışık olacaktı. Onlar bunun olabileceğine inanmışlar, onun için anadan, yardan, serden geçerek yola çıkmışlardı. Onlara göre, yaptıkları çok büyük bir fedakârlık da değildi. İnsan olma bahtına erişmiş asgari ruhlar böyle yapmalıydı. Onlar sadece vazifelerini yapmaya çalışıyorlar, onu da yapamamanın ızdırabıyla iki büklüm bir hayat yaşıyorlardı.

Asırlar öncesinden dünyanın her tarafına sevgi, merhamet, barış yayılacak diye müjdeleyen Efendiler Efendisi (s.a.s.) muhakkak doğru söylüyordu ve dediği gibi de olacaktı.

Bütün kirlenmelere rağmen dünya yeniden sevgi ve barışla tanışacak, insanlık için gerekli güzel hasletler dünyayı kuşatacaktı. Bu coğrafya da bu güzelliklerden nasibini muhakkak alacaktı. Buna, Allahın bir olduğuna inandıkları gibi inanıyorlardı.

Halkın sevgisini kazanmışlar, onlarla çok iyi kaynaşmışlardı. Hepsi Bosna'ya bekâr olarak gelmişti. Çünkü okullarını bitirir bitirmez ver elini Bosna demişlerdi.

İçki ve sigara kullanmayan, yalan söylemeyen, sözünde durmasını bilen bu delikanlılara dostları tarafından Bosna'lı kızlarla evlenme teklifleri de götürülmeye başlanmıştı. Bosnalı dostları

içlerinden birisine bir hanımefendiyi uygun görmüşlerdi ve bu düşüncelerinde kararlı olduklarını da ifade etmişlerdi.

Delikanlılar kendi aralarında meseleyi istişare edip karar vermişlerdi. Arkadaşları evlenmeliydi. Bire bir görüşmeler neticesinde her iki taraf da birbirlerine düşüncelerini açmış, yaşayacakları ve yaşamak istedikleri hayatı karşılıklı ifade etmişlerdi.

Nihayetinde iş, nikâh kıyılma noktasına kadar gelmişti. Delikanlının ailesinin Türkiye'den gelip nikâhı organize etme durumu yoktu. Geliş gidişler hâlâ çok sıkıntılıydı. Delikanlının etrafında her şeye birlikte göğüs gerdikleri arkadaşları ve onları seven halktan dostları vardı.

Delikanlı cephesinde çok bir hazırlık yoktu ve gerekmiyordu da. Eşyalı bir ev kiralayacaklar ve içine geçeceklerdi. Ek olarak çok bir şey almayacaklar, fazla masrafa da girmeyeceklerdi. İstese de çok bir harcama yapamazdı. Çünkü parası oldukça kısıtlıydı.

Bayan tarafının hazırlıkları erkeğe göre daha fazlaydı ve epey de çevreleri vardı. Nikâh günü gelip çatmıştı. Bosna'da Osmanlıdan beri sürüp gelen bir âdet vardı ve o âdet hâlâ devam ediyordu. Nikâhlar dostların katılımıyla camide kıyılıyordu. Onların nikâhı da öyle olacaktı.

Delikanlı, nikâh için Fatih Camisini seçmişti. Fatih Sultan Mehmet'i çok severdi ama buraya geldikten sonra sevgisi birkaç kat daha artmıştı. Fırsat buldukça cuma namazları bu camide kılar ve sıkıntılı zamanlar geçirdiğinde buraya gelir ve içini Rahmet- i Sonsuza yine burada açardı. Fatih'in emriyle yapılmış bu cami onun için bambaşka şeyler ifade ediyordu.

Can yoldaşları yanındaydı. Toplam dört kişiydiler. Türkiye'den ve ailesinden onların haricinde kimse yoktu.

Hanımefendinin çevresi oldukça kalabalıktı ve camideki ön birkaç sırayı doldurmuşlardı. Delikanlı, gurbette olmanın sızısını ilk defa orada iliklerine kadar hissetti.

Etrafına hüzünlü gözlerle baktı. "Evlensen artık" diyen annesi, "Tez zamanda torun isterim." diyen babası ve çok düşkün olduğu kardeşlerinden hiçbiri yoktu. "Allah'ım arkadaşlarımdan başka kimsem yok, yapayalnızım Sen beni bırakma." diye içinden dua etti. Yaşlarla dolan gözlerini yumdu yanaklarından aşağıya birkaç damla gözyaşı akıverdi. Ne olduysa o zaman oldu. Fatih Sultan Mehmet ordusuyla tam önüne gelmiş, gözlerini gözlerine dikip: "Bizi düğününe kabul eder misin?" diyordu. Gözleri hâlâ yumuktu. Müthiş heyecanlanmış, ayağa fırlamıştı. Etrafındakiler ne olduğunu anlamaya çalışıyordu. Delikanlı ıslak gözlerle etrafı tarıyor, beş yüz elli yıl öncesinden gelen misafirlerini görmeye çalışıyordu.

Ne olduğunu o da anlamamıştı. Bu bir yakaza mı yoksa bir rüya mıydı? Her ne olursa olsun onu yalnız bırakmamışlardı. Kimseye bir şey demedi, diyemedi.

İhtiyar Hacı Muliç Efendi nikâhlarını kıyarken o hâlâ nemli gözlerle nikâhlarında onu yalnız bırakmadığına inandığı zaman ve mekân ötesi misafirlerini arıyordu.

HAYALDEN GERÇEĞE

Şehirdeki canlanma ve hareketlilik Dayton anlaşmasından beri artarak devam ediyordu. Saraybosna'da yeni bir dünya kuruluyor ve yepyeni umutlar beliriyordu. Tadilat ve tamirat faaliyetleri şehrin çehresini epey değiştirmişti değiştirmesine ama bu değişim bazı şeyleri kapatamıyordu.

Şehrin yetmiş yedi ayrı yerinde şehitlikler vardı. Savaş zamanında halk, şehitlerini şehrin dışına çıkarıp defnetme imkânı bulamadığı için parkları, bahçeleri, futbol sahalarını mezarlık olarak kullanmak zorunda kalmıştı.

Eski mahallenin hemen yanında bulunan Kovaçi şehitliğinde olduğu gibi bazı şehitliklerde de Osmanlı zamanından kalma şehitlerle yeni şehitler yan yana, sessiz ama görmesini bilenlere çok şey ifade ederek yatıyorlardı.

"Sana aguşunu açmış duruyor Peygamber" diyen şair burada yatan eski ve yeni şehitleri görseydi nasıl bir cümle kurardı bilinmez ama Bosna'nın şairleri etkileyici ifadelerle onları anıyorlardı.

Bir şair bu topraklar için: "Bosna'da başını toprağa koyarken dikkatli ve yavaş yavaş koy çünkü şehit kanını incitebilirsin." diyordu.

Saraybosna'nın her karış toprağında gerçekten de şehit kanı vardı. Onun için de Hacı Muliç Efendinin verdiği vaazlarda devamlı tekrar ettiği cümle: "Bu topraklarda gezerken abdestsiz gezmeyin"di.

Savaş biteli bir yıl olmuştu. Okul açılması için alınan belge ellerinde, bina tahsisatını bekliyorlardı. Eşref Bey; o gün de yine

aynı soruyu sormak için Bakanlığa gitmiş, hiç beklemediği anda güzel haberi almıştı. Binayı ayarlamışlar, yarın göstereceklerdi. Eşref Bey arkadaşlarının yanına bir kuş gibi uçmuş ve sevindirici haberi vermişti. Bosna'da Allah onlara çok güzel şeyler nasip etmiş ve onları çok sevindirmişti ama bu bambaşka bir şeydi. Sevinç içinde birbirlerine dakikalarca sarılmışlar ve Allah'a şükretmişlerdi.

O gece hiçbirinin gözüne uyku girmemişti. Sabahleyin erkenden kalkmışlar yola çıkmışlardı.

Saraybosna'yı yukarıdan gören bir tepeciğin üzerindeki harabe olmuş üç bina onları karşılamıştı. "İşte sizin için düşünülen yer." dendiğinde birbirlerine bakmışlar, etrafi sessizce süzmüşlerdi.

Harabeye dönmüş, iki katlı olduğu zor anlaşılan binalar savaş zamanı Sırplar tarafından karargâh olarak kullanılmıştı. Duvarlarının sadece bir kısmı ayakta duruyordu. Çatılar, kapılar, pencereler tamamen yanmış, yangından geriye kalanlar çöp molozu olarak ortalığa saçılmıştı. Yine binanın içinde o dönemde kullandıkları belli olan hücreler, değişik askerî aletler, kırılmış gözlükler, yanmış botlar, askerî elbiseler tamamen işe yaramaz hâle gelmiş silahlar göze çarpıyordu. Üstelik bahçede mayınların da olduğu söyleniyordu. Üç bina da hemen hemen aynı durumdaydı.

Eşref Bey: "Kaderin tecellisi!" diye mırıldandı. Kısa denilebilecek bir zaman önce Saraybosna'nın kaderiyle ilgili çirkin planlar yapılan bu yerde milliyet ve din gözetmeden bu toprağın çocuklarını en güzel şekilde yetiştirmenin planları yapılacaktı. Kurdukları hayallerde Sırp, Boşnak, Hırvat çocukların burada el ele, sevgiyle, cıvıl cıvıl oynadıklarını görür gibi oluyorlardı. Bu, ne büyük bir hedef ne büyük bir idealdi. Bu düşünce bir hayal değildi, insanlık bunu bir kere daha görmeye layıktı. Neden olmasındı? Üç ayrı milletin savaşta büyümüş nesilleri bir arada yaşayabilmeli ve geleceğe anıt gibi yükselmeliydi.

Zaman geçirmeden kazma, kürek, el arabası, süpürge, balta gibi eşyaları temin ettiler. Sonra da kolları sıvayıp, binaların tamirine giriştiler. Okulların açılmasına dört ay gibi kısa bir süre kalmıştı. Ne yapıp edip açılışa yetiştirmeliydiler. İlk kazmayı Bosnalı dostlarıyla birlikte vurdular. Birçok esnaf, öğretmen, işçi, gönüllü bir şekilde bu harabelerde çalışmaya gelmişti. Geleceğin neslini yetiştirmek için Bosna'ya gelen öğretmenler de onlarla el ele vermiş hep birlikte sanki dünyayı yeniden imar ediyor gibi çalışıyorlardı. Binalar iki katlıydı. Üzerlerine bir kat daha çıkmalarına izin verilmişti. Aynı yerde üçer katlı üç ayrı binaları olacaktı. İş, geceli gündüzlü çalışmaya kalıyordu.

Bu arada sevindirici bir haber daha almışlardı. İlköğretim için müracaatları da kabul edilmişti. Üç binanın birinde uluslararası bir ilköğretim açılmasına izin verilmişti. Fakat bazılarının söyledikleri biraz moral bozucuydu. Onlara göre bu binaların bir yıldan önce faaliyete geçmesi mümkün değildi. Çalışmalara kışın da devam edilmesi düşünülemeyeceğinden eylülün sonunda ara vermek zorunda kalacaklardı. Çünkü Bosna'ya kış erken geliyordu. Ekimin ortalarında genelde ilk kar düşer kasımdan itibaren hava soğuk ve karlı olurdu.

Heyecanlarını yitirmeden, geceli gündüzlü çalışmaya devam ettiler. Eylül ayı sonunda binalar bitmemişti. Fakat gözle görülür bir ilerleme vardı.

Ekim ayı da bitmiş fakat Saraybosna'ya hâlâ kar düşmemişti. Çok az işleri kalmıştı. Kasım ayı da bittiğinde çalışmalar güzel neticeler vermiş, bir yılda bitmez denilen iş, altı ayda bitirilmişti. Allah da onlara kasımın sonuna kadar kar yağdırmayarak müsaade etmişti.

Fiziken çok yorulmuşlar ama ruhen tarifsiz bir doyuma ulaşmışlardı. Kısa bir süre içerisinde kendileriyle birlikte çalışacak öğretmen ve belletmen arkadaşları da gelmiş ve okulun açılışını beklemeye başlamışlardı.

Türkiye'ye okumak için giden ilk öğrenciler geriye dönmüş, tamirat sırasında, kaydettikleri yeni öğrenciler de olmuştu.

İlk gün gelip çatmıştı. Heyecanları zirvedeydi. Kadınıyla, erkeğiyle bütün veliler oradaydı. Birçok bürakrat da gelmişti. Okulun çevresinde oturan insanlar da açılışa davet edilmişti. Öğrenciler okul formalarını giymiş, eğitim kadrosu ise en şık kıyafetleriyle törene iştirak etmişlerdi.

Konuşmacıların her biri en güzel cümlelerini kurmuş ve güzel temennilerini dile getirmişlerdi. Ortak fikir; bu müesseselerin varlığının Bosna için çok önemli olduğuydu. Geleceğin Bosna'sı buralarda şekillenecekti.

Herkes çok duygulu anlar yaşıyordu. Mutluluk, insanların yüzlerinden net bir şekilde okunuyordu. Sıra her iki ülkenin bayrağını göndere çekmeye ve ülkelerin istiklal marşlarını okumaya gelmişti.

İlk olarak Bosna bayrağı direkteki yerini aldı ve halkın katılımıyla coşkun bir şekilde Bosna'nın marşı söylendi. Sonra Türk bayrağı genç bir öğretmenin elinde kutsal bir emanet gibi öpüp başa konularak açıldı. Bayrak göndere çekilirken İstiklal Marşı başladı. Okulun yapımı için gelen esnaflar, işçiler, yeni öğretmenler, belletmenler ve büyük fedakârlıklarda bulunarak okulun açılmasına vesile olan eski öğretmenler hep bir ağızdan, yüreklerinden gele gele, büyük bir heyecanla canları gibi sevip benimsedikleri marşlarını söylediler. Yanaklarından süzülen gözyaşları toprağa düştüğünde kar çiçekleri olarak açıyor, filizleri bütün bir Bosna'yı tutuyordu. Olan bitenleri şaşkınlıkla seyreden halk bu gözyaşlarının anlamını çıkarmaya çalışıyor, içlerinden bazıları ise onlarla birlikte ağlıyordu.

Bosna'da yeni bir dönem başlıyor, Bosna'da yeni bir tarih yazılıyordu.

SALİH EFENDİ

Salih Efendi Türkiye'den gelen insanların okul açtıklarını duymuş ve ısrarla talebelerinden kendisini yeni açılan okullara götürmelerini istemişti. Onlar da bu yaşlı ve saygıdeğer insanı kırmamış, randevu alarak okulları gezdirmeye getirmişlerdi.

Okul Müdürü Salih Efendi ile bizzat ilgilenip onu kapıda karşılamıştı. Müdür Bey, gezdirdiği misafirinin ününü çok duymuş fakat tanışmak bir türlü nasip olmamıştı.

Gerçekten de misafiri oldukça soylu bir aileye mensup, halk tarafından çok sevilen ve saygı gören bir kişi idi. İnsanlar onu nerede görürlerse görsünler hayır duasını almaya çalışırlar ve ellerinden öperlerdi.

Seksenine merdiven dayamış bu zat zorluk çekerek yürüyor ve sık sık dinlenmek zorunda kalıyordu. Zorlanmasına rağmen, ısrarla okulun tamamını görmek istedi.

Okulu gezdikten sonra Müdür Bey'in odasına geçtiler. Herkes saygıyla oturmuş saygıdeğer ihtiyarın konuşmasını beklemeye durmuştu. Salih Efendi titreyen eliyle çay bardağını tabağa koyup başını kaldırmış ve Müdür Bey'e dönerek: "Geleceğinizi biliyordum ve bekliyordum!" demişti.

Kimse bir şey anlamamıştı. Odada çıt yoktu. Devam etti: "Benim babam Osmanlının son zamanlarında yaşamıştı. Vefat etmeden önce hasta yatağında beni çağırmış ve şöyle demişti: 'Oğlum Osmanlı buralardan ayrılmak zorunda kaldı. Biz aynı bedende tek can gibiydik. Onlar artık burada yoklar ama ben

inanıyorum ki onların torunları bir gün geriye dönecekler. Senden isteğim onlar buraya geldiklerinde ne olur her şeyinle yardımcı ol. Eğer sen de göremezsen bu vasiyetimi evlatlarına ilet.' demişti. Şükür Allah'a ki bana bu günleri gösterdi."

Müdür Bey ne diyeceğini şaşırmıştı. Nur yüzlü ihtiyar Salih Efendinin söyledikleri çok etkileyiciydi. Kulak kesilip dinlemeye devam etti: "Benim sizin buraya geldiğinizden haberim yoktu. Bir hafta önce rüyada Orta Asya topraklarını ve Balkanları yeşillikler içinde gördüm. Her taraf göz alabildiğince yemyeşildi. Yorumlamaya çalıştım fakat olmadı. Dün gece de babamı gördüm. Ölmeden önce beni yanına çağırıp söylediklerinin benzerini tekrar ediyordu. Sabah olunca Türklerin buralara gelip gelmediğini sordum, sizin, okul açtığınızı söylediler."

Oradaki herkes gibi Müdür Bey de ilk defa duyduğu bu cümleler karşısında oldukça etkilenmişti. Orta Asya ile ilgili gelişmeleri dilinin döndüğünce anlatmaya çalıştı. Bu okulların benzerlerinin daha önceden oralarda açıldığını, güzel bir neslin oralarda yetiştirilmeye çalışıldığını ifade etti.

Salih Efendi dikkatli bir şekilde yaşlı gözlerle dinledi ve Müdür Bey sözünü bitirdikten sonra: "Rüyamı ve babamı şimdi daha iyi yorumlayabiliyorum. Ölmeden önce bana bu günleri gösterdiğin için sana şükürler olsun Rabbim." dedi.

***

Saraybosna'ya altı saat uzaklıktaki Bihaç şehrinin valisi gelerek Türk okulunun yetkilileriyle görüşmüş ve kendi şehrinde de bir okulun açılmasını talep etmişti. Elinden gelen her türlü yardımı da yapacağını söylemişti. Bu içten ve samimi teklif çok geçmeden makes buldu ve Bihaç'a da yeni bir okul açılması için girişimlere başlandı. Bütün bu güzel gelişmelerin olması okullardaki eğitim kadrosunun aşkını ve şevkini artırmıştı.

***

İlk yılın sonunda dönemin yorgunluğunu atmak düşüncesi ve çocukların yaptığı çalışmaların ödülü olarak bir grup öğrenci Türkiye'ye gezmeye gönderilecekti. Bu grubun içinde bir Sırp asıllı öğrenci de vardı.

On günlük bir gezi programıydı. Önce İstanbul'a gidip tarihî ve turistik yerleri gezecek, oradan da Bursa'ya geçeceklerdi.

Gezileri çok güzel başlamıştı. Türkiye'ye ve İstanbul'a ilk defa geliyorlardı. Tekne turunda Boğaz'a hayran kalmışlar, müzeleri gezmişler, kardeş okulları dolaşmışlardı. Okullarının açılmasında büyük emekleri olan fedakâr esnafları da ziyaret etmişlerdi. İnsanlar onların Bosnalı olduğunu öğrenince müthiş bir sevgi göstermişlerdi.

Programlarında Bursa da vardı. İstanbul da olduğu gibi şehrin önemli yerlerini gezmişler, sonra da Anadolunun vefalı esnafıyla, işadamlarıyla, memuru ve işçisiyle tanışmışlardı. Karşılaşmaları görülmeye değerdi. Birbirlerinden yıllarca ayrı kalan aile fertlerinin karşılaştığında sarılmaları nasılsa, aynısı yaşanmıştı. Birbirlerine sarılırken sanki asırlık hasreti dindirmeye çalışıyorlardı. Her biri kaybedip yeniden buldukları çocuklarıymışcasına, bu gençleri evlerine almış, birkaç gün misafir etmişlerdi. Çocukların Bosna'dan geldiğini öğrenen halktan insanlar da onlara çeşitli hediyeler vermiş, sevgilerini ifade etmişlerdi.

Öğrenciler Bursa'yı ve bu insanları çok sevmiş, evsahipleri ise yitik ülkenin evlatlarını yeniden bulmanın heyecanıyla birkaç günlüğüne da olsa dünyanın en mutlu insanları olmuşlardı. Onlara: "Ne olur Allah aşkına verin, yurt yapın, okul açın, nesle sahip çıkın!" diyen zat ne kadar da haklı çıkmıştı. Çünkü Allah, yaptıklarının karşılığını daha dünyada iken vermeye başlamıştı. Hem de binlerce kilometre öteden "yitik bir ülkeden" kan ve gözyaşının yıllarca eksik olmadığı bir coğrafyadan... Onlara göre bu hadise büyük bir saadet, büyük bir talihlilikti.

Çocukların Bursa'dan ayrılma günü gelmiş ve birbirlerine çok şehrin otogarı ana baba gününe dönmüştü. Ev sahipliği yapan insanlar misafirlerini uğurlamak için erkeğiyle, kadınıyla, çocuğuyla gelmiş, çocukları Anadolu insanına yakışır bir şekilde yolcu etmek istemişlerdi. Birbirlerini çok sevmiş ve birbirlerine çok alışmışlardı. Her iki taraf için de ayrılık zor olacaktı. Otobüse binme vakti gelip çatmış, sarılmalar uzun zaman almıştı. Hele annelerin onları kendi çocukları gibi alınlarından öpüp gözyaşlarını tutamamaları herkesi etkilemiş, ortam olabildiğince duygusallaşmıştı. Öğrencilerden birisinin saklamaya çalıştığı hıçkırıkları duyulmuştu.

Genç bir kız annelerden birine yaklaşıp mahcup bir edayla:

–Hanımefendi kusura bakmayın ama merak ettik çocuklarınızı askere mi gönderiyorsunuz, diye sordu.

Anne:

–Askere yavrum evet askere gidiyorlar, dedi.

Otobüs Bursa'dan hüzünlü bir şekilde ayrılmış, tarifsiz duygularla yola çıkılmıştı. İstanbul'a, İzmit'ten vapurla geçeceklerdi.

Vapurda otobüsten indiler ve Marmara Denizinin mavi sularına dalıp gittiler. Marmara Denizi belki de ilk defa çok önemli bir olaya şahitlik ediyordu. Sırp asıllı bir gencin sularına bıraktığı üç beş damla gözyaşına…

CANIM ÖĞRETMENİM

Haziran ayının sıcağı bütün şehri etkisi altına almıştı. Okulların kapanmasına çok az kaldığından yoğun bir faaliyet vardı. Genç bayan, öğretmenlik yaptığı özel okulda ve okulunun bulunduğu şehirde son günlerini geçiriyordu.

Beş yıldan beri bu okulda çalışıyordu. Sevmenin ve sevilmenin ne demek olduğunu bu okulda öğrenmişti. Öğretmenliğin ne kutsal bir meslek olduğunu, yine burada görmüştü.

Öğrencileri ile kurduğu iletişim öğrenci- öğretmen ilişkisinden çok öte idi. Onları gerçekten öz çocukları olarak görüyordu. Birlikte sevindikleri zamanlar çoktu, birisinin ağlamasına dayanamayıp gözyaşı döktüğü de az değildi. "Kızım" deyip bağrına bastığı, saçlarını okşayıp öptüğü, dualarında mutlaka yer verdiği, sabahları onları göreceğim sevinciyle koşarak okula gittiği çocukları…

Derslerine girdiği bütün öğrencileri böyle görüyordu fakat sınıf öğretmenliğini yaptığı çocukların onun gönlünde ayrı bir yeri vardı. Onlarla öyle bütünleşmişti ki yüzlerinin hâlinden, kaşlarının farklı bir hareketinden, en küçük bir tavırdan, onların ne demek istediklerini anlardı.

O sınıfın öğrencileri de bütün öğretmenlerini çok severlerdi fakat sınıf öğretmenlerini birbirlerinden bile kıskanırlardı. Onun söylediği şeyler her ne pahasına olursa olsun yerine getirilir, söz sırası anne ve babalarınkinden önce gelirdi.

Haber bir bomba gibi düşmüştü okula. Çok sevdikleri öğretmenlerinin Bosna'ya gideceğini duymuşlardı. Çocuklar

haberin doğruluk derecesini öğrenmeye çalışmışlar, öğretmenler odasının kapısına yığılmışlardı.

Haber doğruydu. Öğretmenleri eşi ve dört yaşındaki oğluyla birlikte Bosna'daki okulların birinde vazife yapacaktı.

Çocuklar soluğu Okul Müdürünün kapısında almışlardı. Müdür Bey muhakkak bu olaydan haberdardı. Ondan duymak istedikleri cümle "Yok öyle bir şey" idi. Müdür Bey hüzünlü bir edayla: "Duyduklarınız doğru çocuklar." dedi.

Artık gözyaşları söz dinlemiyordu. Başkalarının görmelerine aldırmadan içlerinden geldiği gibi hıçkırıklarla ağlıyorlardı. Öğretmenleri ise karneleri doldurduğu odada bir köşeye çekilmiş, kimseye belli etmemeye çalışarak, sesli hıçkırıklara sessizce cevap veriyordu. Zor olacağını biliyordu ama hiç bu kadarını tahmin etmemişti. Bir an "Acaba…" diye düşündü fakat kararları kesindi. Bosna'ya gideceklerdi. Onlara orada ihtiyaç vardı.

Ailesi, o şehirde oturuyordu ve evinin tek kızıydı. Beş yıl önce evlenmiş, güzel sayılacak bir ev kiralamış, imkânları ölçüsünde sevdiği ve beğendiği eşyalarla dayayıp döşemişti. Bu şehirde çok mutlu bir hayatları vardı. Annesini, babasını istediği zaman görebiliyor, çok sevdiği dostlarıyla sık sık bir araya geliyor ve çok sevdiği bir işte, çok sevdiği arkadaşlarıyla birlikte çalışıyordu. Şimdi bütün bu sevdikleri ve bağlandıkları şeylerden ayrılacaklardı.

Tanıdığı birçok insan bunu delilik olarak nitelendiriyordu ama o ve eşi, bir davaya inanmışlardı. Sevdiklerinden gerçek manada fedakârlık etmedikçe dünya yaşanılır bir dünya olmayacaktı. Birileri bu fedakârlığı yapmalıydı. Onları Bosna'da pırıl pırıl parlayan gözler bekliyordu. Bu zamanda iş onlara da düşmüştü. Ne olursa olsun Bosna'ya gideceklerdi.

Bütün bu duyguların eşliğinde yazıp imzaladığı karnelere ve isimlere bakıyor, gözleri dolu dolu, çok iyi bildiği isimleri yeniden ezberliyormuş gibi sesli bir şekilde okuyor, eline aldığı

karneyi öpüp diğerinin üstüne koyuyordu: "Elif, Nihan, Müge, Sinem, Feriha, Beyza… Sizi çok özleyeceğim. Bilseniz sizi ne çok seviyorum."

Karne saati gelip çatmış, çocukları yaşlı gözlerle onu karşılamışlardı. Böyle bir karne töreni yaşandı mı hiç bilinmez fakat çocukların karneleri alırken hıçkırıklara boğulup, öğretmenlerine sarılmaları ve dakikalarca ayrılmamaları sevginin ölçüsü adına çok şey ifade ediyordu. Karne töreni oldukça uzun sürmüş, çocuklar akşama kadar öğretmenlerinden ayrılmamışlardı.

Samimi dostlarıyla ailecek vedalaştıktan sonra ağustosun ortasında Bosna'ya doğru sessiz sedasız yola çıkmışlardı. Uçaktaki duası, inene kadar hep aynıydı: "Allah'ım ne olur geride bıraktığım çocuklarımı iyi insanlar eyle. Hep mutlu ve huzurlu olsunlar. Yeni gittiğim yerdekileri de bana sevdir, arkamda bıraktıklarım gibi olsunlar."

Saraybosna'ya önceden gelen öğretmen arkadaşları yardımcı olmuşlar eşyalı bir ev tutup yerleşmişlerdi. Çok geçmeden şehri tanımışlar ve kızların eğitim gördüğü kolejde derse başlamışlardı.

Dört yaşındaki oğlu için bir bakıcı tutmuş sonra işe koyulmuştu.

Aylar çok hızlı geçmiş, ikinci döneme girilmişti. Çok ettiği duası kabul olmuş yeni okulundaki çocukları gerçekten sevmiş, onlar da kendisini sevmişlerdi.

Gelişmeler beklendiğinden de güzeldi. Artık çocuklar ona rahatlıkla açılabiliyor ve dertlerini, sevinçlerini paylaşabiliyorlardı. İstediği gibi bir ortam oluşmuştu.

Bir süre sonra Bosna'nın soğuğundan etkilenmiş ve hasta olmuştu. Doktor bir müddet istirahat etmesi gerektiğini söylemişti. Aradan on gün geçmiş ama hâlâ ayağa kalkamamıştı. O gün eşi bir mektup getirdi. Mektup, Türkiye'deki çok sevdiği öğrencilerinden birisinden geliyordu. Bir öğrencisi onu çok özlediklerini,

kendisinin istediği gibi çok çalıştıklarını ve güzel bir üniversite kazanacaklarını anlatıyor, mektubun sonuna ise ona yazdığı bir şiiri ekliyordu:

"Her satırına birkaç damla gözyaşı döktüğüm canım öğretmenime;

Yokluğunuza her uyanışımda
Yaşlı gözlerle sizi anıyorum
Hayaliniz hep karşımda
Gülüşünüz…
Sözleriniz…
Hep aklımda
Ama ağlamak istemiyorum artık.
Ve bunu isterken,
Gülemiyorum da
Yine de gülmek istiyorum
Ve gülmenizi,
Yani gülmemizi
Eskiden olduğu gibi
Her zorluğu yenebilmemizi istiyorum.
Ve sizi düşündüğüm her anımda
Ellerimi açıp yalvarıyorum
"Allah'ım;
Onu kendine daha da yakınlaştır
Onu en güzel mertebeye ulaştır
Onu, beni ve bizleri
Bu zorluğa,
Bu ayrılığa alıştır
Onun önünü aç
İşlerini kolaylaştır
Kavuşacağımız günü yakınlaştır

Ne olur Allah'ım
Zaten ben yarımım
O yarım kalmasın
Bizi düşünüp de ağlamasın
Her şey hep güzel kalsın
Bu sevgi;
Onu beni ve bizleri
Ne olur yıpratmasın
Bizi hep ansın
Ama bu onu ağlatmasın
Ne olur…
Bu davada
Yani senin uğrunda
Çok ama çok kazansın
Şunu da unutmasın:
Ben ve bizler
Onu hep anacağız
Gülecek hep bu yüzler
Yaşlarımızı içimize akıtacağız
Yanımızda olmasa da
Vuslatı bekleyecek,
Ve onu her daim,
Gönlümüzde yaşatacağız…
En yoğun sevgi, dua ve muhabbetle… Elif"

Şiiri defaatle okuyup ağladı, ağladı… Şiir, onları ne kadar özlediğini hissettirmişti.

Hastalığı süresince öğrencileri onu yalnız bırakmamış, her defasında bir demet çiçekle ziyaret etmişlerdi.

Okulunda ve sınıfında sadece Boşnaklar değil Sırp ve Hırvat çocuklar da vardı. Birlikte aynı ailenin fertlerini oluşturuyorlardı. Hastalık sonrası sınıfa ilk girişte çocukların onu görüp çığlık

atarak etrafını sarmaları: "Hoş geldiniz öğretmenim!" deyip boynuna sarılmaları ve dakikalarca alkışlamaları kendisini çok etkilemişti.

Kendi rehberliğindeki sınıfa girdiğinde yaşadığı hadiseyi ise hiç unutmayacaktı. Sınıfa girince Sırp asıllı bir çocuk boynuna sarılıp:

– Sizi çok özledik öğretmenim ne olur bizi bir daha bırakmayın, demiş ve dersin sonuna kadar bütün telkinlere rağmen ağlamıştı.

Dersin sonunda koridorda yürürken dudaklarında şükür ve niyaz vardı. "Bizi birbirimize bu kadar çok sevdirdiğin için sana hamd ve senalar olsun…"

Bu nasıl bir sevgi ve nasıl bir kabullenmeydi? Demek ki sevginin oluşması hiçbir dine, ırka, mezhebe ve renge bağlı değildi. İş beyinde başlayıp beyinde bitiyordu.

O, bir taraftan kendine düşen vazifeleri yapmaya çalışırken, din, dil, ırk farkı gözetmeden buradaki çocuklarını en az Türkiye'dekiler kadar seviyordu.

VEDA GECESİ

Haziran ayının ilk haftasıydı. Bosna'ya bahar gelmiş ülkenin her tarafı yeşile bürünmüştü. Çiçeklerden yayılan kokular insanları mest ediyordu. Bosna'da bahar, bütün şarkılarını söylemeye durmuş, insanlar da onu dinliyorlardı.

Bu nefis havayı soluklayanlar sadece Bosna halkı değildi, Türkiye'den gelen bir otobüs dolusu insan da vardı. Bir haftalık bir gezi için buradalardı. Hemen hepsi Bosna'ya ilk defa geliyordu. Merakla karışık bir heyecan gözlerinden okunuyordu.

Savaş sırasında adını çok duydukları ve kurtulması için dua dua yalvardıkları, ellerinden gelen maddi, manevi yardımlarını esirgemedikleri ülkeyi savaş sonrasında ilk defa görüyorlardı.

Savaştan arta kalan duvarlardaki kurşun izlerini seyrediyor, olup bitenleri kestirmeye çalışıyorlardı. Saraybosna'nın Başçarşı'sına gidip şehrin Osmanlıyı andıran yüzüyle de karşılaşınca mazi ve müstakbeli bir arada yaşamışlardı.

Gelen misafirler; Fatih'in bizzat kurduğu ve Osmanlı döneminde bu bölgeye iki yüz elli sene başkentlik yapan Travnik şehrini de gezmiş ve şehirdeki tarihi dokuya hayran kalmıştı. Eski Osmanlı evleri, üç dört asırlık çınarlar, eski camiler, bölgeyi tepeden kucaklayan Osmanlı Kalesi ve şehrin genel görünümü onları büyülemişti.

Mostar şehrini de ziyarete etmişlerdi, Mostar Köprüsü'nün yapımı devam ettiğinden üzerinden geçemememiş, köprüyü hemen yanı başındaki tarihî binaların ve camilerin bahçelerinden

seyredebilmişlerdi. Şehrin görüntüsü, köprü ve etrafının içinde bulunduğu hâl onları etkilemiş, duygusal anlar yaşamışlardı. Mostar'a gelmişken Alperenler Tekkesini de ziyarete gittiler. Buna Nehri'nin çıktığı yerde çaylarını yudumladılar. Tekkenin manzarası karşısında hayalen ilk Osmanlı alperenleri ile buluştular, onlarla oturup hasbıhâl ettiler.

Poçiteli Türk Köyünü ziyareti de ihmal etmediler, Ecdadın ayak izlerini Adriyatik'e kadar takip ettiler.

Yol döndü dolaştı hiç görmeden açılması için yardım ettikleri okulları görmeye geldi. Saraybosna'daki okulları görünce çok farklı duygular hissettiler. Okulları gezdirenlerin verdikleri bilgileri gözleri dolu dolu dinlediler. Okulların önünde Türk ve Bosna bayraklarının yan yana dalgalanışı onları çok etkiledi.

Bahçede el ele cıvıl cıvıl oynayan çocukların farklı milletlere mensup olduklarını öğrenip şaşırdılar.

Onları gören çocukların Türkçe:

– Hoş geldiniz, ifadeleri karşısında sonsuz mutlu oldular.

İçlerinden birisi arkadaşlarına dönerek:

– Arkadaşlar, milyon dolarımız olsaydı, biz onların hepsini harcasaydık böyle bir lezzet tadamazdık, demiş diğerleri de tasdik etmişti.

Bazen hüzünlü bazen neşeli çoğu zaman da zevkli olan gezi çabuk bitmiş, dönüşten bir önceki günün akşamına gelinmişti.

Geliş amaçlarının başında o gece geliyordu. Çünkü binbir emekle ve sevgiyle ilmek ilmek dokunarak açılan okulların ilk mezunlarını ve ilk mezuniyet gecesini göreceklerdi. Dört yıldır kolejde okuyan çocuklar okullarına veda edeceklerdi.

Tören üç bin kişilik bir spor salonunda yapılacaktı. Bosna'nın her milletinden ve her kesiminden insanlar davet edilmişti. Salon hınca hınç doluydu. Bürokrasinin önde gelenleri de yerlerini almışlardı.

Herkeste müthiş bir heyecan vardı. Koşuşturmalar bitmiş, sahnenin bir köşesinde bir erkek öğrenci, diğer köşesinde ise bir kız öğrenci, sunucu olarak yerlerini almışlardı.

Birisi Türkçe diğeri Bosna'nın ortak diliyle sunuş yapıyordu. Sahnede, özenle yerleştirilmiş Bosna ve Türk bayrakları vardı. Bosna marşı ve Türk İstiklal marşı hep bir ağızdan okundu.

Önemli şahısların konuşmaları ve ardından Millî Eğitim Bakanının Bosna tarihinde ilk defa bir eğitim kurumunu "Altın Plaket"le ödüllendirmesi, emeği geçen herkese mutluluğun en güzelini yaşatmıştı. Sonrasında ülke ve dünya çapında yapılan yarışmalarda dereceye giren çocuklara ödüller verilmiş, yine Bosna tarihinde ilk defa bilgisayar dalında dünya derecesi getiren çocuk ayakta alkışlanmıştı.

Herkesin hemfikir olduğu mesele okulların ülke ve dünya çapındaki başarılarının tescillenmiş olmasıydı.

Gece, çocukların yaptıkları birçok aktivite ile renklenmiş, Türk öğretmenlerden birinin Boşnakça söylediği şarkı bütün misafirleri çok etkilemişti. Herkes ayağa kalkmış, kendi dillerini bu kadar güzel kullanan bir insanı çılgınca alkışlamışlardı.

Çok keyifli bir program olmuştu. Aktiviteler bitmeden öğrencilerden birisinin okuduğu Türkçe şiir Türkiye'den gelen misafirlerin duygularını zirvelere çıkarmıştı:

KALK YİĞİDİM

Kalk ey yiğit uykudan!
Kalk ki bağrımda nalân…
Sensiz geçen günlerde,
Dolaştım ben dünlerde
Hep mahzun ve kederli,
Sen bizi terk edeli.

Yiğidim görün artık!
Görün ki çok bunaldık.
Canlarımız gırtlakta,
Son kelime dudakta
Gülümse milletine!
Susadık himmetine...

Kalmadı hiç gücümüz
Bizler bir sürü öksüz
Hep itilip kakıldık
Eşya gibi satıldık
Hicran üstüne hicran,
Dahasına yok derman…

Her gece hayaldesin
Sözlerde, gönüldesin,
Bir ömür boyu böyle…
Bir defa da sen söyle!
Azıcık acı bize!
Yıkılıp geldik dize...

Onlar bekledikleri yiğidi ve yiğitleri görmüş olmanın hazzıyla, gözyaşlarını tutamamıştı. Çocuklar mezuniyet keplerini fırlatırken sanki misafirler de hep birlikte mezun olmuşlardı.

O gece görülmesi bir daha zor bir gece olmuştu. Türkiye'den gelenlerin birçoğu sabaha kadar uyuyamamış, Allah'ın onlara buralarda gösterdiği büyük lütuf ve ihsanları düşünmüştü.

Artık geriye dönüş günü gelip çatmıştı. Kahvaltıyı; Bosna'ya ilk gelen delikanlılara büyük yardımları olan Bosna'lı Tarık Bey'le birlikte yapacaklardı. Misafirleri gezdiren öğretmenler ondan

bahsetmişler, vefasını anlatmışlardı. İki üniversite bitirdiğini, yurt dışında eğitim gördüğünü, savaş zamanında yerel okulların açık kalması için büyük fedakârlıklar yaptığını, ilk gelen öğretmenlere sahip çıktığını, hayatını eğitime adayan Bosnalı bir aydın olduğunu da ifade etmişlerdi.

Herkes Tarık Bey'in neler söyleyeceğini merak ediyordu. Bosna'nın yerlisi bir zat acaba olaylara ve okullara nasıl bakıyordu ve durumu nasıl değerlendiriyordu.

Hal hatır sorma ve tanışma faslından sonra Tarık Bey: "Benim küçük ve şirin ülkeme 'Bosnama' hoş geldiniz!" dedi. Herkes pür dikkat kendisini dinliyordu: "Size birkaç meseleden dolayı teşekkür etmek istiyorum. Bunları nasıl sıralamalıyım bilmiyorum ancak ben aklıma geldiği gibi söyleyeceğim.

Birincisi bizi hatırlayıp, ülkeme ziyaret için geldiğinizden dolayı teşekkür ederim. Birçok insanın yaptığı gibi başka ülkelere tatile gidebilirdiniz, siz bizi tercih ettiniz.

İkincisi, büyük fedakârlıklar yaparak burada açtığınız okullar için, bu ülkeye yapabileceğiniz en büyük iyiliği yaptığınız için teşekkür ederim. Bosna dört koca yıl süren savaştan çıktı. Her açıdan zor günler yaşandı. Benim küçük ülkemin her parçasına kin ve nefret tohumları saçıldı. Düşmanlıklar körüklendi ve beslendi. Önemli olan şimdiki ve gelecek olan neslin yetişmesiydi.

Ben inanıyorum ki nesiller dirilirse toprak dirilir, eşyalar dirilir, şehirler ve ülkeler dirilir. Sizin açtığınız okullar bu açıdan bizim geleceğimize ümit oldular.

Dünya olimpiyatlarında ülke genelinde yapılan yarışmalarda alınan birincilikler ve dereceler bizim için elbette çok önemli. Bu okullar bu tür başarılarla kendilerini ispat ettiler fakat bununla birlikte bizim için önemli olan başka şeyler de vardı.

Uyuşturucu ve kötü alışkanlıklar her tarafta gittikçe artıyor, ahlaksızlığı özellikle körükleyenler var fakat bu okullarda okuyan hiçbir öğrenci uyuşturucu kullanmıyor, ahlaksız herhangi

bir hadiseye karışmıyor. Böyle bir neslin yetişmesi için gösterdiğiniz büyük gayretler için de çok teşekkür ederim.

Çok önemli bir şey daha var; bu ülkede sadece Boşnaklar yaşamıyor, Sırp ve Hırvatlar da var. Savaşla birlikte tam bir kutuplaşma oldu. Her millet kendi kabuğuna çekildi. Bosna'nın hiçbir okulunda üç farklı entitenin çocukları birlikte okumuyor. Sizin açtığınız okullarda ise geçmiş savaşın çocukları, kin ve nefret tohumlarına rağmen Sırp, Hırvat, Boşnak el ele birlikte okuyup geleceğe ümitle bakıyorlar. Bunu gerçekleştirdiğiniz için ayrıca teşekkür ederim.

Ben buraya gönderdiğiniz öğretmen ve belletmenleri yakından tanıyorum. Kötü alışkanlığı olan hatta sigara içen birisine rastlamadım. Bayıyla bayanıyla iffet abidesi gibi duruşları, çocuklarımız için yaptıkları büyük fedakârlıklar, geceli gündüzlü faydalı olmak için uğraşmaları, güler yüzlü sevecen davranışları, halkla birlikte içimizden birileri gibi yaşamaları, çocuklarla birlikte ağlamaları gülmeleri, bayramlarda, önemli gün ve gecelerde ailelerinin yanına gitmeyip öğrencileriyle beraber olmaları, samimi ve içten davranmaları bizlere verilebilecek en güzel hediye ve yapabileceğiniz en büyük yardım.

Böyle güzel insanları yetiştirip ülkeme gönderdiğiniz için de çocuklarımız ve ailelerimiz adına size teşekkür borçluyum.

Komünizm döneminde tarih ve edebiyat kitaplarında Türkler düşmanımız olarak okutuluyordu. Yıllarca bizim neslimize Türkleri bu şekilde anlattılar. 'Sokaklardan Türkler geçerken kapılarınızı kapatın' deniyordu. Şimdi sizin gönderdiğiniz arkadaşlarla birlikte evlerin kapıları Türklere ardına kadar açıldığı gibi pencerelerden sevgi cümleleri mırıldanıyor. Bu imajı kırdığınız için de teşekkür ederim.

Bosna'ya erkek öğretmen ve belletmenler gönderdiğiniz gibi bayan öğretmen ve belletmenler de gönderdiniz. Erkekler neyse de bayanların yaptığı fedakârlığı bir türlü anlayamıyorum.

İçlerinden bazılarını yakından tanıyorum. Bir tanesi Mersinli… Ailesinin durumu iyi... Maddi sıkıntıları yok. Kendisi üniversiteyi bitirir bitirmez buraya gelmiş.

Neden? Para kazanmak için mi? Bildiğim kadarıyla bu işten ancak kendilerini geçindirecek kadar para alıyorlar. Evlenmek için mi? Buradan evlenen bir Türk bayana şahit olmadım. Türkiye'de çok daha müsait bir ortam var. Çok imkânlar mı var? Hayır, belki de imkân olarak sıkıntı var. Öyleyse?

Bu insanların fedakârlığını işte ben anlayamıyorum. Fedakârlık ölçülerini anlayamayacağım örnek insanlar gönderdiğinizden dolayı da özellikle teşekkür ederim.

Aslında bahsedilecek ve konuşulacak çok konu var. Fakat ben sizi bulmuşken saymaya çalıştığım yaptıklarınızdan dolayı teşekkür edeyim dedim. Belki çok şey ifade edemedim. Sizin zamanınız da kısıtlı, uçağınız kalkmak üzere… Bir şey daha söylememe lütfen müsaade edin.

İnanın biz sizi çok seviyoruz."

Herkes başını önüne eğmiş, söylenenlerden sanki utanmıştı. Onlar çok bir şey yapmadıklarına inanıyordu. Yapmaya çalıştıklarının bu kadarının bile ne sonuçlar verdiğini bizzat gözleriyle görüp kulaklarıyla işitmişlerdi.

Şimdi yapamadıkları şeylere hayıflanıyorlardı. Daha çok çalışmadıklarına, kazanıp da veremediklerine kızıyorlardı. Bütün olan biteni gördükçe ve duydukça yapılması gerekli ne kadar çok işleri olduğunu görüyorlardı.

Ülkelerinin dışında yapılan bu faaliyetlerin dünya insanlığı için ne kadar gerekli olduğunu bir kez daha bütün gerçekliğiyle hakkal yakin anlıyorlardı. Bu çığırı açan gözü yaşlı insana ne kadar çok teşekkür, kendilerine bu şuuru veren Rabbe karşı ne kadar hamd ve sena etseler azdı.

Uçak İstanbul'a doğru havalandığında içlerinde en güzel duygular ve ifade edilemeyen düşüncelerle dönüyorlardı. Az da

olsa bir şeyler yapmış olmanın hazzı ve daha büyük işler yapmak gerektiğinin bilinci ve şuuru içinde…

BOSNA ŞEHİDİ

Genç kadın kendini çok yorgun hissediyordu. Canından çok sevdiği bebeğini severken bile zorlanıyordu. Ne olduğu doğru dürüst anlaşılamayan rahatsızlığı her geçen gün belini biraz daha büküyordu.

Hiç bir şeye değil de bebeğiyle yeterince ilgilenemediğine üzülüyordu. Henüz on aylıktı. İlgiye ve sevgiye çok ihtiyacı vardı. Kucağına alıp doya doya koklamayı ve bağrına sıkıca basmayı ne kadar çok istiyordu. Oysa iki aydan beri hiç birini yapamıyor, her geçen gün biraz daha bitkinleşiyordu.

Geride bıraktığı acı tatlı, birçok şeyi paylaştığı, iki aydır görmediği Bosna'daki çocuklarını da çok özlemişti. Onlarla hasbihâl etmeyi, şakalaşmayı, 'kızlarım' deyip onlara sarılmayı çok severdi. Fakat şimdi onlardan da mahrumdu.

Yanında mışıl mışıl uyuyan yavrusuna baktı. Hafifçe doğrulmaya çalıştı fakat beceremedi. Annesi yardım etti. Biraz doğruldu. Yastığa yaslandı ve derince nefes aldı. Sanki birkaç kilometre birden koşmuştu.

Rahatsızlığı sebebiyle çocuğunu sık sık göremiyordu. Hasret gidermek için bazı günler yavrusunu getirip yanına koyuyorlar, yorulmaması ve üzülmemesi için de sonra tekrar geri götürüyorlardı. "Ah şu sağlık ne kadar da önemliymiş. O olmasa hiçbir şey bir mana ifade etmiyor, bir tanemi bile kucağıma alıp sevemiyorum işte. Meğer Allah'ın ne büyük nimetiymiş, kıymetini bilemedik." diye söylendi.

Pencereden baktı. Hafiften kar serpiştiriyordu. Camın önünden süzülen kar tanelerine daldı. Üniversiteyi bitirdiği yılı hatırladı. Daha dün gibi aklındaydı. "Türkçe öğretmeni" diplomasını aldığında çocuklar gibi sevinmişti. Hele okulu bitirdiği yıl Adapazarı'nda öğretmenliğe başlamanın hazzı ve çocuklarla karşılaştığındaki ilk heyecanı aklından çıkarabileceği bir şey değildi. Öğretmenliği çocukluğundan beri istemişti. Başkaları ve aile çevresi ısrarla doktor ya da eczacı olmasını talep etse de hayalinden vazgeçmemişti. Lisede tanıştığı ablaları da öğretmenliği tavsiye edince bütün tercihlerini öğretmenlikten yana kullanmıştı. İsteseydi her yeri rahatlıkla kazanabilirdi ama o ısrarla "öğretmenlik" demişti.

Düşüncelerinden, annesinin: "Yavrum haplarını içer misin zamanı geldi." sözüyle sıyrılmıştı.

Anneler ne kadar da kahraman insanlar diye düşündü. İki aydan beri benimle yatıp benimle kalkıyor, az yiyor, az uyuyor, çok yoruluyor ama hiç şikâyet etmiyor. Anne olmak, olabilmek ne büyük bir lütuf…

Düşüncelerine çok değer verdiği, fikir mimarının kaleme aldığı bir kitaptaki cümlelerini hatırladı:

"Geleceğin dünyasını kurmaya aday insanlar, yetiştirmeye çalıştıkları nesli bir anne şefkati içinde ele almalılar. Aksi takdirde gönüllerde makes bulma mümkün olmayacaktır."

Öğretmenliğe başladığı ilk yıl söz vermişti kendine, hayatı boyunca dersine girdiği çocuklara iyi bir anne olacaktı. Çocukları hiçbir beklentiye girmeden karşılıksız sevecekti. Ne tür yaramazlık yaparlarsa yapsınlar hayal kırıklığı yaşamayacaktı. "Ben sizden bunları beklemezdim." demeyecekti. Allah'ın sadece annelere lütfettiği şefkatte karşılık yoktu. Onun için annelerin bir diğer adı da "şefkat kahramanları" idi.

İlk yıl tahmininden daha güzel geçmişti. Çocuklarla çok sıcak bir diyalog kurmuş, verimli bir sene yaşamıştı. Sonra kade-

rin, önüne nelerin çıkardığını düşündü. Çok sevdiği bir ablasının:

– Bosna'ya gitmek ister misin, teklifi karşısında şaşırmış, ne diyeceğini bilememişti. Bosna'ya ikinci grupla giden bir delikanlıyla evlenip evlenmeyeceği sorulmuştu.

Aynı zamanda o yılda Bosna'da bir kız koleji açılacaktı ve Türkçe dersi anlatacak bir öğretmene ihtiyaç vardı.

– Görüşebiliriz.... İfadesini nasıl kullandığını hâlâ anlamış değildi.

– Demek bir sevk-i ilahi var, dedi.

Sonra ki dönemde kararları birlikte hızla almışlardı. Bir an önce evlendiler.

İlk defa yurt dışına çıkacak ve ilk defa Türk olmayan öğrencilere Türkçeyi öğretecekti. Kaderin önüne çıkardığı bu fırsat için çok şükrediyordu. Çünkü hicreti yaşayacaktı ve ideallerini yurt dışında gerçekleştirme fırsatı bulacaktı.

Üniversite okurken yurt dışında açılan okullardan haberi olmuştu. Oralarda vazife yapan insanlara gıptayla bakıyordu. Böyle bir şeyin kendisine nasip olmasını aslında beklemiyordu. Yurt dışında hizmet etmek ona göre Allah'ın çok özel bir lütfüydü.

İşte o lütuf kendisine nasip olmuştu. Artık işinin hakkını vermeye çalışmalıydı.

Saraybosna'daki ilk kız kolejinin birinci yılı ne büyük bir aşkla ve heyecanla başlamıştı. Arkadaşlarıyla geceli gündüzlü nasıl da koşturmuşlardı. Çok yoğun bir hayatları olmuştu. Sabahın sekizinde başlayıp akşamın dokuzuna, onuna kadar uğraşıp didinmişler. Kar kış demeden, gece gündüz ayırt etmeden çocuklarla ilgilenmişlerdi.

Karar verdiği üzere iyi bir anne olmayı başarmıştı da. Çocukları gerçekten çok sevmiş ve onlarla diyalogu dillere destan olmuştu. Veliler, nasıl birisi olduğunu görmek için meraktan okula geliyorlardı.

Okullar kapanmadan mayısın başında yaşadığı en büyük lezzeti hatırladı. Gerçek manada anne olmuştu. Nur topu gibi bir bebeği dünyaya gelmişti. Gözlerini, uyuyan bebeğinin masum yüzünde gezdirip:

– Ah bebeğim, aramıza katılmana ne çok sevinmiştik. Saraybosnalı oldun diye ne kadar da mutluyduk, dedi.

Doğum öncesinde ve sonrasında çok fazla dinlenemediğini hatırladı. "Yerimi dolduracak kimse yok, çocukların derslerinin boş geçmesine gönlüm razı olmaz." demiş kaldığı yerden devam etmişti.

Sonra sancıları başladı. Hastalık ilk başlarda öksürükle kendini hissettirmişti. Okul Müdürü olan kocasının bütün ısrarlarına rağmen derslerden geri kalınır düşüncesiyle doktora gitmek istememişti. "Küçük bir rahatsızlık, üşüttüm galiba. Nasıl olsa geçer." demişti.

Fakat dönem sonuna doğru öksürükleri artmış, nefes alıp vermekte zorlanmaya başlamıştı. Kendisine kalsa doktara yine gitmeyecekti. Eşinin zorla götürmesi karşısında mecbur kalmış, ciğerlerinin filmleri çekilmişti. Doktorlar ağır antibiyotikler vermişti. Hastalığı rahatsızlık verse de o derslere girmeye devam etmişti. Bebeği kucağında, yapması gereken hiçbir işten geri kalmamıştı. "Bazı işlerinizi biz yapalım hocam." diyen arkadaşlarına da müsaade etmemişti. "Hayat çok kısa, yapacak işler de çok fazla." deyip işlerine devam etmeye çalışmıştı.

İlk dönem bittiğinde çok yorulmuştu. Aldığı bütün ilaçları kullanmasına rağmen iyileşememişti. Ocak tatili imdadına yetişmişti. Tam bir ay dinlenebilecekti. Dinlenecek sonra da çok sevdiği işinin başına dönecekti.

Günler geçiyor fakat durumu kötüye gidiyordu. Doktorlar da tam bir teşhis koyamamıştı. Yine eşi ve dostlarının ısrarıyla Türkiye'ye gidip muayene olmayı kabul etmişti. Kendisine kalsa Bosna'da kalacak, iyileşecekti.

Dönmek üzere Bihaç'tan ayrılırken arkadaşları ve birçok öğrencisi onu uğurlamaya gelmişti. Herbirini sarılıp öptü. Gözyaşlarını tutamadı.

İstanbul'da oturan ailesinin yanına gitti ve orada muayene oldu. Kendisine bir şey söylememişlerdi ama hastanede uzunca bir süre yatması gerektiğini ifade etmişlerdi. "Ama ikinci dönem… Öğrencilerim ne olacak?" sorusu gayri iradi ağzından çıkmıştı.

Hasta olduğuna üzülmüyordu. Çok sevdiği çocuklarında ayrılacağına ve bebeğiyle ilgilenemeyeceğine üzülüyordu. Hastanede zaman ne kadar da yavaş geçiyordu. Günler ne kadar uzun, geceler de ne kadar bitmek bilmezdi. Oysa Bosna'da gün, kendisine yetmiyordu. Zamanı bir türlü yetiştirememekten şikâyet ediyordu.

Eşi mümkün olduğunca yanında olmaya çalışıyordu. Fakat kendisi ısrarla okulda olması gerektiğini söylüyordu. Hatta bir defasında: "Gitmezsen hakkımı helal etmem." demişti. Bunun üzerine eşi Bihaç'a dönmüş, işlerini yoluna koymuştu.

Hâlinden hiç şikâyetçi değildi. Şimdiye kadar da gerek açık gerek gizli hiç yakınmamıştı. Kendini biraz iyi hissettiği zamanlar eşine 'Hastalar Risalesi'ni okutuyor, dikkatlice dinliyordu. Orada yazıldığı gibi hastalığın bir rahmet olduğunun farkındaydı. Şimdiye kadar hep, şükreden bir kul olmuştu. Sabretmesi hâlinde kazanacaklarını da biliyordu.

"Güzel Allah'ım senden ne gelecekse gelsin

Sen ki rahmetinle de kahrınla da güzelsin." beytini çok tekrar ediyordu.

Gittikçe zayıflıyor ve nefes alıp vermesi de zorlaşıyordu.

Hastalığı müddetince hem Bosna'daki idareci ve arkadaşları hem de Türkiye'deki vefalı insanlar seferber olmuş maddi manevi her şeylerini ortaya koymuşlardı. İstisnasız her gün Bosna'dan gözyaşlarıyla yazılmış mektuplar alıyordu.

Soğuk bir şubat günü hasta yatağında bunları düşünen Nezahat Hanımın durumu sonraki günlerde gittikçe ağırlaştı.

Ağrıları artmış, nefes alıp vermedeki zorlanma had safhaya çıkmıştı. Doktorlar yapabilecekleri bir şeyin olmadığını söylüyorlardı.

Bir ara iyileşir gibi olmuş, birkaç gün kendine gelmişti. Bu zaman zarfında bebeğini kucağına alıp ona doyasıya sarılmış, öpüp öpüp onu bağrına basmıştı. Sonraki günlerde rahatsızlığı artmış, kimseyi kabul edememeye başlamıştı. Eşine ve annesine başında Kur'an okutturuyordu. Kur'an okundukça acılara dayanma gücünün artığını hissediyordu.

Bazen ölümle ilgili mısraları mırıldandığı duyuluyordu.

"Ölüm, ölene bayram, bayramda sevinmek var
Oh ne güzel, bayramda tahta ata binmek var."

"Ölüm güzel şey, budur perde ardından haber,
Hiç güzel olmasaydı ölür müydü Peygamber."

Nisanın son haftalarında ağzından sadece Kelime- i Şehadet mırıldanmaları duyulmaya başlanmıştı

Mayısın ikinci günü ılık bir bahar havası ortalığı sararken ağırlaşmış, bir şeyler söylemek istemişti. Ne dediğini anlamamışlar fakat "bebeğim" kelimesini duymuşlardı

Bebeğini getirdiklerinde seslenmişler, gözlerini aralamış. Dokunamadığı bebeğine son bir defa daha bakmış, yüzünü hafif bir gülümseme kaplamıştı. Artık vade dolmuştu. Yirmi altı yaşında o gülümseme hâlini yüzünden hiç kaybetmeden Kelime- i Şehadet getire getire ruhunu Rahman'a teslim etmişti.

Vefat ettiği gün olan aynı zamanda bebeğinin doğum günüydü.

İlk Bosna şehidi olarak Rahmeti Sonsuza yürümüştü. Gökler ağlamış, Bosnadan Millî Eğitim Bakanı dâhil dostları ve öğrencilerinden oluşan bir grupla birlikte Türkiye'nin birçok şehrinden cenazesine binlerce insan katılmıştı.

Bosna'nın Millî Eğitim Bakanının cenaze sırasında söyledikleri onun bütün bir hayatının serencamesini sunuyordu:

"O Bosna'nın şehididir arkadaşlar, yani bizim şehidimiz. İsmi Bosna'nın tarihine altın harflerle yazılacak. Bosna seni hiç unutmayacak öğretmenim ve kıyamete kadar hep sevecek."

"ALLAH'A EMANET"

Saraybosna havaalanı kim bilir kaç ayrılığa ve kaç kavuşmaya şahitlik etmişti. Ayrılık her ne şekilde olursa olsun hüzünlü olurdu. İnsanın alıştığı evden ayrılması bile zordu. Hele yıllarca yaşanılan şehirden, acı tatlı yüzlerce anı yaşanmış olan dostlardan, öğrencilerden ayrılmak hiç de kolay değildi.

Muzaffer Bey için de ayrılık vakti gelip çatmıştı. Koskoca bir on yıl geçirmişti bu ülkede, tam on yıl. Neler yaşamamıştı ki? Arkadaşlarıyla birlikte Saraybosna'ya giriş için havaalanının altındaki tünelden geçişlerini hatırladı. Savaş zamanında kaç defa ölümle burun buruna gelmişlerdi. Sabahları evlerinden ayrılırken her seferinde birbirlerine sarılıp helalleşmeleri, sanki bir daha görüşemeyeceklermiş gibi dışarıya adım atmaları daha dün gibi aklındaydı. Acının da sevincin de her türlüsünü tatmışlardı. Fakat hiçbir zaman geldiklerine pişman olmamışlardı. İçinde bulundukları ortama bakıp şükreden insanlar olarak yaşamışlardı.

Bu şirin ülkenin insanlarına hep "Osmanlının emaneti" olarak bakmışlardı. Onlar da kendilerine zaten "biz Osmanlının yetimiyiz" demiyorlar mıydı? Onlarla birlikte yetimliği de hissetmişlerdi.

Ecdadın bu topraklardan ayrılmasının üzerinden yüzyirmi yıl geçmesine rağmen, onların ardından söylenmiş "ağıtları" dinlemişlerdi. Hâlâ bir tarafı "Osmanlı" olan nice yiğitler, nice aydın insanlar, nice nineler ve dedeler tanımışlardı.

Osmanlıdan sonra bu topraklara hüznün nasıl çöktüğüne şahit olmuş, komünizmin insanlardan alıp götürdüğü şeyleri görmüşlerdi. Genelde kültürel kimlik krizine, özelde ise kişisel kimlik krizine tutulan insanları görüp ürpermişlerdi.

İnsanların, bulundukları toprakları gözyaşları içinde mecburen terk etmeleri karşısında sanki onlar gibi muhacir olmuş, aç ve açıkta kalmalarının acısını ise bütün hücrelerinde hissetmişlerdi.

Yetim kalan çocukların başlarını okşarlarken kendilerine emanet koca bir neslin varlığını omuzlarında hissetmişler, onların talihi ve şansı adına "senin için yavru" deyip Ferhat gibi dağları delmeye çalışmışlardı.

Savaşın bütün kötü manzaraları bir film şeridi gibi geçti Muzaffer Bey'in gözlerinin önünden. Ne ızdıraplı günlerdi diye düşündü. Elektriksiz, susuz, doğal gazsız bodrum katlarda yaşanılan hayatlar, parasız, aç, soğuk geçen günler. Pazaryerlerinde, su almak için girilen sıralarda, köşe başlarında kaybedilen canlar. Her an bir bombanın düşme, kör bir kurşunun gelme ihtimali üzerine yaşamalar. Ne zor günlerdi…

Sonra hayallerini düşündü.

O günlerde arkadaşlarıyla birlikte kurdukları okul açma hayalleri ne kadar da tatlıydı. Açılma süreci uzadıkça çektikleri sıkıntılar da artmış, izin çıkınca da çocuklar gibi sevinmişlerdi. En önemli hayalleri açtıkları okullarda Boşnak, Sırp, Hırvat ve diğer milletlerden çocukların yan yana okumaları ve el ele vererek okul bahçesinde beraber oynamaları olmuştu. Böylece savaşın bütün sebeplerinin köküne "kibrit suyu" dökeceklerdi. Bu coğrafyadaki huzurun geçtiği tek yol buydu. Ne pahasına olursa olsun bu hayalleri gerçekleşmeliydi. Çünkü onlar savaşı her şeyiyle yaşayıp görmüşler, sıkıntılarını çekmişlerdi. Artık böyle savaşlar bir daha yaşanmamalıydı. Yaşanmaması için de herkes elinden geleni yapmalıydı.

Saraybosna'da biri uluslararası ilköğretim, ikisi lise olmak üzere üç okul, Bihaç'ta bir lise, Tuzla da yine bir uluslararası ilköğretim okulları olmuştu.

Bu okullarda şimdi; Boşnaklar, Sırplar, Hırvatlar başta olmak üzere değişik milletlere mensup çocuklar yan yana okuyorlardı.

Hele uluslararası ilköğretim okullarında yirmi iki ülkenin çocukları barış ve sevgi atmosferi içinde eğitim görüyordu.

"Bundan daha büyük bir mutluluk olabilir mi?" diye geçirdi içinden. Fikir mimarının söylediği:

"Geriye dönüp bakacaksınız, hey gidi günler diyeceksiniz. Gecesinde, gündüzünde koşulan günler ne günlermiş meğer…" sözlerini hatırlıyordu.

Şimdi geriye dönüp baktığında gerçekten de ruhunun öyle söylediğini hissediyordu.

"Hey gidi günler. Sizi çok arayacağım ve özleyeceğim."

Elindeki valizlere baktı. Gelirken iki valizle gelmişti. Şimdi çoluk çocuk dört tane valizle dönüyordu. Hâline baktı sonra şükretti. Dünyasını valizine sığdırarak nelerin kazanılabileceğinin farkındaydı.

Maddiyat açısından bakıldığında on yılını dört tane valize sığdırmıştı ama ailesiyle çok az insana nasip olacak bir on yıl yaşamışlardı. Hayatında bir sayfa kapanıp yeni bir sayfa açılıyordu. Önünde yepyeni başlangıçlar vardı. Her bir başlangıç yeni tohumların toprağa saçılması demekti.

Gideceği yeni ülkede onlarca genç dimağ onu bekliyordu. Kendi kendine itiraz etti. Onların kendisini değil, kendisinin onları beklemesi gerektiğini düşündü. Çünkü ömrünü; sonuna kadar hep aramakla, beklemekle geçirmeliydi. O, biliyordu ki; bulanlar arayanlardı. Aksi takdirde ayakta kalınamaz ve zinde olunamazdı.

Valizlerini vermiş, bilet işlemlerini de bitirmişti. Beraberinde her şeylerini paylaştıkları eski ve yeni dostlarından bir grup vardı. Üst kata pasaport kontrolüne çıkılacak, işlemler bittikten sonra da uçağa geçilecekti.

Yukarıya çıktıklarında onu bir sürpriz bekliyordu. Çok sevdiği öğrencileri ellerinde çiçeklerle sıra olmuşlar, ona bakıyorlardı. Yanı başlarında birçok veli, hemen hemen bütün öğretmenler ve belletmenler bulunuyordu. Gözleri doldu hiçbir şey diyemedi. Sadece bir şeyler mırıldandı fakat sonunu getiremedi, yutkundu.

Öğrencilere sarıldı. Öğretmen, veli ve belletmenlere de aynı şekilde veda etti. En son birlikte geldikleri üç arkadaşına sarılınca artık kendini tutamadı. Yaşlar yanaklarından süzülürken duyguları söz dinlemiyordu. Aslında kendine söz vermişti, ağlamayacaktı. Girerken nasıl girdiyse, çıkarken de öyle ayrılacaktı. Fakat olmamıştı işte, yapamamıştı. Ayrılık çok farklıydı, gönül ferman dinlemiyordu.

Pasaport kontrole doğru yürümeye başladığında arkasına dönüp hiç bakmadı. Çocuklardan birisi arkasından koşup eline bir kâğıt tutuşturdu. Pasaportunu kontrol ettirirken kâğıdı acıp baktı. Kâğıtta yazan şey, burada niçin on yıl geçirdiğinin cevabını veriyordu.

"Bosna sizi hiç unutmayacak öğretmenim, sizi hep sevecek. Bu ülke var oldukça siz de yaşayacaksınız."

Uçağa doğru giderken son bir defa geriye dönüp baktı, el salladı. Onlarca el karşılık verirken:

"Elveda 'Osmanlının yetimi' Allah'a emanet." diyebildi.

Vazifesini yapmış olmanın huzuruyla üç yaşındaki oğlunu kucağına alarak uçağa bindi ve yeni ülkesine, yepyeni heyecanlara doğru kanat çırptı.